זשעלעזאָווער בולעטין

באנייטער בולעטין נומער 9

פאנאמא יאנואר 1967

דערשיינט זינט 1944, ארויסגעגעבן פון דער

זשעלעזאָווער משפחה צעשפרייט איבער דער וועלט.

זשעלעכאָער בולעטין נומער 9 1967

רעדאקציע: לייבוש וויסלעדער (לעא וויס) שיקאגא
שאלעק אלטסאן פאנאמא
פארוואלטערן: מלכהלע פרוכטענבערג ניו יאָרק

אינהאלם פון הינטיקן נומער:

יצחק סאיר וויסענבערג	זיס	1
לייד...וויסענבערג		4
• ם וויסענבערג ש. ניגער		5
חסידות דר העשיל קלעפפיש		14
פארוואלטערס חינקל ..מלכהלע		22
• ם וויסענבערג ישראל שטערן		23
חיים גרינבערג "דיש ימים טובים		32
חיים גרינבערג שלמה ביקל		39
ידן איז פאנאמא צווייטער ארטיקל		47
ימים נוראים יהודה בן שלום		61
שמחות איז ישראל א פריידמאן		65
אויסלענדיש שמחות בן שלום		68
פארשידנס.....		

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

זשעלעזאָווער בולעטין

י"ט וויסענבערג צו זיין 85טן געבורטס טאָג.

(געבוירן אין יאָר 1881 אין זשעלעזאָוו, גע"ש.1938)

****

אין יאָר 1904 האָט ער פארעפנטלאכט זיין ערשטע דערציילונג אין "י.ל. פרץ ביבליאָטעק". אין יאָר 1906 איז דערשינען זיין "שטעטל" אין וועלכן עס ווערט געשילדערט די "דישע רעוואָלוציאָנערע באוועגונג אין אונזער שטעטל, זשעלעזאָוו.

אין דער צייט פון דער ערשטער וועלט מלחמה, האָט ער צוזאמען מיט ד"ר ב. צפור ארויסגעגעבן די "דישע זאמל ביכער" אין וועלכע עס האָבן זיך גרופירט אלע אָנפאנגער. אין יאָר 1923 האָט ער באזוכט אוקריינע און אמעריקע. שפעטער, צוריקומענדיק האָט ער ארויסגעגעבן א ריי אויסגאבן, ווי "דער שטראָם", אונזער האָפענונג" און אנדערע.

ער האָט פארעפנטלאכט א ריי דראמען.

שפעטער האָט ער געקראָגן די ערשטע פרעמי"ע פאר פראָזע פון דער "דישער קהילה אין וואַרשע.

זיינע ווערק זיינען דערשינען אין אינדיקע אויסגאבן. פון זיין לעצטע ווערק "אין דער טיפער אייביקייט" האָט האָט באדארפט פארנעמען 10 בענד, זיינען צוויי דערשינען, אין מאנוסקריפט זיינען פארבליבן נאָך אינדיקע בענד.

****

זיינע ווערק זיינען איבערזעצט אין פאָלגענדע שפראכן:

פויליש, רוסיש, דייטש, ענגליש, פראנצויזיש, שפאניש און אנדערע שפראכן. ער האָט איבערזעצט אף "דיש "טויזנט אין איין נאכט".

ער איז געשטאָרבן "נג, אין עלטער פון 57 יאָר, אין שוערע נויט, ווערנדיק פשוט פארצערט פון זיין קראנקייט. און ביזן לעצטן טאָג פון זיין לעבן איז ער געווען אינמיטן קאמף-פארהעצט פון קעגנער און באיובלט פון באגייסטערטע פריינט.

מענטשן זיינען שוואך,און זיי ענטפערן,וי מען גריסט זיי,און זיי מעסטן מדה כנגד מדה. עס איז אבער דא אן אנדער מאס,אביעקטיוע,אן אייביקע. און דער אורטייל פון דער ידישער ליטעראטור-געשיכטע וועט מעסטן וויסענ. מיט א מאס,וואס מעסט נישט לויט קליינלאכע טאג-קאמפן.און דער אורטייל וועט זיין:עס איז געשטאנען איינער פון די קלאסיקער פון דער ידישער ליטעראטור א פונדאמענטן-בויער,א מייסטער פון דער נאוועלע.

ער איז פון די וויניקע שריפטן,וואס האבן געשאפן א נוסח,א שולע, און בעאינפלוסט א רי שריפטשטעלער.

ער האט דער ערשטער אריינגעבראכט דעם מאטיו פון קרעפטיקייט און געזונטן רעאליזם.א גרויסער פלאסטיקער: א גרויסער פארמער. אבער אונטער דער שאל פון רעאליזם האט זיך,וי א בלויער פאדים,דורך זיין שאפן אדורכגעצויגן דאס העכערע,דאס צארט-דיכטעריש.

דער טיפישער פאלקס-מענטש האט מיט א רירנדע צארטקייט אויך געשילדערט דאס רעליגיעזע,וי דעם "בעל-חשובה" מזל-טוב,און אנדערע ווערק,וואו ער האט דאס פאלקסטימלאכע דערגרונטעוועט ביז צום שורש און פארפיינערט.

אין זיין שאפן איז דא א ידיש אור-געפיל: דער קאמף פאר יושר.ער האט געשילדערט דעם טראגישן גורל פון לייענדן מענטשן,וואס ווערט אויס-געלאכט און אויסגענוצט פון די מעכטיקערע.

שטייענדיק אפן באדן פון רעאלן און וירקלאכן,האבן זיינע העלדן א הויך פון העכערן,אהינטערגרונט פון אייביקן.

א מענטש פון קאמף איז ער געווען: ווען ער האט געהאסט,האט ער גע-האסט מיט אלע פיבערן פון זיין נשמה,ריקזיכטלאז,ביז צו דער עקסטרעמסטער שארפקייט:וען ער האט געליבט האט ער געליבט מיט ערפורכט,מיט באוואונדע-רונג,מיט אנטציקונג.

****

מען דארף אורטיילן א מענטש,לויט זיינע שפיצן-לייסטונגען.און א פאקט איז,אז י.מ. וויסענבערג,שטייענדיק אין ליטעראריש קאמף און אפט בלאנזשנדיק-האט דאך אריינגעפירט אין דער ידישער ליטעראטור אן עוזר וואשאוסקי,א האראנטשיק,א יהיאל לערער און אנדערע.

ער האט געהאט א וואך אויג פאר מאלאנט אין וועלכן ער האט געגלויבט. אלס שריפטשטעלער,איז י. מ. וויסענבערג א רעפרעזענטאנט.

אין אלע אנטאלאגיעס פון דער ייִדישער ליטעראטור אין אלע מעגלאכע שפראכן, פארנעמט וויסענבערג א בכבודיק ארט. און כל זמן עס וועט זיין א ייִדישע ליטעראטור, וועט דער נאמען וויסענבערג ליכטן אין איר.

וויסענבערג איז געווען אומרו אין פולן זין פון וואָרט, און עס פאסט נישט פאר אים דער אויסדרוק: זאָל אים די ערד גרינג זיין: וואָרים דער אומרו איז ער, און אויך אין דער שוים פון דער ערד, וועט ער פערמענטירן און ארויסרופן בלום און בליאונג. דער אומרו איז ער געווען, און א שטיק לעבעדיקער פאַרואורף איז ער געווען און א שטיק געוויסן איז ער געווען. ער איז געווען די אפאזיציע פון איר קעניגלאכער מאיאסטעט, די ייִדישע ליטעראטור. ער איז געווען וי א טראגישער סימבאל פון פאלקסמאלאנט, וואס שפראצט אויף און ווערט דערשטיקט צוליב די טראגישע באדינגונגען און דאך רייסט ער זיך ארויס און זיגט.

מיטן טויט איז דער פענאמען וויסענבערג נאך נישט געשטאַרבן. זיינע ווערק, וואס ער האט איבערגעלאזט און איבערהויפט, זיין לעצט ווערק "אין דער טיפער אייביקייט" וועט וויסער אינטריגירן, באומרואיקן, און בליבן א גיגאנטישער פארמעסט. ער, דער אן פשרהדיקער האט זיך אפגעזאגט פון אלע ערדישע גיטער אין זין דאן־קיכאטישן ריטעראלכן קאסף פאר א ייִדישע ליטעראטור, וואס ער האט געזעען אין זיין וויזיע.

פארן קבר פון א קלאסיקער, פון א מיסטער־בויגן מיר די קעפ נישט בלויז פריינט, נאר אויך קעגנער די ליטעראריש אליין אפן געשער ביתעולם, וואו עס רוען י ל פרץ, אנסקי, און ה ד נאמבערג שליסט איין י מ וויסענבערגן־ער געהערט צו זיי, אין די ריען פון די גרעסטע אין אונזער שריפטום. וואָרים ער האט זיך אפט, אינמיטן געראנגל, דערהויבן צו די העכסטע רעטענישן פון מענטשלאכן לעבן־צו דער מיסטעריע, צום גורל.

****

ער האט געשאפן אייביקע ווערטן אין דער ייִדישער ליטעראטור. און ווען מיר ערן זיין אנדענקן, ערן מיר צוגלייך די ייִדישע ליטעראטור, אין וועלכער ער בליבט אף אייביק פארשריבן מיט גאלדענע אותיות.

****

(היינט 1938)

****

י. מ. ווייסענבערג

און אפילו ווען מיין הארץ
וועט זיין שוין אויסגעזאגט
פון שטילן צער,
פון טיפן בענקעניש,
און אפגעשטעלט וועט זיין זיין קלאפן,
און אפגעווישט זיין יעדער פארלאנג-
אויך דעמאלט וועל איך נישט קיין רו געפונען.

וואו די שאטנס וועלן בלאנדזשן
אף ווייסטע בערג
צווישן טאג און נאכט
ווען די זון פארגייט,
דארט וועט אויך מיין שאטן בלאנדזשן
און מיין לעצטער הויך
וועט אין לופטן הענגען
אין א שטילער נאכט.

(פון זשורנאל "זיין")

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

י. מ. ווייסענבערג

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡

פון ש. ניגער

אין דער יידישער גאס, אין שול, צי אין שטוב, צי אין פינצטערן קעלער ביים װארקשטאט אפילו, איז ניט פארלאָשן געװאָרן אינגאנצן גאָטס ליכט: ערגיץ אין א װינקעלע פלעגט זיצן שטיל אן עילוי, א שארפער קאָפּ, א ניט־איז א הויכע נשמה, װאָס איז געקומען אף דער װעלט מיט א תשוקה און א דורשט עפּעס אויפצוטאָן, נאָר דער דור האָט ניט זוכה געװען...

װער װײס, װיפיל װערק זיינען געבליבן ניט אָנגעשריבענע, װיפיל סודות זיינען פארשטומט געװאָרן אף אייביק אין די הערצער פון די „באהאלטענע" װאָס פלעגן „נעלם" װערן און זיך קיינמאָל ניט באװייזן: פון די למוד־װ/ניקעס, װאָס ביטאָג פלעגן זיי װאסער טראָגן אָדער אלטע בגדים לאטן־באהאלטן זיך פון מענטשן, ניט געטרויט זיי דעם סוד, װאָס האָט געגלים ביי ז אין דער שטילקייט אין הארצן, און אין דער פינצטער פלעגן זיי אויפשטיין, זיך איינהערן אין דער שטילקייט, װאָס ארום זיי און אין זיי, און בלאָנדזשן מיט אָפענע אויגן און אָפענע הערצער אין װעלדער און פעלדער, זובנדיק א װעג צו גאָט און א שליסל צום רעטעניש פון זייער אייגענער נשמה, און ניט האָבנדיק װאו אהין צו טאָן זיך פון דעם בענקעניש, װאָס פלעגט זיי רוען ניט לאָזן, פון דער שאפונגס־קראפט, װאָס פלעגט זיי רייסן און ניט קאָנען זיך ארויסרייסן פון הארצן...

xxxxxxxxxxxxxxxxxx

אונזערע זיידעס און באָבעס פלעגן האָבן הכנעה און אָפּשיי פאר אזוינע ליים, װען זיי פלעגן פלוצלינג דערשפּירן, אז דאָ, אין דעם מענטש שטעקט עפּעס א קראפט: װען פלוצלינג, אומגעריכט גאָר פלעגט זיי א ברען טאָן זיין בליק, פון זיין שװייגן פלעגט א סוד ארויסקומען, און זיינע רייד פלעגן מאָדנע אומבאקאנט אזוי קלינגען־איינער פלעגט דעם אנדערן אפן אויער עס איינרוימען און אלע פלעגן װיסן, אז א צדיק, א בעל־מופת, א געטלאכער מאן לעבט צװישן זיי און איז מגין אף זיי. נאָר װיפיל זיינען געװען אזוינע, װאָס קיינער האָט ניט באמערקט־אזוי טיף איז דאָס פּיערל

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

געוועזן באהאלטן אין זײ_און אז זיי האבן באמערקט זיך אליין,האבן זיי
נים געוואוסט,וואס צו טאן מים זיך און מים זייער קראפט?

נאר אט די קראפט איז נים פארלארן געגאנגען.אין משך פון די
צענדליקער און הונדערטער יארן,וואס די ייִדישע מאסע איז געשלאפן,ג-
וועז אין הינערפלעט,האט זי,די וויילדע און נאאיוע און שטומע קראפט,
די קראפט פון שאפן־זיך אויפגעהיט אין מארך און אין בלום,זיך אויפ-
געהיט פון דור צו דור בירושה איבערגעגאנגען און וואס מער פארשפארט
זי איז געוועזן,אלץ גרעסער און אומגעריכטער מוז זיין דער אימפעט,מים
וועלכן זי וועט ארויסשפארן און ארויסשטראלן,וועז די צייט וועט קומען...

xxxxxxxxxx

און אפשר איז שוין די צייט געקומען ?

דאס ייִדישע פאלק־א גרויסער טייל פון אים־האט געעפנט דאסאויג צו זען
די פארבן און אנגעשטעלט דאס אויער צו הערן די טענער פון וועלטלאכער
עולם־הזהדיקער קולטור: דער שטומער שטיין־דער שאפונגס גייסט,וואס
איז פון דרויסן פארמויערט און פון אינעוויניק פארשלאסן געוועז־
עפנט זיין קוואל,עפנט זיך זעלבסט: דער יחיד,וואס דערפילט זיך אין דער
ארומיקער מאסע אינזאם און שטום,דערפילט אין דער שטומקייט און אינ־
זאמקייט זיך זעלבסט,זיין שליחות דא אף דער וועלט:ייִדער מאלער דערוואוסט
זיך,אז אף אים וואוינט דער ליוונט מיטן פענזל און א וועלט מים פארבן אוי
ליניעס,וואס קיינער האט נאך נים געזעהן: דער שניצער דערפילט,אז זיין
זאך איז שניצן: דער דיכטער הויבט אן דיכטן...

xxxxxxxxxxxxx

די נשמה טוט זיך אן אין א גוף־און וועלט אויסגעלייזט
דער גוף דער ייִדישער־די אויסזונקסטע וועלט,די וועלט פון פארמען און
פארבן־לייִדט פון גלות מער,וי די נשמה די ייִדישע.ער איז ארימער פאר
דער נשמה,און איר פארקערפערונג,איר אויסלייזונג קען נים זיין קיין
גאנצע...־דאך עפעס...

עפעס באוויזט זיך אינעם לעבן פון ייִדישן גייסט,וואס שטרעבט צו פאר
קערפערונג. עפעס וואכט אויף.די ייִדישע מאסע וואוינט שוין נים מער,גוטע
מענטשן,בעל־וועזן מים שיינע בערד און גלאטע צינגער זאלן קומען און

און באלויכטן דאס פינצטערניש,אין וועלכן זי זינקט:פון זיך אליין, פון אינעווייניק לאזט זי אויסשטראלן א ליכטיקייט,וואס איז פון לאנג אן,דוכט זיך,גענוג,נאר עפעס א פארהאנג איז געהאנגען,און סאיז פארשטעלט גענוג פון אונז...

אזוינע רעיונות קומען מיר אין זינען,וען איך לייען די ווערק פונעם גענוזענעם ארבייטער וויסענבערג.

וויסענבערג האט מיט זינע שארפע און שטילע אויגן צו אונז דורכן פארהאנג ארויסגעקוקט,און אז איך מראכט פון אים,דוכט זיך מיר,אז אין אסך,אסך דורות,האט געלעבט אזא געשטומט די נשמה פון דער קונסט וואס האט אין אים איצט אויפגעפלאמט.נאר בירושה פון דער פארגאנגענהייט האט ער געקאנט באקומען דעם אוצר,וואס ער האט:פון דער קעגנווארט און איר קולטור האט ער וויניק גענאסן.

אחוץ אים זינען פאראן נאך אנדערע שרייבער,וואסדי יידיש מאסע,וואס לערנט זיך איצט לייענען און שרייבן,האט פאר דער לעצטער ציים ארויסגעגעבן עפעס אזוי ווי דורך א נס:נאר זיי אלע מאכן דעם איינדרוק,ווי זיי האבן אקארשט דערזען גאטס וועלט,און אדער זיי זינען בלינד פאר אירע פארבן,אדער זיי זינען פארבלענדט פון זיי.פאר וויסענבערגן אבער איז אפן די וועלט,פונקט ווי ער וואלט שוין הונדערטער יארן געלעבט מיט אויר,פונקט ווי די גאנצע ציים וואס זינע זיידעס און באבעס,טאטעס און בריידער זינען,בלינדע און פארבלענדטע,געשלאפן,האט ער מיט זיין נשמה געוואכט און מיט אפענע אויגן געקוקט און געזעען...

פונקט אזוי ווי דערפאר האבן מיר ניט עובר געווען טויזנטער יארן אפן פארבאט: "לא תעשה לך פסל וכל תמונה" ניט מאך זיך קיין בילד און געשטאלט,-און ניט געגוצט קיין געציג פון מאלן און שניצן כדי אויפצוהיטן זיי פארן קינסטלער,וואס וועט שפעטער מיט א וויילדער און לאנגע איינגעהאלטענער תאוה זיך צורייסן צו זיי,און ווי אן עכטער געצנדינער זיך בוקן און קניען פארן בילד און פאר דעם געשטאלט, וואס ער אליין,מיט זיין איגענער האנט און פאנטאזיע,וועט אויסהאקן פון שטיין,אויסשניצן אפן האלץ אדער אויסמאלן אפן ליוונט.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

ווייסענבערג איז געווייס ניט דער אייניציקער און ניט דער ערשטער, וואָס האָט עובר געווען אפן פארבאָט און געזונטען שאפן בילדער און געשטאלטן: אָבער ער איז דער ערשטער און אייניציקער, וואָס האָט אונז געוויזן קונסט, אלס אינסטינקט, קונסט, וואָס לעבט נאָר פאר זיך און ווייס נאָר פון זיך...

אז מיר לייענען זיינע ווערק און שפירן די הנאה און דעם שטילן נחת וואָס ער האָט פון יעדן בילד, וואָס לעבט אונטער זיין פען, און זעען, וי ער שאפט שטיל און שטאָלץ, מיט עפעס א פאנאטישער אינגעגלויבטקייט אין זיך אליין, פארמען, וואָס איז דער "דישער ליטעראטור פלעגן מיר זיי זעען נאָר דאן, ווען זיי פלעגן נוצן צו עפעס א געדאנק- דוכט זיך אונז, אז אָט דער כמורער שוויגנדער מענטש מיט דעם ווילדן און דאָך מילדן פנים און מיט די בריטע געזונטע אקסלן, איז ווילכע עס פילט זיך עפעס אן אינגעשפארטקייט--איז אויפגעהאָדעווען געווארן ניט איז קעלער בייס וואַרקשטאט "אין די שמאָלע געסלאָך", נאָר ערגיץ אף א פעלז פון אָליפס...

xxxxxxxxxxxxxxxx

ער געווילטיקט איבער דער געשטאלט - ער האָט דאָך זיי באשאפן - און איז איר קנעכט: ער קען זיך ניט באפרייען פון איר אף איין מינוט. אויב אים איז שווער, אוממעגלאך כמעט, דורכצולאָזן אזוינע פרטים פון בילד, ווילכער אן אנדערער וואָלט גערופן דורכגעלאָזט, ווי צום ביישפיל, אין " א טאטע מיט בנים " --שלמה האָט געהאלטן איז איין נאָכאָגן די שיקסע- ביז דעם זון האָט זיך דאָרט דער קאָפ פארדרייט, און ער האָט פריער געגעבן א בראָך אראָפ דעם טאטן אפן קאָפ, מיט וואָס ער האָט פאר צען יאָר געגעסן, און אָפגעוואשן אים, אז עס האָט גערונען איבערן פנים און איבער דער באָרד"...אויב ווייסענבערגן איז שווער, אוממעגלאך, דורכצולאָזן, איז עס נאָר, ווייל די זאך, וואָס ער באשרייבט, שטייט אים פאר די אויגן, און כל זמן אלע אירע שטריכן און שטריכלאך האָבן אפן פאפיר בייַ אים ניט אפגעלעבט, קען ער זיך ניט בארואיקן: יעדעס פינטעלע, אויב סאיז נאָר ריכטיק, און אפן אָרט געשטעלט, מאכט עס דאָס בילד לעבעדיקער.

דער קינסטלער איז אים אָבער פילט, אז מאָלן דארף מען ניט יעדעס נאָר דאָס פינטעלע-דעם עיקר-פון יעדער זאך, און זייער אָפט גיט זיך אים טאקע איין ארויסצורופן בייַ אונז א פארשטעלונג ווען א גאנצן בילד דורך

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

איין פינטעלע: "די טיר האט זיך געעפנט, און ציפע, די בעל־הביתטע פון הויז, א יידישע מיט א ווערצעלע אף דער גאמבע איז ארייין אין שטוב.. א יידינע מיט א ווערצעלע אף דער גאמבע־מער דארפט איר ניט! איר שטעלט זיך שוין פאר די יידינע, ווי זי גייט און ווי זי שטייט און וואס פאר א קול זי האט, און אויב איר האט נאך א שטיקל פאנטאזיע, זעט איר שוין פארויס, וואס זי וועט טאן און וואס זי וועט ריידן.. אין דער זעלבער דערציילונג איז פאראן נאך א בעל־הביתטע, ביילע, "א יידענע אין א בריט פארטוך פון פלושענקעס און מיט א רייפל שליסלאך פארשטעקט אין גארטל" און אט דאס "רייפל שליסעלאך פארשטעקט אין גארטל" גיט אונז צו פארשטיין בעסער ווי טויזנט ווערטער דאס, וואס ווייטער ווערט דערציילט וועגן דער יידענע, אז: "טאמער געפונט זי א שפענדל אין גאס הויבט זי עס אויף, א שטיין־טראגט זי עס אוועק צו זיך אונטערן פענצטער, און אז עס קומט די צייט פון פאדאטקעס צאלן, ניי יאר, טוט זי דעם מאן אן דעם פארצייטיקן פעלץ, שטעלט אים אויף דעם קאלנער, אונטערגעבונדן מיט א רויטער פארטשיילע, און גלייכט אים אויס דעם קאלנער, און דאס קאשקעטל אפן קאפ. דערנאך זוכט זי אויס ביי זיך אין קופערט, א קוויטל פון פאר איאריקן אפצאל, שטעקט זי אים אריין אין בוזעם און זאגט אים אן, אז ער זאל ניט פארגעסן דאס קאפול ארייננצולייגן אין קעשענע, און אזוי ווי ער וועט נאר איבערטרעטן די שוועל פון דער קאנצעלאריע, זאל ער למה"ש באלד ארויסכאפן דאס היטל"..
xxxxxxxxxxxxxxxxxxx

פונקט אזוי כאראקטעריסטיש איז, וואס יאסל, וועלכער קומט געוואויר ווערן מנחם־"שוויגער"־איז "א יינג מיט גראבע בעק־"א רך לב און אביסל מגושמדיק: וואס יאסל דער פורמאן (משוגענע אין דארף) איז "א יינגער יינג מיט ברייטע פלייצעס" ר/עוזר דער פאבריקאנט) א שטעטל ("א לאנגער ייד מיט א לאנגלאך פנים מיט א צוויישפיציק באָרד"...

ווייסענבערג וועקט אונזער פאנטאזיע. ער וויל ניט ביי אונז ארויסרופן קיין געפיל פון צארן אדער מיטלייד צו דעם, וואס ער שילדערט, ער וויל נאר, מיר זאלן עס זיך פארשטעלן: "עפעס א מאדנע בריאהלע איז דאס אן איידלס, מיט א בלאסלאך לענגלאך געזיכט, א בלא העמדל, אונטערגעבונדן

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

מיט א רויטע פאַמפּערניקלאַך,א שפּינקעלע אונטערן האלז,א שוואַרץ קאַפּעלושל אפן קאָפּ און שוואַרצע לאַנגע לאָקן בײַ איבער די אקסלן צעלאָזט און דאָס האָט געשוויבט איבער דער גאַס גרינג,ווי א פֿײגעלע"(שטעטל). און הערשל מלמד לויפט מיטן דין־אויסגעצויגענעם העלזל פֿאָרויס, מיטן אויסגעשטרעקטן קעפּל,די הענט אין די הינטערשטע קעשענעס,די דינע עלנבויגנס אויסגעשטעלט,ווי די פליגל בײַ א דארע גאנז,וואָס גרײט זיך צום פליען.(מזל טוב). xxxxxxxxx

עס איז נים געמאָלט,עס איז געשניצט.־אזוי בולט,אז איר קאָנט דאָס כמעט אָנטאַפּן,נאָר ווייסענבערג איז נים בלויז סקולפטור: די סקולפטור וויסט נים פון באַוועגונג: ווייסענבערג האָט אין זיך די בולטקײט פון דער פלאַסטיקאינאיינעם מיט דער באַוועגלאכקײט פון דער דראמע. דאָס האָט ער געוויזן נים אזוי אין די דערצײלונגען זינע,ווי אין די קלענערע דראמאטישע ווערק.אין די דערצײלונגען שטײען מיר קיינמאָל נים אף אײן אָרט,נאָר דאָ איז פאר אים פלאַסטיש,יעדער שטריך קריצט זיך אײן אזוי אין זכרון,אז מיר האָבן אזא געפֿיל,פונקט ווי מיר געפֿונען זיך צוזיצן בײַלדער,וואָס כאָטש זיי האָבן א שײכות אײנס צום אנדערן,איז דאָך יעדעס פון זיי צוגעקלעפּט און צוגעשמידט צום אָרט,גאָר אנדערש זינען די דראמעס.

א שטײגער "ר/יואל"אז דער פֿאַרהאנג הויבט זיך אויף,זעען מיר ר/יואלס שטוב שבת אין דער פרי.א שבתדיקע לופט.ר/יואל,א שענקער דער שענק איז דאָ דערבײַ אין צווישן צימער,נאָר פון שענק איז קײן זכר נישטאָ.ר/יואל זיצט בײַם טיש פארטיפט אין אָפּענער גמרא. צירעלע,זײן פרוי,טוט זיך אָן פאַרן שול גײן.שמועסט אינמיטן מיט דער דינסט,זאָגט איר מוסר,ווי דער שטײגער איז...עפּנט זיך די טיר, אין שטוב גייט אריין פלעדערמויז,ר ינג אין א גראָבער מאַרינארקע, מיט א פוטערן היטל בײַ איבער די אויגן,האלט עפּעס אונטערן בוזם געבראכט צו פארקויפן־א פאַר זילבערנע לייכטער־און איר דערפילט,ווי אין דער לופט פון שבת האָט זיך פלוצלינג אריינגעריסן דער שענק. ר/ יואל ווייל נים הערן און נים זעען,ער פארטיפט זיך נאָך מער אין דער גמרא,בײַ צירלן בליטשטשן די אויגן:פרנסהז און אין ר/יואלס .

נשמה הויבט זיך אָן א שטרײט־צווישן שענקער און דעם שבתדיקן ייִדן מיט דער נשמה יתרה, דאכט זיך,גאָר א קלינקײט־א ייִנג האָט געבראכט א פאָר לײכטער צו פארקויפן־דאָך עפּנט זיך דאָ פאר אונז די גאנצע צעשפּאלטנקײט פון דעם דורכשניטלאכן ייִדן: אָט איז ער א רײנער,א שטילער,א שבתדיקער ייִד,פארטיפט אין דער גמרא־און הינטערן טיר לויערט שוין אף אים די חאָכעדיקײט מיט איר גאנצן שמוץ־די טיר גיט זיך אן עפּן־און אויס שבת,אויס רו,אויס „פרינץ".

xxxxxxxxxxxxxxx

אָבער דער „פרינץ"גיט זיך נײט אונטער אזוי גיך. מיט א טיפן פסיכאָלאָגישן מאקט שילדערט אונז חײסענבערג,וי ר/יואל,וואָס האָט נאָר וואָס געשריבן „סוקצה"-וואָס ביזטו מיך מבטל ?צײט זיך אריין,נאָר בײס־לעבוחײז,א וואָרט נאָך א וואָרט,פראָטעסטירנדיק און בײזערנדיק זיך,אין „געשעפט"ער וארפט זיך און קרעכצט,דאָך זעט ער,דאָס וויב זאָל זיך, חלילה,נײט אָפּנארן...אָבער חיכף וי די טיר נאָך פלעדערמויזן פאר־מאכט זיך,דאָס געשעפט איז געענדיקט,הויבט זיך וידער אָן שבת.ר/ יואל טרינקט קאווע,רויִק מיט הרחבת־הדעת,דערנאָך טוט ער אָן שטיל די קאפּאטע מיט דעם זײדענעם גארטל,און דאָס סאמעטענע היטל,נעמט דעם טליתּ,קושט פרום די מזוזה,און צירעלע,מיט אויפגעהויבענע הענט און א פרום פנים,זאָגט:

אוי ,א מין לײכטיקער מאן דאָס איז !

און עס קלינגט נײט אירגנש.פריער,אז זי האָבן צוגענומען די גנבה,איז עס געווען־פרנסה (וואָס טוט נײט א ייִד צוליב פרנסה -? איצט אָבער וידער שבת קודש,און ר/יואל,איז וידער ר/יואל־א לײכטיקער מאן.!

xxxxxxxxxxxxxxxxxx

דאָס דראמאטישע בילד „דבורהלע"וואָס אויך א ייִדישן קאָלאָריט,נאָר די טעמע איז אָבער דאָ שוין נײט קיין ספּעציעל ייִדישע.דבורהלע,א ייִנג וויבל פון א יאָר 22,איז אויך געווען אן ערלאכע פרוי,פונקט וי ר/ יואל איז אן ערלאכער ייִד.זי האָט איר מאן ליב,נאָר אז ער גייט אוועק ארבײטן,און זי בלײבט אײנקע אליין אין שטוב א גאנצן טאָג,איז איר אומעטיק,איז זי צופריִדן פון מנשהן,וועלכער פאלט פלוצלינג אריין צו

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

צו איר אין אָונט,אײדער דער מאן איז געקומען,און דערצײלט איר מעשׂיות פון "אָפיצירן".און זי באמערקט גאָר אפשר אליין נים,וי אין איר בײט זיך עפעס בײסלעכווײז,וואָרט בײ וואָרט,ווערט זי פארכישופט און פארשיכורט פון מנשהס רײד.זײן פארלאנג ווערט איר פארלאנג - און אז דער מאן קומט אָן אין מיטן און זי ווײל,ער זאָל נים באמערקן, אז בײ איר איז דאָ עמיצער פאראן,הויבט זי אים אָן נארן שוין באאוסט זינ׳ק,מים אלערלי קונצן. די קלײנע סצענעס,ווען דבורהלע פארברענגט מים מנשהן און דערנאָך מיטן מאן,זײנען אזוי קינסטלעריש,דאָ איז פאראן אזויפיל וויבעריש פסיכאָלאָגיע (צום בײשפיל,דאָס וויבעריש נײן,וואָס איז גאָר נים ווערט,וי עס דריקט זיך אויס אײנער בײ שעקספירן)און אלץ איז דאָ אזוי דראמאטיש,אז סאיז נים דאָ,דוכט מיר,קיין אײן וואָרט, וואָס זאָל נים האָבן קײן אקטועלע באדײטונג,יעדעס שטריכעלע דערנענטערט אונז צום ציל. xxxxxxxxxxxxxxx

די צוויי דראמאטישע בילדער,"דבורהלע"און ר/יואל"וויזן אונז, אזוי־סענבערג,ווען ער איז פרי פון זײטיק וירקונגען און געטרוי זיך אליין,קאָן ער שאפן נים נאָר ווערק,וואָס מען קאָן זי צופאסן צו דער בינע (וי דאָס רוב ייִדישע דראמעס)נאָר אויך ווערק,וואָס זײנען טאקע פון אָנהויב אָן,לויט דעם גאנצן מהות זײערן,דראמאטיש.

אין דער דראמע "קנאה און תאוה"איז וויסענבערג,וי עס ווײזט אויס, אונטער דער וירקונג פון דער שעקספירישׂ דראמע און ווער ווײס אונטער וואָס נאָך פאר א וירקונגען,און דערפאר איז זי שוין נים געלונגען. עפעס קלינגט אין איר כסדר א מאָדנער גאָר א פארצײטיקער פסוי־דאָ־ קלאסישער טאָן,עפעס זײנען די העלדן און די רײד און די אלע ענג זײערע אונז פרעמד,מיר ווײסן נים,ווער זי זײנען־צי ייִדן,צי גוים,צי גלאט אזוי הוילע,אויסגעטוענע פון דער ארומיקער סביבה,"מענטשן": דער דיאלאָג,כמין דער אלגעמיינער טאָן זײנער,איז נים אויסגעהאלטן: אָט איז ער שטארק,"הויך פאָעטישׂ־ראָמאנטיש,און פלוצלינג פאלט ער ארײַן בײז צו געוויינלאכער בילקער פראָזע:פאראן אסך נאאיוע און אויך געשמאקלאָזע שטעלן(צום בײשפיל:פאר א משל אָדער סימבאָל,צו עפעס איינעם גאָר נים קײן אידילישן געדאנק,ווערט געבראכט..."א האָן מיט א

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

הון"און דערנאך גיט א פירוש,אז "דאס האט א גרויסן אנהאנג צו מענטשן....)דאך איז אין דער דראמע אריינגעלייגט אסך ווייסענבערגישע קראפט און טעמפעראמענט: דן און אננא,די הויפט העלדן,זיינען אקטיווע און הויך דראמאטישע פערזאנען: קנאה און תאוה איז פאר זיי ניט קיין שפילכעל,ניט קיין "שטימונג"פון א איצטיקן אינטעליגענט,נאר טאקע א שטורם און א שריפה,וואס נאר בלוט קאן עס איינשטילן...דאס בלוט - אין סוף פון דער דראמע "איז צופיל איינגעטונקט אין ווערטער,אנשטאט דעם וואס די ווערטער האבן באדארפט זיין איינגעטונקט אין בלוט-דאס שמעקט מיט אט דער רויטער זאפט"און סאיז א שאד,אזא שאד,וואס דער אומגעווייגלאכער טאלאנט און די אומגעווייגלאכע ליידנשאפטלאכע קראפט, וואס מען האט באדארפט פארנוצן אף דער דאזיקער דראמע,איז אזוי ניט ווי עס דארף זיין פארנוצט געווארן.

נאר איך חזר איבער,אויך אין "קנאה און תאוה"האט אונזער שרייבער געוויזן,אז ער האט דראמאטישן,אויב ניט א דראמאטיקער - טאלאנט,און אויך דא,ווידער,האט ער געוויזן,אז זיין הארץ איז וואך פאר גרויסע און אייביקע פראבלעמען פון דער מענטשלאכער נשמה און אז ער האט אין זיך די דרייסטקייט און דעם מוט מיט די דאזיקע פראבלעמען זיך אפצוגעבן,הגם זיי זיינען ביי אים ניט דער עיקר.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

****

עס איז ווייסענבערגס 85טער געבורטס-טאג

גיבן מיר א ליד וואס זיין טאכטער האט געפונען אין צווישן איר טאטנס כתבים. פערל זילבערבערג האט געשריבן דעם אריינפיר,הקדמה,צו ווייסענבערגס בוך וואס די זשעלעכאווער האבן ארויסגעגעבן מיט עטלאכע יאר צוריק. פאראן נאך ביכער וואס געפונען זיך ביי אונז,וואס איר קאנט קריגן.

****

****

****

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
די לערע פון חסידות
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

פון דר העשיל קלעפפיש
(צווייטער טייל)

וואס איז אזוינס געזאגט געוואָרן אין דער דאזיקער נייער לערע?

xxxxxxxxxxxxx

זאל גלייך באטאנט ווערן: דאס איז געווען א מיסטישע לערע. און עס האט שוין דעמאלט עקזיסטירט א באדייטנדע מיסטישע ליטעראטור אין ייִדנטום. איר געפונט עלעמענטן פון מיסטיציזם שוין אין תנ"ך, אין תלמוד, אין מדרש. עס איז שוין דאן געשטאנען דער וואונדערלאכער בנין פון דער ייִדישער מיסטיק, די קבלה. און עס איז שוין דאן געווען אנגעשריבן און פארשפרייט איר פונדעמענטאלער ספר, דער זוהר.

אבער, חסידות איז א נייער מיסטיציזם.

זיכער: איר געפונט דאָ דעם אלטן געדאנק, אז גאָט איז פאראן אומעטום אין דער וועלט און, אז די וועלט איז פולשטענדיק צונויפגעגאסן מיט גאָטלאכקייט. איר געפונט דאָ די אלטע אידייע, ליט אהר פנוי מניה, ניט דאָ קיין ארט וואס זאל זיין לייִדיק פון גאָט.

אבער, אין דער פרישער לערע זיינען די קאמפליצירטע געדאנקען צוגע-טראָגן גאָוואָרן צום אייגפאכן מענטשן. און דאָך, זיינען זיי ניט פארייג-פאכט גאָוואָרן. און דאָך האבן זיי גאָר ניט פארלאָרן פון זייער טיפקייט.

אין דער קבלה איז גאָט אין די הימלן. הויך אין די הימלן. און עס איז אזוי שווער אים משיג צו זיין. דאָ, אין דער נייער לערע, האָט גאָט אראָפגעניידערט אף דער ערד. ער איז נעבן אונז, מיט אונז, אין אונז. מיר קאָנען אים כסדר פילן. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין חסידישן פאָלקס ליד, וואס איז אביסל שפעטער פארפאסט געוואָרן: רבונו של עולם איך וועל דיר א דודעלע זינגען. דו, דו, דו... וואו איך קער זיך, דו, און וואו איך וענד זיך, דו,... ווידער דו און אבער דו...

גאָט איז דאָ ניט בלויז אין גייסט, נאָר אויך אין קערפער. ניט בלויז אין גוטס נאָר אויך אין שלעכטס. ניט בלויז אין קדושה, נאָר אויך אין טומאה. אויך אין דער זינד, אין דער געפאלנקייט זיינען פאראן ניצוצות

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

פונקן פון געטלאַכקייט, מען דאַרף זיי נאָר קאָנען אַרויסציען פון דאָרט.

די שכינה, די געטלאַכקייט, ליידט נעבעך דערפון, וואָס זי מוז זיך שלעפּן
אין אַלע פּלעצער פון זינד. און מענטשלאַכער געפאַלנקייט. אָבער, זי גייט
מיט. זי שלעפּט זיך. זי באַגלייט. זי האָפט דאָך: אפשר וועט אויך דאָרט,
אין אָפּגרונט פון זינד, דער מענטש אויפהויבן זיין אויג און דערזען
אויך דאָרט מיט זיך־גאָט. xxxxxxx

און אוודאי און אוודאי, איז גאָט פאַראַן אין דער נאַטור. אַנטפּלעקן
זיך דאָך אין די נאַטור דערשיינונגען באַשיינפּערלאַך די געטלאַכע וואונ־
דער. אלוהים, גאָט אין העברעיאיש איז בגמטריא, אין נומערישן צאָל 86
און פאַרמאָגט אַלזאָ, די זעלבע ציפערן וואָס הטבע, נאַטור אין העברע־
איש. אַזוי האָט אויסגערעכנט דער בעל שם.

אָבער, זאָל ניט געמאַכט ווערן קיין טעות. דאָס איז ניט דער פּאַנטעאיזם
די פילאָזאָפיע פון שפּינאָזאַ. ביי שפּינאָזאַן זיינען די נאַטור און
געטלאַכקייט איינס און דאָס זעלבע. דאָ, אין דער לערע פון חסידות,
אַנטפּלעקט זיך טאַקע גאָט אין דער נאַטור, אָבער, ער שטייט איבער איר,
ער איז איר באַשעפער.

ניט בלויז מיט גאָט האָט זיך פאַרנומען די
נייע שיטה, נאָר אויך מיטן מענטש.

אין די מוסר ספרים, וואָס האָבן דאַן באַהערשט די יידישע גאָס, איז
געזאָגט געוואָרן, אַז דער מענטש איז פול מיט זינד. דער זינדיקער בשר
ודם, אָט די פּראָזע האָט זיך געטראָגן אין דער לופט און איז אַריינגע־
דרונגען אין יידישן געמיט. דער בעל שם האָט געזאָגט: דער מענטש איז
ריין. ריין ווי א קינד. דאָס רוימט אונז דער שטן אַריין אין אויער,
אַז מיר זיינען מקולקל ומושחת זינדיק. דאָס טוט אונז דער שטן אָפּ אַזאַ
שפּיצל. דער מענטש איז גוט און די וועלט איז גוט. ער האָט איינמאָל
אויסגערופן, דער בעל שם: אוי ווי, די וועלט איז פול מיט ליכט, מיט
זון, און די קליינע מענטשלאַכע האַנט פאַרשטעלט אונז די אויגן און
לאָזט אונז ניט זעען די זון; און ווי זיין שטייגער איז געווען,
האָט ער גלייך צוגעגעבן א משל: א קלעזמער האָט אַמאָל געשפּילט א וואונדער־
לאַכן ניגון. די צוהערער זיינען געווען פאַרכישופט. קומט א טויבער און ער
פרעגט: וואָס אַנטציקן זיך דאָ די מענטשן? פון וואָס איז דאָ פאַראַן נתפעל

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

צו ווערן...?און דער בעל שם האט פארענדיקט: צופיל טויבע זיינען פאראן אין דער וועלט,און מען הערט ניט דעם געטלאכן ניגון. דאס שלעכטע וואס מיר באגעגענען,אט דער פראבלעם פון שלעכטס האט אויך באאומרואיקט און געגעבערט דעם שפיגער פון דער נייער ערע. אבער,לויט אים האט דאס שלעכטע א זין. א צוועק. תכלית. דאס שלעכטע העלפט אונז אפצושאצן און צו דערקענען די ווערט פון גוטן. געגוי וי דורן דער פינצטערניש לערנען מיר אפצושאצן די באדייטונג און די ווערט פון ליכט. דעם אלטן פסוק:פון חומש בראשית: ויהי ערב, ויהי בקר,יום אחד,און עס איז געווען אוונט,און עס איז געווען פרי־ מארגן איין טאג,האט דער בעל שם אויסגעטייטשט אזוי: דער ערב און דער בקר שאפן ערשט דעם יום אחד. דער אוונט און דער פרימארגן שאפן דעם טאג. אן אוונט איז ניט דא קיין פרימארגן.

xxxxxxxxxx

אין דער נייער ערע האבן געפלייצט כוואליעס פון אפטימיזם און מענטשן ליבשאפט.ניט בלויז טאר מען ניט טאן שלעכטס דעם מיט־ מענטש,נאר אפילו טראכטן שלעכט טאר מען אויך ניט.קיינער איז ניט בארופן צו משפטן דעם צווייטן. קיינער האט ניט דאס רעכט צו שטראפן דעם אנדערן.און האט איינער פרומען ברען,זאל ער אים אויסנוצן אף זיך אליין. בעטן דארפן מיר איינער פארן אנדערן.בעטן פאר אונזער אלמעכטיגייסטיקער און מאראלישער אויסבעסערונג און דערהויבונג. ער האט געזאגט: ריכטער וועלט משפטן און שטראפן דאס פאלק איז א ציים פון נויט און פיין,און גיבן אים ניט קיין טרייסט און זיינען ניט מחמד זכות אף אים,אזעלכע ריכטער דארפן אליין געמשפט ווערן... דא איז ארויסגעקומען געווארן פריד.ניט מיט מרה שחורה קען מען דינען גאט,ניט מיט עצבות קען מען גיין אין ערבן נאר מיט שמחה. ניט מיט מורא.ניט מיט פחד,נאר מיט זיכערקיים,מיט פריד.

xxxxxxxxxxxx

די יידישע גאס איז פול געווען מיט שרעק פאר דער שטראף וואס דערוואַרט דעם זינדיקן מענטש אף יענער וועלט. דער בעל שם איז ניט מיד געווארן ארויסצוטרעטן קעגן די דרשנים,וואס האבן פארשפריים אט דעם קאטאר. ער האט צו זיי געזאגט: הערט אויך צו מוסרן דעם עולם. יעדער יייד טוט עטוואס אזוינס וואס איז בכח אויפצוציטערן די

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

הימל...ער האט אויסגערופן צום יידישן מענטש: האב נית קיין מורא,און דיין נשמה וועט אויפגעהויבן ווערן.ווער עס גלויבט,אז ער איז א קינד פון גאט,קען בכלל נית אריינפאלן אין טרויער.אפילו פון אפגרונט קען מען זוכן גאט.אפילו פון געפאלנקייט איז דא אומקער,איז דא תשובה. און תשובה קען מען טאן נאר מית שמחה.

אין דער מיסטיק וואס איז געשאפן געווארן מית 200 הונדערט יאר פריער אין דער שטאט צפת דורן רבי יצחק לוריע,איז געגלויבט געווארן געוויכט אף פאסטן,אף פראזן תעניתים,אף סיגופים,דורן פיניקן דעם גוף,האט געזאגט רבי יצחק לוריע,העלפט דעם מענטש באקעמפן די כוחות פון בייז אף דער וועלט און באוועגט זיך צו דערנעטערן די גאולה.

xxxxxxxx

דער בעש שם איז נית פארבליבן צופרידן מיטן דאזיקן אסקעטישן צוגאנג.ער האט דערקלערט,אז אויך מית עסן און טרינקען קען מען דינען גאט. אויך דורך הנאה האבן פון גאטס וועלט, אויך עסן און טרינקען קען דערהויבן ווערן און דערהויבן. ער האט געהויזקט פון די וואס פאסטן מער וי אין די טראדיציאנעלע טעג פון תענית.ער האט געזאגט:אפילו אין הימל לאכט מען פון זייערע מינהגים דאך,אז זיי זיינען מחקן עולמות,אז זיי טוען אויף וועי וויס וואס. עך,עס הויבט זיך נית אן!... xxx

דעם פסוק אין ישעיהו,ומבשרן לא תתעלם,האט ער געטייטשט אזוי:פון דיין אייגענעם קערפער טארסט זיך אויך נית פארהוילן, וואס ווען דער ג וף איז קראנק,פארלירט אויך די נשמה אירע כוחות. ווען מען האט אים דערציילט,אז אנדערע בעלי שם שרייבן קמיעות בלויז נאר א תענית,האט ער זיך אפגערופן מית דרייסטקייט: אין שרייב א קמיע דוקא נאר א מלצייט...

שמחת תורה,וועלט דערציילט אין ספר שבחי הבעש שם טוב,האבן זיינע תלמידים זיך משמח געווען בייי אים אין הויז. מען האט געמאכט א לחיים.איינעם,א צוויטן,קומט אריין זיין וויב און זאגט צו אים: שוין _אלד נית דא קיין וויין. עס וועט נית בלייבן אף קידוש,אף הבדלה. ענטפערט ער: טא איז וואס,אז עס וועט נית בלייבן אף קידוש

און הבדלה ? יידן דאַרפֿן זיך משמח זיין און ניט קלערן און ניט זאָרגן...ער האָט איינמאָל דערקלערט,אז דער אונטערשיד צווישן די וואָס הייסן פאַסטן און אים איז אזא: ביידע פאַרזויערטע דאָקטוירים פאַר-שרייבן ביטערע געטראַנקען. דער גוטער,פריינטלאַכער דאָקטאָר פאַר-שרייבט א רפואה און א געטראַנק זיס ווי האָניק.

ער האָט געוואָלט פאַריאָגן די מרה שחורה! וואָס האָט זיך צעלייגט אין די געמאָט. די וועלט איז ניט קיין טאָל פון טרערן,און יעדער מענטש איז געבוירן געוואָרן צו גליק און צו פרייד.אפילו אין שווערע צייטן טאָר זין קיין ייד ניט מיאש זיין. די רחמים פון גאָט שוועבן פאָרט איבער זיין פּאָלק. מען טאָר ניט פאַרלירן דעם בטחון:די אמונה.

צו יעדן ייד האָט ער אָנגעקלאַפּט אין האַרץ:דו הערסט,דו זאָלסט ניט פאַרלירן דעם בטחון.
xxxxxxxxxxxx

אין א מאָסע וואָס איז געווען אויסגעפּייניקט פיזיש און אָפּגעשוואַכט גייסטיק,האָט ער אריינגעגאָסן נייע גבורה.

ניט דאָ קיין הייליקערע אויפגאַבע,האָט ער געזאָגט,ווי צו פאַרטרייבן דעם טרויער פון ייד.פרייד איז א הויכע מדרגה.און נאָך העכער איז התלהבות. דער באַגריף התלהבות איז צעפלאַמען זיך,און איז אנטשטאַנען ערשט אין דער חסידישער ליטעראַטור. דאָס וואָרט נעמט זיך פון להב, פלאַם.צעפלאַמען זיך ניט דינען גאָט מעכאַניש,און ניט טאָן קיין טובה א צווייטן יידן מעכאַניש,נאָר די גאַנצע נשמה אריינלעגן דערין.דעם גאַנצן עקסטאַז. צעברענען זיך. ער האָט איינמאָל געטאָן תפילה אָפּצו-שרייען די גזירות אף יידן.דאָס איז גראָד געווען אין א שטוב,וואו עס זיינען געשטאַנען פעסער מיט תבואה. איז ער אזוי צעפלאַמט געוואָרן, אין זיין תפילה,און אָנגעהויבן טאַנצן און שפּרינגען,אז די פעסער תבואה האָבן מיטגעטאַנצט מיט אים.xxxxxxx

אָט דער אָרימער יתום,וואָס איז אויסגעוואַקסן אין א פאַריתומטן דאָרף,אין פיין און עלענט,האָט אין זיך געטראָגן קוואַלן פון אומענד-לאַכער פרייד.דאָס איז געווען א לערע פון האַרץ. לערנען תורה? ניט ריכטיק,אז דער בעל שם איז ארויסגעטראָטן קעגן לערנען תורה.ער אליין האָט זיך אָפּגעגעבן מיט לערנען תורה.ער האָט נאָר פּראָטעסטיר

קעגן איינזייטיקן אויסדרוק פון יידישקייט.ער האט קריטיקירט די,וואס האלטן זיך גרויס מיט דער תורה,וואס זיי האבן געלערנט, און קוקן דערפאר מיט גרינגשעצונג אף די אנדערע,וואס האבן נית געהאט קיין באדינגונגען צו באריכערן זייער יידישן וויסן.ער האט איינמאל געזאגט:מיט אירע ניע:דער יצר הרע וויל קומען צום לערנער און אים אנרירן,אז ער זאל אויפהערן לערנען. ער וויס אבער אז דער לערנער וועט אים נית פאלגן,וואריס תורה גיט דאך כבוד, חשיבות,אנזעען.וואזשע טוט ער,דער יצר הרע? ער פארשטעלט זיך פארן יצר טוב,און הייסט אים דוקא לערנען,כדי ער זאל אזוי ארום נית האבן קיין צייט זיך צו פארטראכטן איבערן אמתן זין פון יידישקייט.

אנאנדערש מאל האט ער אנגעוויזן אף איינעם א לערנער: ער לערנט אזויפיל תורה,אז ער האט אזש פארגעסן,אז עס איז פארן א גאט אף דער וועלט!

×××××××××××××

זיין שוואגער,דער קיטעווער רב,וויל פון אים חוזק מאכן,און ער פרעגט אים:וואו האסטו געלערנט די דינים פון חפילים ליגן! און דער בעל שם ענטפערט:אין די עברי טייטש ספרימלאך...

און מען דארף דאך וויסן,מיט וויפיל ביטול מען האט דאן זיך באצויגן צו דער לומדות,מישטינס געזאגט,וואס איז געשעפט געווארן פון די ביכלאך,וואס זיינען געווען געשריבן אין עברי טייטש,יידיש.

גלויבן איז וויכטיקער פון לערנען.לעבן אן ערלאך יריש לעבן איז וויכטיקער וי אויפבויען שלעסער פון פלפול און פשטלאך. דער אריי- מער יד וואס האראעט שווער כדי מפרנס צו זיין זיין הויזגעזונט, פארדינט נית וויניקער ליבשאפט און אויפמערקזאמקייט,וי דער למדן.

ער קומט איינמאל קיין אניפ'א?,ער שמועסט מיט די בעלי הבתים און וויזט לסוף אן אף אן ארימען זאקנמאכער. ער,דער זאקנמאכער,זאגט ער,איז דער יסוד פון דער קהילה. איין אנאנדער שטעטל,וואוהין ער קומט,און וואו עס האבן געווואוינט בעלי מלאכות,טרעפט ער יידן אין א שווערע שטימונג. זיי פארקלאגן זיך פאר אים: מיר לערנען נית גענוג. מיר דאווענען נית גענוג... ער שלאגט זיי איבער די רייד. מנחה, זאגט ער,וואס איערע א יד כאפט ארין אף דער גיך,מאכט ציטערן אפילו די מלאכים אין הימל....

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

און באלד האָט ער א מעשהלע: צווי יידן האָבן אמאל געוואוינט אין דעם זעלבן הויז:א לערנער און א בעל מלאכה,אן עם הארץ. דער לערנער קוקט מיט פאראכטונג אפן עם הארץ. נאָך הונדערט און צוואנציק יאָר קומען זיי אף ענער וועלט.דערט זאָגט מען צו דעם לערנער,דו קאָנסט נים ארייגין אין גן עדן,וואָרים דו האָסט געקוקט פון אויבן אראָפ אף דיין שכן. און דוקא דער ארבייטער,דער עם הארץ,איז זוכה געווען ארייצוקומען אין גן עדן. א קאפיטל תהילים וואָס א יד זאָגט מיט כוונה און הארץ,גייט ארויף העכער ווי די בלעטער גמרא וואָס עמיצער האָט געלערנט.און אפילו וועג מען פארשטייט נים דעם פירוש פון די ווערטער. די כוונה איז דער עיקר: די דביקות.

כאראקטעריסטיש איז,אז דער פשוטער דאָרפס רבי האָט דוקא געליגט אכט אף דער גייסטיקייט אין חפילה.וועג מען דאוונט,האָט ער געזאָגט, דארף מען נים בעטן אף גשמיותדיקע זאכן. מען דארף אוועקוואַרפן דעם אייגענעם איך,און נים באאומרואיקן דעם בורא מיט קליניקייטן. התפשטות הגשמיות,אויסטאָן זיך פון עדישקייט און ערדישע פראָבלעמען, וועג מען טוט תפילה דערצו דארף שטרעבן דער יד.ער האָט געזאָגט: אויב דער מענטש בליבט צופריידן פון זיך נאָכדעם ווי ער האָט אָפגעדאוונט,און ער רעכנט צו באקומען שכר,דאן הייסט דאָס דאָך,אז ער האָט געדאוונט צו זיך און פאר זיך.אידער דו געפונסט גאָט,מוזטו דיך פארלירן.

xxxxxxxxxxxxxxxxx

אין תלמוד ווערט דערציילט,דער תנא אלישע בן אבויה,וועלכער איז געווארן אן אפיקורוס האָט דערפאר נים חשובה געטאָן,וויל ער האָט געהערט א בת קול פון הימל,אז זיין חשובה וועט נים אָנגענומען ווערן. דער בעל שם האָט דערויף באמערקט:א,וואָסער שאנס אלישע בן אבויה האָט דורכגעלאָזט.ער האָט דאָך געקאָנט דינען גאָט בלויז אויס ליבשאפט,ווייסנדיק אף זיכער,אז ער וועט דערפאר קיין באלוינונג נים קריגן. און דאָס דאוונען אליין קאָן אויך זיין אנדערש,ווי עס איז אָנגענומען. דער עיקר איז,עס זאָל קומען פון הארץ. א ניגון,א בלויזער ניגון,אן ווערטער,קאָן אויך אמאל זיין א תפילה.און אפילו א שמועס מיט א צווייטן יידן,קאָן אויך אמאל הייסן געדאוונט. וואָכעדיקע

****

ענינים,וועלן זיי וועלן ריכטיק באלויכטן,ברענגען אריין אפט דער-פרישונג אין דער נשמה.און וועלכע האט עס געזאגט,אז נבואות קומט דוקא אראפ פון הימל ?אין א וואלד פון א פראפסטן מענטש קאן מען אמאל הערן דעם רוף פון גאט. און וועלכע האט עס געזאגט,אז מען מוז דוקא דאוונען אין שול ? אומעטום וואו יידן קומען זיך צונויף און גיסן אויס זייער הארץ צום רבונו של עולם איז א מקום קדוש. און וועלכע זאגט עס,אז מען מוז דאוונען אין באשטימטע שעהן ?מען קאן ניט באפעלן א קינד,וועלן עס מעג ריידן צו זיין פאטער.בלויז פאר שקלאפן גיט מען באגרעניצונגען. דאס האט אמאל פאסירט בים בעל שם,די מעשה וואס איז שפעטער אזויפיל מאל בעארבייט געווארן אין דער נייער יידישער ליטעראטור. די מעשה מיטן פאסטוך יונגל,וואס האט ניט געקאנט דאוונען,אבער,העלכער האט פארט געוואלט אויסדריקן זיין געפיל פון בענקעניש צו גאט. האט ער,יום כפור אין שול,ארויסגענומען זיין פייפל און אין מיטן נעילה,א פייף געטאן,אלע מתפללים זיינען געבליבן שטיין דערשטוינט און אויפגערעגט. אבער,דער בעל שם האט שפעטער גזאגט, אט דער פייף פון פאסטוך יונגל האט אויפגעפענט די טויערן פון הימל.

****

צוזי יידיש יונגלאך פארטיפט אין שאך-שפיל,איינער קוקט צו...

„אייבּיקע האָפענונג“ א מאָנומענט פון אָסקאר נעמאָן
דעדיקירט צו דער אומבאקאנטער ייִדישער מאמע און קינד.
אין געדענקעניש פון די קרבנות פון היטלער פעריאָד,
געפונט זיך אין אסיזשק, יוגאָסלאוויע.

א ם וויסענבערג

פון ישראל שטערן

וי רואיק,וי רואיקע -" מיט קינסטלעריש׳ער רואיקייט"- "עס פעלט אים רואיקייט "-אזוי ריידט מען,שרייבט מען בײם אָפשאצן קונסט-זאכן. געווינלאך פארשטייט מען אונטער דעם: פארזיכטיקייט,ניט איבערגעאיילט-קייט,געלאסנקייט אין אלע באווגונגען.ניט פארפעלטקייט אין פרעציזירן יעדן פרט פאר זיך.און צוזאמען דערמיט:דאָס ניט ארויסלאָזן פון אויג די סטרוקטורעלע גאנצקייט.

דאָס איז געווים ריכטיק.פגמים מוזן וי מעגלאך ווערן אויסגעמיטן.א וילדער עפלבוים וואלט עס געווען,ווען אף אים זאלן ארויסוואקסן רעטעכער: צווישן ווינטרויבן גייט ניט אויף קין בריין:אף אן אויסטעלונג פון שיין הייטן קאָנען ניט געווינען ווערן קין קריפלס.

ערשט נאָך עפעס.ניט געניג וואס דער שאפער אליין וויסט,און אים איז באשינפערלאך די געקייטלטקייט פון זין אויסדרוק-טעטיקייט.אויך דער פרעמדער וואס דערנענטערט זיך,מוז ווערן צוגעפירט צו דער טיר,פון וואנען עס שפאציירן ארויס,לויט דער רי,אָנהויבן און מיטנדיקייטן און ענדונגען. אויב איינס אָדער איניקע טיילן פון זיי זינען צו קלין און פארנישטיקן זיך צווישן די אנדערע,אָדער-צו גרויס,און זיי פארשטעלן די אנדערע,איז די מסורהדיקייט איבערגעריסן. דער וואס קומט זיי באטראכטן,פארלירט זיך אין דעזאָריענטירטקייט.

xxxxxxxxxxxxx

איז דאָס שוין אלץ? דאכט זיך אז-יא,אז מען ריידט וועגן רואיקייט בײ קינסטלער,מיינט מען אפשר ווייניקער: מער-געווים ניט. וואלט איך אָבער געוואלט,אז דער רואיקייט-באגריף זאָל ווערן מער פאראינע-וויניקט און אויפגעשטעלט אונטער העכערן ליכט.

אלץ איז גאנג,איז לויף.און דערבײ:אלץ איז שטאָף,וואס זוכט זין אויסזען.

באווגונג איז ניט גינסטיק באר פנים-באווזונג. אז מען זעט א פאפיר,א באשריבנס מיט אותיות,אפילו מיט גרויסע,דיקע אותיות.

דורכפירן זײער אײליק פאר אײערע אויגן,וועט איר קיין אינציקן בוכשטאב קלאָר ניט דערזעען.

וואו סאיז כסדרדיקע אומרואיקײט,אומאויפהערלאכע ארבײט,זינען פאראן פיל צורות,איבערגעליפערטע פון סעקונדע צו סעקונדע און אלע מאל פאר-ענדערטע,ממילא,אין סך הכל:א שטיק מטושטשחיקײט. פון איין צורה א גאנצע א בולטע קאָן גאָר קיין רײד ניט זײן.

געשטאלטלאכעס הויבט זיך אָן בײ רואיקײט. שטײט אן אָטאָמאָביל,האָט איר פאר זיך מיט פינקטלאכער גענויקײט דאָס געזיכט פון דעם קאָרפוס,פון די רעדער,פון די גומענע רײפן,פון דעם שאָפער,פון דעם ציפער,אפילו דעם נאָמען פון דער פירמעקבײ א גיענדיקן אויטאָמאָביל וועט אײער בליק שוין עפעס פארלירן.און וואָס שנעלער ער וועט גײן,אלץ מער פון זינע טיילן וועט איר ניט דערזעען.און וועט ער דורכפארן נעבן אײך מיט א געוואלטיקער שנעלקײט,וועט איר דערבליקן בלויז א כאָטשע מאסע. אלע זינע פארמען זינען צעשוואומען געוואָרן.

רואיקײט איז פאָרם,אמפאָרמלאָזסטן איז דער וויכטיקסטן... אלע פלאָגערײען,אלע קריגעריען,אלע יאָגענישן,אלע רײסענישן,אלע שטרע-בונגען,אלע דערוואַרטונגען,אלע אָפגענארטקײטן,אלע בלוטיקײטן,אלע הילפ-לאָזע יללות,צאָרן זידלערײען,נקמה געשרײען-זינען חומר:די שטיקײט איז צורה. אלע קולות מוזן בײם סוף זיך אויפלעזן אין שווײגן,יעדע מאטע-ריע מוז פריער אָדער שפעטער באקומען איר פאָרם.

וויל שין מוז זײן די וועלט.

יעדער כאָאָס טראָגט שוין אין זיך די קומענדע אויסגעקלערעוקײט,געזעצ-קײט,געשטאלט אויפגאנג. וויל שין מוז זײן די וועלט...

אין דעם ערשטן טאָג פון איר באשאף האָט באלד איבערדער פינצטערניש, וואָס איז געהאָנגען אפן אָפגרונט,האָט באלד איבער דעם תוהו-ובוהו גע-שוועבט דער גײסט פון גאָט...

וויל חושך קאָן ניט זײן אײביק.וויל תהום שרעק איז נאָר אף א צײט. וויל ליארם האָט א קורץ לעבן.וויל אומרואיקײט מוז אויפהערן.

אײביק איז די שטילקײט: זי לעבט איבער יעדן ליארם...

אייבּיק איז דאָ גומסקיט,די מרימט:זי איז יונגער פון יעדן פחד און עלטער פון אים...אייבּיק איז די רואיקיט: זי זעט אין אלע רואיקייטן גאָטס א שמיכל...אייבּיק זיינען די שיינע געפֿארמטקייטן: יעדע תוהו ובוהו איז פול מיט בענקשאפט נאָך זי...

(ב)

איך רייד אזויפיל וועגן גערשי און שטילקיט,ווייל איך וויל דאָ רייד וועגן י ם וויסענבערג.

ווער איז וויסענבערג ?וואָס איז זיין אייגנס ? צולהכעיסדיק דעם מלאך-המוות,וואָס מאכט פון קיינעם נים קיין וועגן און וויסט נים פון קיין יחוס,גראָבט מען דוקא אויס נאָכן טוים פון א מענטש פארשידענע מע-לות.וועגן וויסענבערגן האָט מען ארויסגעזאָגט דאָס וואָרט קלאסיקער. און אין א געוויסער מאָס איז עס ריכטיק אויך.

אָבער צו די ערד סימנים פון א קלאסיקער געהערן אויך:ספעציעל דורך אים געבראכטע מחנות,אָנגעצייכענטע גרעניצן פון א באזונדערן קענ-ניג-רייך...

xxxxxxxxxxxxxxxx

מוזאלם עס געקאָנט אזוי זאָגן: שוואכערע שרייבער דאוועגן שטענ-דיק מיטן מנין: אָריגינעלע דיכטער דאוועגן "פאר זיך":א קלאסיקער שפּטשעם א חפּילה,וואָס קיינער ביז אים האָט זי נים געזאָגט...

וואו איז דאָס נייע ,וואָס וויסענבערג האָט געליפערט ?

איך מין,אז וויסענבערג האָט דער ערשטער אריינגעבראכט אין דער ליטע-ראטור דעם געשרי,די ליאריסדיקייט פון זינע העלדן. נים בלויז מען הערט זי,נאָר דורך דעם געפילדער זעט מען זי...

זיין רבי י ל פרץ איז געווען צו אריסטאָקראטיש,ער זאָל שרייבן. זיין חבר אברהם ריזן איז געווען צו גוטמוטיק,ער זאָל מאכן א געשרי. זיין חבר ה ד נאָמבערג איז געווען צו רעזיגנירט,ער זאָל אָנשלאָגן שרייענדע טענער. זיין חבר שלום אש איז געווען (וויניקסטנס אין יענער צייט)צו ליריש ער זאָל זיך ברייט און גראָב פאנאנדערשרייבן.

וויסענבערג איז געקומען מיט דער ריכטיקער פּאָרציע ליאריסדיקייט. ער האָט באוויזן,וי מען רייסט זיך פאר די קעפ,מען מחלוקהוועט,מען בא-לייקט זיך,מען וואַרפט זיך פאר אלטע און נייע חטאים,עוולות אייגענע און

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

פרעמדע,חרפות פון זיך און בזיונות פון משפחה,מען שרײט זיך אויס פלעשלאך רוימס " אין דער ערשטער נאכט"און מאמע אפגעשמיסענע פון קאזאקן און נאך אזעלע יחוס־ברי׳ה.און איבער דעם אלעם בליצן קולות דונערן קללות,שנײט מיט קללות,רעגנט מיט קללות. צען מעסטלאך שפל־טונגען זינען אראפ אף דער וועלט: נײן מאל האט געזומען וויסענבערג, איינע־־די איבעריקע ״דישע לימעראטור. נעמט זיך די מי און קלײבט צונויף די וויכטשונגען פון אן אינציקע נאוועלע " די שלעכט פרוי" און איר וועט האבן א גאר נישקשהדיקע פאלקסטימלאכע תוכחהלע.

דער ארטיזם איז אין דעם,וואס קיינע פון די פלוכן איז ניט איבעריק. דאס זינען אזעלכע שפרוכן,וואס מיט זיי רופט מען ארויס און מען מאכט לעבעדיק א מענטש און נאך א מענטש.

וער עס צייכנט מיט א שוארצען קויל־וויסענבערג צייכנט פיגורן מיט שוארצע קללות... xxxxxxxxxxxx

און שעלטן זיי ניט,טוען זיי עפעס בעסערס.מען וארפט טעלערס,שיסלן, (א שלעכטע פרוי)מען וארפט שטיינער צו יענעם אין שטוב(א חוב) מען האקט אויס אלע שויבן אין א פרעמדן פענצטער (קריינדעלע)הכלל, מען שוויגט ניט.

און שוויגן זיי יא,הערט מען טאקע גארנישט,אבער מען שפירט.מהאט פולע נאזלעכער מיט שוועבל...

וואס קען מען האבן צו אזא רבקהלן ?זי שוויגט דאך שוין.און וואזשע אז זי זאמלט צונויף א גאנצן פאק גרעט ?זי שוויגט דאך! און זי שטייט בײ דער באליע און וואשט מיט אימפעט,מיט התמדה,און שוויגט. א סאליד,באלעבאטיש,שטיל וויבעלע,ניט אמת?...

און דער אלטער,וואס ליגט אין בית המדרש,וער דארף זיך צערעמאניען מיט אים,א זקן,א שואכער,אן עלנטער,אן משפחה,אן פריינט,צעבראכן פון צרות,און פון יאר,וואס איז דאך מורא צו האבן פאר א זעלכן? און די האלב צעחושטע,וואס לאזט מיט זיך טאן אלץ,וואס די מארוויכע־ריש שלעפער גלוסט זיך נאר?איז זי דען מער ווי א שטיק ליים,וואס אלע מרעטן דערויף ?מער ווי א לעבעדיק־טויטע זאך ?

יא,סאיז שטיל,געמיטלאך איז,זיכער איז ארומאון ארום.

אבער אין דער לופט פון דער דאזיקער שטילקייט וואלט מען אויסמאלן באדארפט א סקעלעטן קאפ,פונקט ווי אף פעסער מיט אויפריס־מאטעריאל:

„ ריר זיך ניט צו,סאיז א סכנה„...

דאָ איז א געפאר פון טויט־אויב שטארקע,און אויב שוואכע־איז א געפאר פון לעבן...

(ג)

א פאר פארגלייכן.שלום אש האט א שטעטל און וויסענבערג האט א שטעטל. בייאשן־קינדערישע פרישקייט,זאטע פרייד,וואס לאכט ווי דער מענטש,און דער מענטש בענטשט די וועלט,וואס איז אזוי גליקלאך,אזוי שיין אזוי שטיל. בייוויסענבערגן איז דאס שטעטל אויפגעבראכט,צעיכמערט,אומצופריידן־ אויפגעטרייסלט,ברוגזדיק־הילכיק,קולי־קולותדיק,רייסנדיק,אפילו־ שיסנדיק.. xxxxxxxxxxx

אן אנדער פארגלייך:דער בעטלער מאטיוו. מענדעלע מוכר ספרים האט דאך עפעס אוועקגעלייגט א שפאר בייסל ארבייט אף די בעטלערס,האט געשריבן גאנצע עפאפייען פון די בעטלער. און ער האט זיי אויסגעצייכנט גענקענט. אליין אין דער יוגנט מיט זיי ארומגעוואנדערט.און פיינט געהאט האט ער זיי בתכלית שנאה.און געוואלן זיינען זיי פאר אים א סימבאל פון אומ־ וירדיקייט,אפשטויסנדיקייט,שעדלאכקייט. שטראפנדיק אף זיין שטייגער כלל־ ישראל,איז דאס שרעקלאכסטע וואלט,וואס ער האט אים אנטקעגנגעוואלפן: „ די ייִדישע טאראבע„.

און דאך איז קיין כעס,קיין גיפטיקייט ניטא.ער האט פאר זיי געזוכ מילד־ קייט,וואו ניט וואו,רייסט זיך סימפאטיע פון אונטער דער דערצילעריישער פען.אמאל ווערן זיי אפילו אזוי אידעאליזירט,אז אינער פון אונזערע שריפטשטעלער האט זיך דערטראכט צו דער גוזמא אנצורופן „פישקע דעם קרומען„־דער ייִדישער פרינץ... xxxxx

וויסענבערג האט פאר די בעטלערס קיין אין גוט וואלט ניט,קיין אין גוטן בליק.ס„דער שוארצער„ס„דער געלער„ די אנפירער און פארשטייער פון דער בעטלער געזעלשאפט־טונקעלע פארשוינען זיינען זיי,אויסוואורפן, קעשענע גנבים,מענטשנכאפערס. מען טאר זיי אין א ייִדישער שטוב ניט ארייגלאזן. וויל איינער א מצוה טאן און נעמט אזא חברה־מאן צו זיך אף

שבת,זינען אינגעשטעלט די חלות,די בעכערלאך,די גאפלן,די לעפל. אלץ איז עלול אומגעריכט זיך איינצובירגערן אין די לאנגע טאראקעשענעס פון דעם "פינעם-אורח.שוין דער אויערלאכער קוק פון דעם בעטלער האט אין זיך פון א דעמאן.נים אומזיסט שרעקן זיך פאר זיי פרויען און קינדער. xxxxxxx

אינטערסאנט:מענדעלי,וואס האט זיך נים שלעכט אן עצה געגעבן און האט געהאט אסך מאטעריאל-פארצאלרגטע גוטע יארן,האט פיינט געהאט דעם בעטלער פאך,אבער דעם בעטלער גופא האט ער געהאלטן פאר א מענטש. וויסענבערג,וואס זיין גאנץ לעבן האט געבלומיקט,דורכגעשטאכן מיט די שפיציקע נעגל פון אריסקיט און נויט,גראד ער האט אין די מענטשן, וואס לעבן פון נדבות,געזעגן-שדים...

אבער אומסענטשלאכקיטן,ברוטאלקיטן,קללות און חרפות,פליאטקעס און בלבולים,פנימער דראפן,פאר די האר זיך כאפן,מעלערס האקן און ציגל ווארפן-דאס איז שיטערע בלאטע,וואס גיסט זיך דורך דער וועלט,און פעטע קונסטמויערן קאן מען דערפון נים אויפשטעלן.און אויב וויסענבערג האט עס יא באוויזן,איז עס דערפאר,וואס אונטער די געשריען האט ו. געטראפן ליגן די שטילקיט א פארחלשטע,האט ער נאך העכער געשריען, זי אויפצומונטערן... xxxxxx

דאס איז דערפאר,וואס מענטשן,אפילו די טומלדיקסטע,האבן נים ליב דעם טומל:זיי ווילן צופריעדענע,רואיקע שוייגן ווי ביימער און וואקסן ווי ביימער, נאר וואס זאלן זיי טאן,אז וויינטן לויפן איבער זיי און זיי מוזן רוישן... דאס איז דערפאר,וואס אמאל שעלטן מענטשן,וויל אף זיי הענגט דער פלוך פון אומרואיקיט,וילן זיי זייער קללה פארשטעלן...

==========

רבקהלע איז די פארקערפערונג פון שלעכטס. אבער לייענט אויפמערקזאם די נאוועלע און איר וועט דערזען ד י געניזע פון איר וילדווערן.אירם באגריפן,אז אין אט דער שלעכטער פרוי איז פארלוירן געגאנגען א גוטע פרוי.די סיבה?זי האט נים געפונען,וואס זי האט געוואלט,זי פילדערט,נים וויל זי האט ליב צו אוואנטורעזן,נאר וויל זי האט געוואלט --שטילקיט...

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

אבּיסל צו לאנג האָט זי זיך געזאמט אין גאס.קומענדיק אהיים,האָט דער מאן איר פֿאַרגעסן און ווערטער האָבן זיך אים אַרויסגעכאפט:"בּיסט טיך בּיזטו געזעסן ?אזוי לאנג געזעסן.האָסט שוין געדארפט אלצאיינס אריבערגיין איבער דער בריק צו די קאזארמעס.וואָלסטו כאָטש גענעכטיקט אין די קאזארמעס."...געזיכט איז דאָס ניט קיין צו איידל אָנצוהערענישן. אָבער ווען א מאן גיט אזא זאָג אין א מינוט פון אויפגערעגטער אומבאַרעכטיקטיקייט,איז עס ווידער ניט אזא גרויס אומגליק.

אָבער דער גרעסטער שליסל איז נאָך אלץ א ווינציקייט אין פארגלייך מיט דער טורמע,וואָס ווערט מיט אים געעפנט...נאָר א ווארט האָט דער מאן גערוימט אָבער דער כּח־הקלה איז גאָרניט אזוי שווער אויפצומאכן.שפעטער וויל ער שוין פארגלעטן,זוכט תחבולות זי איבערצובעטן. עס העלפט ניט. דער גיהנום שטייט שוין אָפן.

xxxxxx

וואָלט ער דאָס ווארט אראָפגעשלונגען,ניט געבראכט עס פארן מויל,וואָלט דער שטילקייט איר רעכט געטאָן געווארן,וואָלט זיך די שטילקייט ניט צעבּיזערט א צופֿרידענע וואָלט זי געשווּבט איבער די קעפ פון דעם פֿאַרפֿאַלק. אהרן א גוטער און מילדער מאן,רבקהלע־א וואויל און ליבע באלעבאָסטע.

האָט אָבער דאָס שפּיציקע ווארט די שטילקייט דורכגעשטאָכן.א צעבלוטיקטע האָט זי זיך נוקם געווען...מידה כנגד מידה באצאָלט.דאָס ווארט האָט מען געקאטעווען מיט ווערטער שטעקנס...

און נאָכדעם,אז די שכנטע,די גראָבע שפּרינצע מיטן צעפלאמטן טערקישן פנים,ווארפט רבקהלן פאר די פיס דעם אייזערנעם טאָפּ מיט א ברכה: "מינע שונאים זאָלן אזוי צעשפּאָלטן ווערן,ווי דער טאָפּ איז צעשפּאָלטן"־ איז דאָך עס אויך אייגנטלאָך א קליניקייט.נאָר וואָס איז אף דער וועלט "קליין"און וואָס איז "גרויס" ? א קינד,וואָס ווייגט צוליב א פֿאַרצעלייען ליאלקעלע איז דען ווינציקער פארצווייפלט ווי דער פאטער,וואָס טרויערט צוליבן פארלירן א מסחר פון א גרויסן וואלד?

געזיכט איז עס א נארישקייט.אָבער עס ווענדט זיך פאר ווענען,ווי אזוי אייגער קוקט דערויף שלום עליכם,למשל,האָט געהאלטן,אז פון אזא וויבּערישן דועל צוליב א צעבראכענעם טאָפּ קען מען העסטנס אויסטרויען א הומאָרעסקע.זיין קלאסישע ידענע מיטן טעפל האקט ליגנס ווייל עס קען

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

נאָר אריין.נאָר וואָס ליגנערישער זי ווערט,אלץ פריילאכער ווערט.

אין וויסענבערגס ליטעראטור וואקסן אויס פון קליינינקייטן-טראגעדיעס.

פונקט ווי קליינינקייטן האָבן טיילמאָל געווירקט טראגיש אויך אין זיין פער-זיינלאכן לעבן...

xxxxxxxx

וואָס איז קליין אף דער וועלט און וואָס איז גרויס ?יעדעס קליינע איז פול מיט טרויעריקייט,ווייל פול מיט זוכעניש נאָך דאָס גרויסע...איטלאכע פאר-גאנגלאכקייט איז דערשראָקן און שטאָלצירט מיט איר שרעק,מחמת,זי אליין איז א דורכבּרוך אין דער אייביקייט...און אין אלץ וואָס ליארמט איז דאָ גרויסער צער,וואָס וויל דערהערט ווערן,אונטער יעדן ליארם וואלגערט זיך אין וויטיקן א בּענקשאפט נאָך שטילקייט...

xxxxxxxxxx

הערט נאָר אָקאָרשט,ווי אזוי עס ענדיקט זיך אָט-די דונערקנאלנדיקע דער-ציילונג:אָט אזוי ענדיקט זי זיך:

אין די שטילקייט אין שטוב ווערט שווערער און שווערער.דאכט זיך,א סוד האָט זיך דאָ ארייַנגעגאָסן.און די שטוב האָט דעם אָטעם פארהאלטן. צייטנוויַז הערט זיך נאָר א פארשטיקטער זיפץ פון רבקהלעס צוגעדריקטע ליפּן.דאָס פּנים בּיי איר איז נאָך רויטלאך און די בּרעמען ארָאפּגעלאָזט ווי צו דרימלען,און אף איר גאנצן געזיכט איז אויסגעגאָסן א מין טרוי-עריקע רואיקייט,ווי בּיי איינער,וואָס האָט שוין אלץ אף דער וועלט אָפּגעטאָן, שוין אלץ געהאט,און האָט גאָר ניט אף וואָס צו וואַרטן.פון באק-אויון גיסט זיך דאָס טרויריקע גרילצן פון א גריל.און אן אימהדיקע שטילקייט צעלייגט זיך איבּערדער שטוב: שא,שטיל,אלץ איז ווי אויסגעשטאָרבּן...״

איר זעט ?אָט אין דעם גייט עס.די לאנג געבּענקטע שטילקייט איז אָנגע-קומען.אמת,ניט אזוי ווי מען האָט זיך געוואונטשן.אָבּער דערגרייכט האָט מען זי פּאָרט.אף אזא אָדער אנדערן אופן.פריער אָדער שפּעטער,די שטיל-קייט מוז אויפשיינען. די אונטערשטע שורה איז די שווייגנדע שורה.

אייבּיק איז די שטילקייט. די שטילקייט האָט געזיגט...

xxxxxxxxxxxxxx

(סוף אין קומענדן נומער)

xxxxxxxxxxxxxx

פארזאלטערס זינקל.

מלכהלע פרובטענבערג.

חשובע פרײנט.

מיר הויבן אָן א נײ יאָר,און זי שוין געזאָגט אסאָל,א נײ יאָר,נײע פראָבלעמען. נו,מיינע פראָבלעמען זײַסט איר דאָך שוין .איך דארף גאָלט. און וואָר דארף עס נישט ?באמת,טײַערע פרײנט,איך וואָלט זײער וועלן,אז דאָס יאָר זאָל איך נישט דארפן שרײבן עטלאכע מאָל צו יעדן סעקרעטאר. איך בין באלאָדן מיט ארבײט אין אונזער גרופע דאָ אין ניו יאָרק.און דערפאר בעט איך אײַך,מאכט נישט מײן ארבײט שווערער. שיקט ארײן איינע אפצאָלן פארן בולעטין אין צײַט. אונזער קאסע איז קיינמאָל געווען איבערגע-לאָדן מיט גאָלט. אָבער דאָס מאָל,כמעט וויַ לײדיק. און איר ווילט דאָך, אז דער בולעטין זאָל דערשיינען רעגלמעסיק,טאָ דערפאר,זעט,אז אלע איינע אבאָנענטן זאָלן איינצאָלן און שיקט אונז צו די גאָלט.דאָס וועט דערמעגלאכן,אפשר,אז מיר זאָלן דאָס יאָר ארויסגעבן פיר,אנשטאָם דרײ נומערן.

אסך פון אײַך האָבן אויסגעדריקט דעם פארלאנג,אז מיר זאָלן פרובירן ארויסגעבן גאנצע פיר יערלאך. נו,עס קאָן געטאָן ווערן,אויב איר אלע וועט צוהעלפן.און מיר האָפן,אז איר וועט דאָס טאָן.

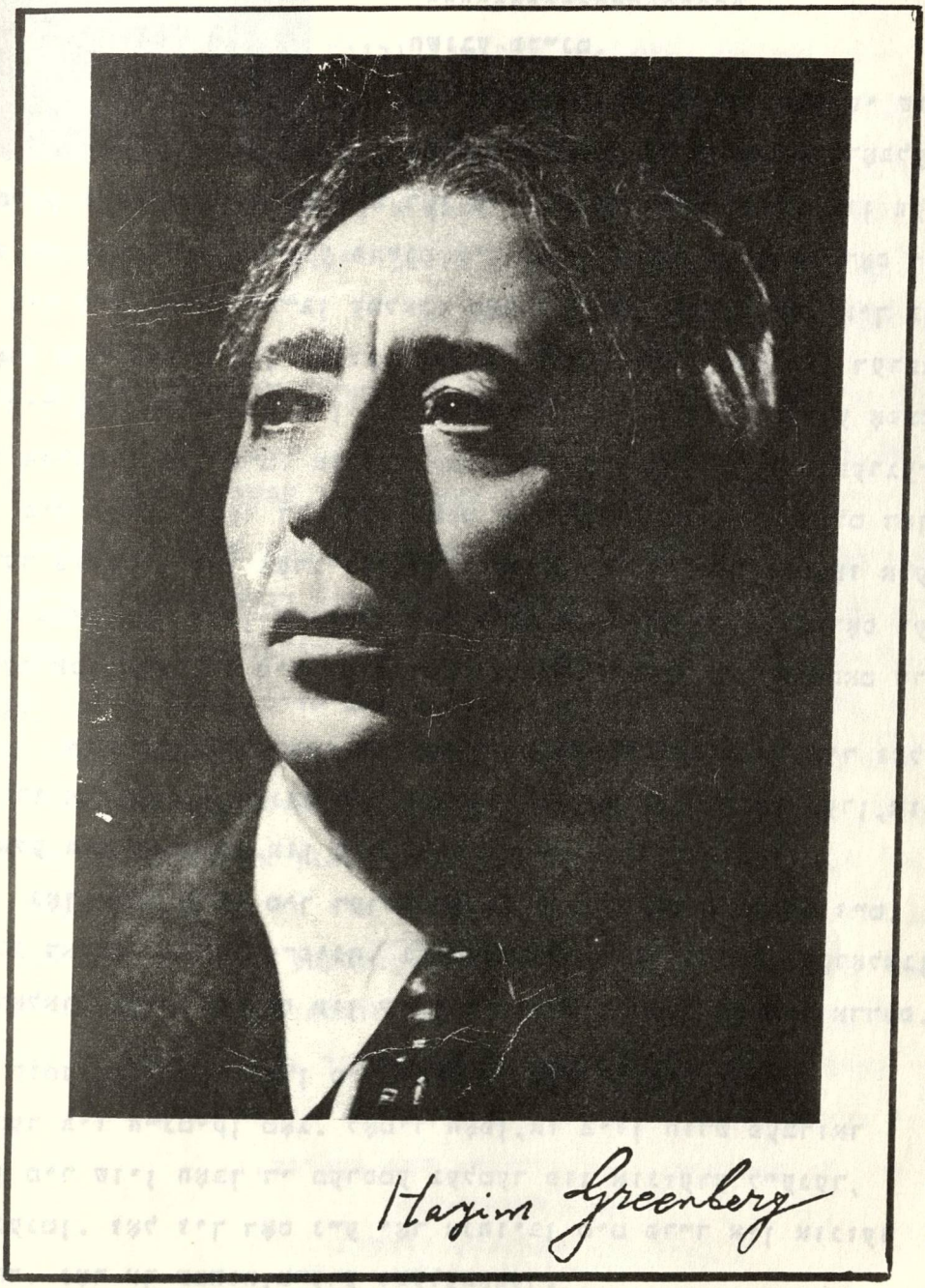
נאָך אמאָל וויל מיר דערמאָנען,אז א בילד אף א גאנצע זײַט, איז 10 דאלאר. א האלבע-פינף. גראטולאציעס,אָדער,חלילה,נעקראָלאָגן צווי דאלאר. געדענקט דאָס און שיקט די גאָלט דירעקט אף מײן אדרעס.

אין קומענדן נומער וועלן מיר קוויטירן אלע אריינגעקומענע גאָלטער ביז היינטיקן טאָג. לאָמיר האָפן,אז ביזן חודש פעברואר וועלן מיר שוין האָבן די מערסטע גאָלטער פון אונזערע לייענער, אבאָנענטן. זאָל זיך דאָס נײַע יאָר אָנהויבן מיט פרייד אין אונזער משפחה. נאָר אף שמחות,טײַערע זשעלעכאָער.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

דר חיים גרינבערג עס צו זיין 13טן יאריים.

(שרייבער,פירער,דענקער,גרויסער ייד און מענטש.)

ימים - טובים

פון דר חיים גרינבערג עה

פאר א קאנפערענץ פון געקליבענע מענטשן איז אויפגעשטעלט געווארן די פראגע:וי אזוי מאכט מען דאס לעבן פון"אנשי שלומנו",וועלטלאבע יידן,וויניקער וואכעדיק וי עס איז היינט:וי אזוי קען מען"אויספורע- מען פאר זיי ימים טובים ?

איך פארשטיי דאס פראבלעם.מיר האבן זיך אלע מיטאמאל דערפילט ענייט ואביונים. יעדער ליאדע יד איז אמאליקן פארוואנדלט אין געווען רייכער פון אונז;ער האט פארמאגט אזא אוצר,וי א יום־טוב.מיר האבן דעם אוצר פארלארן.. איניקע זאגן:מיר האבן אים פארלוירן אף דער שיף,אפן וועג קיין אמעריקע.ארויסגעפארן גבירים,אנגעקומען קבצנים. א קערנדל אמת איז מסתמא אין דער באהויפטונג פאראן,אבער ניט מער וי א קערנדל. לאמיר ניט צופיל אידעאליזירן אויך די "אלטע היים". זי איז שוין אויך לאנג ניט דאס,וואס זי איז געווען אמאל.דעם טראדיציע־אויסגעלייקטן,וואכעדיקן יידן,וואס וויסט ניט וואס צו טאן מיט אין א יום טוב טאג,האב איך גזעזען און גוט געקענט אין יארן פאר מיין אנקומען קיין אמעריקע,און אין דער געגנט פון דרום רוסלאנד, וואו איך האב פארבראכט מיינע קינדער יארן,האב איך שוין שלום אשס שטעטל שוין ניט גזעזען.דער פארלוסט פון ימים־טובים איז פאר אונז ניט קיין פלוצימדיקע,קאטאסטראפישע געשיענים.ער האט זיך אנגעהויבן ניט אין אמעריקע,ניט מיט עמיגראציע: זיין התחלה דארף מען זוכן אין די מאמע אנהויבן פון דער השכלה באוועגונג,נאר אין אנהויב פון נייצנטן יארהונדערט. xxxxx

ימים־טובים שטארבן קיינמאל ניט אף מיט אמאל־זייער גסיסה,וי די גסיסה פון קולטורן,פון ציווילי־זאציעס,פון סטילן,דוערט אמאל דורות און דורות.פאר געוויסע שיכטן פון יידנטום האט זיך די שקיעה פון ימים־טובים,פון יומטובדיקיים בכלל,אנגעהויבן שוין זייער לאנג. מיר האבן עס איצט אפשר בולטער דערזען,שארפער דערפילט,אבער דאס פראבלעם גופא איז ניט ניי. אגב,איז דאס אויך ניט קיין ספעציפיש־

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

יידיש פּראָבלעם. xxxxxxx

איך האָב א טראכט געטאָן וועגן נעמען פאר ימים־טובים אף פאר־שידענע שפּראכן. אף אונזער פאָלקס־לשון הייסט עס „יום־טוב״־א גוטער טאָג,א גאנץ אלגעמיינע,נית קאָנקרעטיזירטע„אלגעבראישע„באצייכענונג־וייל וואָס הייסט גוט ?דער העברייאישער נאָמען,יעדנפאלס,איינער פון די העברייאישע נעמען,איז„חג״־פייערלאבקייט,אָדער„מועד״־א טאָג ווען מען פארזאמלט זיך,ווען מענטשן באהעפטן זיך איינער אָן דעם אנדערן א „קאָנגרעגאציע„באגריף.אף דייטש־פייערטאָג,א טאָג ווען דער לעבנס טאָן איז העכער,געשפאנטער„שטרענגער„ אף ענגליש ־האָלידעי,א הייליקער טאָג,דער טאָג פון קדושה,פון זיך מתקדש זיין. אף רוסיש אָבער(טראָץ דער וואָרצלדיקער רעליגיאָזיטעט פונם רוסישן פאָלק)־פראזדניק,דער טאָג פון נית ארבייטן,ריכטיקער נאָך,פון ליידיקגיין,פון פוסט און פאסטעוון.איך בין צו ווייניק פילאָלאָג,אז איך זאָל נעמען אף זיך די אחריות פאר באשטימען אף זיכער,ווי אזא וואָרט ווי פראזדניק איז אנט־שטאנען. איך פיל אָבער אין דעם וואָרט א מעלאנכאָלישן אָפקלאנג פון דער דורות־לאנגער געשיכטע פון רוסישער שקלאפעריי,פון געצוואונגע־נער,שווערער,מענטשלאך אומווירדיקע ארבייט.פאר אויסגעמוטשעטע שקלאפן איז א טאָג אָן ארבייט,א טאָג פון לעגאליזירטן פוסט און פאסטעוון שוין דערמיט אליין א יום טוב:א גוטער טאָג.מיר שיינט אָבער,אז אויך פאר אונז,פאר„פרייע„ מאָדערנע יידישע מענטשן,איז דער יום טוב דערגאנגען צו דער מדרגה פון„פראזדניק„אז ער האָט דעגענערירט,זיך אויסגעליי־דיקט פון זיינע אינהאלטן,געוואָרן סתם א טאָג פון ליידיקגיין און פון ליידיק זיין...

xxxxxxxxx

און פאר וואָס עפּעס טראכטן בלויז וועגן ימים־טובים, אין ענגען,קאלענדארישן זין פון וואָרט?עס איז נית דאָ קיין מער זינ־לאָזער מאָמענט,ווי א מאָמענט פון פייערלאבקייט אינם לעבן פון אונזערע „וועלטלאכע״יידן. לאָמיר א טראכט טאָן וועגן דעם ווי אזוי מיר פראוון אונזערע לוויות.זינלאָז און פאָרמלאָז.מען ווייסט נית וואָס צו טאָן,און מען האָט זיך נית וואו אהינצוטאָן פון דער אייגענער אומבאהאָלפנקייט. איז מען מכבד דעם עולם מיט ריידעס,ווי צו א באנקעט.יעדערער ריידט

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

וואָס ער וויל.קיין שום נוסח. קיין שום זאך,וואָס זאָל שאפן א געהעריקע אטמאָספער.קיין שום צעמענטירנדער עלעמענט.קיין שום אקט,אין וועלכע אלע זאָלן אנטײלנעמען. קיין שום בשותפותדיקײט. אלע זײנען מסתמא פארײניקט דורך עפעס אן אינעווײניקסטן געפיל,אַבער ניט דורך א פאָרם וואָס זאָל די אײניקײט פארקערפערן,פארבילדלאכן...״אונזער טרויער איז א הוילער און נאקעט ווי עס זײנען אונזערע שמחות,״האָט ניט לאנג צוריק באמערקט ש. ניגער. די פראגע איז אלזאָ ניט בלויז וועגן שמחות,וועגן ימים־טובים,נאָר אויך וועגן פײערלאכקײט בכלל,וועגן סימ־באָלישע פאָרמען,וועגן קינסטלעריש אויסדרוק פון אינדיווידועלער און קאָלעקטיווער פײערלאכקײט. xxxxxxx

אַבער סימבאָליק קאָן מען ניט באשטעלן,און קינסטלעריש אויס־דרוק איז ניט דאָס זעלבעקע,וואָס דעקאָראטיווער אויסדרוק.א יום־טוב איז ניט געווען און וועט קיינמאָל ניט זײן בלויז א דעקאָרירטער־טאָג. דאָס בלויז דעקאָרירטע איז אין גרונט ניט אמת,ניט עכט,און פײגנ־בלעטער זײנען אין אדם און חוהס צײטן געווען א שלעכטע שמירה קעגן דער חרפה פון נאקעטקײט.צו דעקאָראציע דארף מען נאָך האָבן דעם קינס־טלער,דעם קינסטלעריש מענטשן,וואָס זאָל זיי שעפּפּעריש אויפנעמען און זאָל דורך דער דעקאָראציע,דורך אירע וואונקען און רמזים,דורך איר סיסטעם פון סימנים,דערזען יענע באזונדערע ווירקלאכקײט,וואָס זי טראָגט אין זיך. פאר דעם ניט קינסטלעריש מענטשן איז דעקאָראציע די גרעסטע טיפשות,אין בעסטן פאל־קינדערישקײט.

איך זאָג דאָס אנטקעגן דעם וואָס מען קאָן קיין ימים־טובים ניט מאכן,קיין פײערלאכ ײטן ניט פאבריצירן־אפילו וועט מען זאָל דער־צו באשעפטיקדי בעסטע״אינזשעניערן״. איך האָב אמאָל געלײענט זשיט־לאָווסקים אן אָפּהאנדלונג וועגן דער ווידערגעבורט פון ײדישע ימים־טובים,וועגן־אויב מיין זכרון דינט מיר־ארויסנעמען די עסטעטישע מאָמענטן פון טראדיציאָנעל ײדישע חגים ומועדים און מאכן זיי פארן יסוד פון נײע ״וועלטלאכע״ימים־טובים. איך גלויב ניט,אז מען קאָן דאָס מאכן,ווײל וועט מען רעדט,ווי זשיטלאָווסקי האָט עס דענסטמאָל געטאָן

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

וועגן וידערגעבורט,קאן מען ניט"פלאנירן"מוז עס וידער געבוירן וווערן,מוז עפעס אין אונז (ניט אויסער אונז)אויפשטיין תחית-המתים.וויל א סימבאל איז ניט קיין אויסגעמוחטער סימן,ווי א טעכניי-שער שיפער פאר קאנפידענציאנעלע טעלעגראמען,און א צערמאניע איז ניטקיין אויסגעטראכטע האנדלונג פאר"פאעטיזירונג"פונם לעבן.

א סימבאל איז א דערמאנונג פון אן אמת,וואס לעבט אין אונז,און א צערעמאניע איז אן אויסדרוק פון באהעפטונג פאר די,וואס פילן און גלויבן,אז עס איז אין דער וועלט פאראן מיט וועמען אדער מיט וואס זיך צו באהעפטן.אן דעם איז א סימבאל ניט מער ווי"שטאף"-ווי טויטע גאר ניט זאגנדע מאטעריע-אט ווי אנגעצונדענע ליכט אף די טישן פון א בראדווייער רעסטאראן-שטומע און טויבע ליכט אין פארגליך מיט "גענענטשטע"ליכט פון פריוטיק צונאכט.אן דעם,אן דער באהעפט באדער-פערניש און דער באהעפט-פעיקייט,זיינען צערמאניעס ניט מער ווי-"פוילע שטיק".און וואס איז דען א יום-טוב אן עכטע סימבאלן און אן עכטע צערעמאניעס ?

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

וואס מיר האבן פארלוירן,איז ניט די טעכניק פון יום-טוב. וווער עס האט די טעכניק פארגעסן,קאן זיך לייכט אן איר דערמאנען,קאן זי לייכט נאכאמאל אויסלערנען.מיר האבן פארלוירן עפעס וויכטיקערעס און גרעסערס: די יום-טוב בילדנדיקע קראפט,די פעאיקייט אויסצושניידן א טאג פון דער וואך,א טאג פון א גאנץ יאר און אים-טראנספארמירן, אויפהויבן אים צו יענער מדרגה פון זיין-פולקייט,צו וועלכער יעדער אנדערער טאג וואלט אויך געקאנט דערהויבן ווערן,ווען מענטשן וואלטן דערצו געהאט כוח,ווען מיר וואלטן ניט געווען געצוואונגען בדרך כלל צו פירן א לעבן פון צעשפליטערטקייט,פון אויבערפלעכלאכקייט,פון... ניט רעאליטעט.א יום טוב איז,לויט זיינע אינהאלטן,ניט א וואכעדיקער טאג געכפלט אף פינף אדער אף צען,אדער אף א הונדערט.דער אונטער-שיד צווישן אמתן יום-טוב און וואך איז ניט בלויז א קוואנטיטאטיווער (מער גייסט)נאר א קוואליטאטיווער (אן אנדער גייסט)

פרייהייט אנשטאט נויטווענדיקייט,"שפיל"אנשטאט הארעווענייע,א בליק אין אייביקייט אנשטאט א קינאמאטאגראף פון צייטווילקן,גאנצקייט אנשטאט

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

צעשפּליטערטקײט,געשפּאנטקײט אנשטאָט ינעער „באלאנסירטקײט״וועלכע מיר מוזן האָבן פאר דעם וואָכעדיקן קאמף פאר עקזיסטענץ. יעדער מענטש וואָס לעבט איבער אן עכטן יום־טוב איז א קינסטלער,פון וועמען עס שטראלט ארויס אן אנדערע „אמתערע״און רעאלערע ווירקלאכקײט.א בעל־עגלה,וואָס פראוועט א סדר איז ניט א בעסערער,רײכערער און אידעלערער בעל־עגלה נאָר־ניט מער און ניט ווייניקער־ווי א מלך:א פעדערן־פליקערן ווערט א א מלכה,א שטיוול פוצער־א בן מלך...

אין גרונט,קאָנען דערפאר ניט זײַן קיין „וועלטלאכע״ימים־טובים.יעדער וועלטלאכער אָדער פארוועלטלאכער יום טוב איז א סוראָגאט,ערגיץ וואו א פעלטשונג,אן אימיטאציע פון עפעס וואָס איז עכט און אָריגינעל.

ראציאָנאליסטן קאָנען ניט האָבן קיין אמתע ימים־טובים,פונקט ווי זיי קאָנען ניט שאפן קיין אמתע קונסט. יום טוב איז־מיטאָס,באפרייענדיקער שפיל,אָבער שפיל אין וועלכע מען גלויבט אז ער איז אמתע טאָט,דער־נענטערונג צו רעאליטעט,צום שורש,צום מקור.עס איז גאָר ניט אָפצושאצן יענע־טאלאנטן,וואָס א פרימיטיווער שבט האָט געדארפט אין זיך פארמאָגן,כדי צו שאפן אין יום טוב,אין פארכישופטן טאָג. כדי צו האָבן א יום טוב,מוז דער מענטש זײַן א „מכשף״,ארויסכישופן פון זיך אליין זײַן אנדערן,ניט ראציאָנאלן,פרייערן און גלויביקערן איך,און דורך יענעם איך זען די וועלט,באפרייען אין זיך־״דעם מלך״.

xxxxxxxxxxx

קאָן מען דען דאָס־מאכן,פלאנירן?קיין „חכמות״וועלן דאָ ניט העלפן. כדי נאָכאמאָל צו קריגן ימים טובים,״פייערלאכקײטן״מוז א נייַ פייערל זיך אין אונז צעפלאקערן,מוזן אין אונז אויפגעוועקט ווערן האלבאטראָפירטע קינסטלערישע קרעפטן,מיטאָס בילדנדיקע פעאיקײטן,דער טאלאנט פון סימבאליזירן,זעערישקײט־אמונה. אלץ איינס,צי נייע אמונה אָדער באנײטע אמונה,יעדנפאלס יענע קראפט,וואָס שטײט אין הינטערגרונט פון אלע ביזהערדיקע ימים־טובים,פון יעדער יום־טובדיקײט.

xxxxxxxxxxxx

(פון זײַן בוך: יד און וועלט)

xxxxxxxxxxxx

xxxxxxxx

דר. שלמה ביקל באַגריסט צו זיין זיבעציגסטען געבורטסטאָג

די ייִדישע ליטעראַרישע וועלט באגריסט דעם חשובן מיטאַרבייטער פון „טאָג־מאָרגן זשורנאל", דעם באַרימטן פובליציסט, שריפטשטעלער און עסייִיסט, דר' שלמה ביקל צו זיין 70טן געבורטס טאָג.

דר' שלמה ביקל האָט אין משך פון צענדליקער יאָרן פון זיין שריפטשטעלעריישער אַרבייט געשאפן גרויס קינסטלעריש ווערק, וואָס באַרייכערן די ייִדישע ליטעראַטור און האָבן געבראכט א גרויסע רעפוטציע דעם ייִדיש געדרוקטן וואָרט אין דער וועלט ליטעראַטור.

****

דער חשובער בעל יובל איז א גיסטרייכער פובליציסט און ליטעראַטור־קריטיקער פון א הויכן סטיל. זיינע אַרטיקלן און עסייען האָבן א גרויסן באַלערנדן וואָרט.

******

דר' שלמה ביקל געהערט צו דער געציילטער גרופע פובליציסטן און שריפטשטעלער וואָס גיבן אין זייערע אָפהאַנדלונגען א טיפן אריינבליק אין וועלט פראָבלעמען וו' אין ייִדיש פראגן. אלס בעלעטריסט צייכנט זיך אויס דר' שלמה ביקל מיט זיין וואָרימען טאָן און אָריגינעלן סטיל.

מיר באגריסן אונזער חשובן שרייבער דר' שלמה ביקל און וואונטשן אים נאָך לאנגע יאָרן פון א געזונט און שאפפעריש לעבן. -עד מאה ועשרים שנה!

****

„טאָג־מאָרגן זשורנאל"

אונזערע לייענער פון בולעטין האָבן געהאט א מעגלאכקייט צו לייענען און זיך באקענען מיט עטלאכע עסייען וועגן: שלום עליכם, דר' חיים גרינבערג און אפאריזמען.

ד"ר חיים גרינבערג זל

פון ד"ר שלמה ביקל

עס איז,דאכט זיך,ניט דאָ נאָך א דור אין דער ייִדישער געשיכטע,וואָס זאָל זיך קאָנען פארגלייכן צו אונזער דור פון גרעסטן פאָלקס־חורבן און פון וואונדערלאכסטן נאציאָנאלן אויפקום מיט זין שפע פון גייסטיקע און געזעלשאפטלאכע אומרוען,איבערלעבענישן און אספיראציעס. סיידן־מיר זאָלן צוריקגיין א מחלך פון צוויי טויזנט יאָר ביז צו דער צייט ארום חורבן בית שני,וואָס איז מיט איר איידיען־געקרייץ און מיט איר איהאלן־געבוריז געוואָרן די קלאסישע צייט אין אונזער היסטאָריע.

עס וועלן דערפאר היסטאָריקער מיט רעכט זיך גריבלן אין די געשעענישן פון אונזער ייִדישער געגראציע און וועלן פסיכאָלאָגיש ארומנישטערן אין דעם געזעמל פון אירע אויסדערוויילטע,פון אירע פירער,וואָרט זאָגער,טראכטער און שרייבער.

די פאָרשער לשם וויסנשאפט און לשם קינסטלעריישער געשטאלטיקונג וועלן זיך אָנשטויסן אין אונזער דור אף אָן א שיעור גוטע שרייבער אויסגעצייכנטע רייד־נער און קלוגע פאָליטיקער,חריפוחדיקע טעאָרעטיקער און דינאמישע פאָלקס פירער־מיט אין וואָרט,אף א פליעאדע פון באגאבונג און אידעאליזם וי זעלטן אין א דור,וי פאסיק פאר אונזער אויסנעמלאכן דור. xxxxxxxxxxxxxxx

אָבער געצילטע זינען ייִנע פראָמינענטע פון אונזער גרויסן דור,וואָס פון זייער מחשבה,פון זייער וואָרט און פון זייער לעבן וועט אויפלויכטן פארן פאָרשער און עס וועט זיך פאר אים אנטפלעקן מיטאמאָל א הארמאָניש בילד פון דעם ייִדיש און מענטשלאך שענסטן,איידלסטן און אויך פאָזיטיווסטן,וואָס איז אין אונזער דור געטראכט,געטרויעט און געלעבט געוואָרן. xxxxxxxx

אייגער פון ייִנע יחידי־סגולהדיקע געשטאלטן,וואָס מיר, מיטצייטלער האָבן אין איר געזען א מוסטער פון א ייִדישער פערזיינלאכקייט פון אונזערע טעג --איז געווען חיים גרינבערג.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

אײַנער פון די גרויסע רײַדנער פון אונזער ײַדישן דור, איז חיים גרינ-
בערג אויך געווען א כישופדיקער עסײַאיסט מיט אן אײַגנארטיקן סטיל,
א סטיל, וואָס אין אים איז במעט אלעמאָל אָנגעגאנגען א גליקלאכע בא-
האפטונג צווישן וואָרימער, אידיאָמאטישער רײַד-שפראך און דין-געשליפע-
נער געדאנק-דעפיניציע, א סטיל, וואָס די קריטיש-שארפע ראיה האָט זיך
אין אים שטיל-דראמאטיש געראנגלט מיט דער איראָניש-מילדער אײַנגע-
האלטנקײט פון וואָרט. xxxxxxxxxxxx

וואָס שײַך גרינבערגן דער רײַדנער, זײַנען אין אונזער ײַדישן
דור נאָך פאראן בלויז צוויי, וואָס האָבן פארמאָגט דעם שיעור קומה פון
גרינבערגס רײַדנער קונסט. די צווײַ זײַנען: ד"ר חיים זשיטלאָווסקי און
וואלאדימיר זשאבאָטינסקי. ווי א דריטן מעג מען, גלויב איך, צו זײַ צו-
שטעלן ד"ר אהרן סינגאלאָווסקין.

זשיטלאָווסקיס כוח איז געלעגן אין דער ארכיטעקטור פון זײַן
רײַדע און אין שארפער, לאָגישער לינײַ. אויך זשאבאָטינסקי האָט פאר-
מאָגט א צווינגנדיקע לאָגיק און א נאָך מער ממשותדיקע, מער לעבנס-
נאָנטע לאָגיק ווי זשיטלאָווסקי, און דערצו האָט ער נאָך פארבאפט מיט
דער טעאטראלישקײט פון זײַן ארגומענט און מיט דעם קנאותדיק-טרי-
בונישן כוח הדוחף פון זײַן וואָרט.

דער ײַנגסטער צווישן זײַ, חיים גרינבערג, האָט צו דעם דיעם
אנאליז פון געדאנק און צו דער קלאָר-שארפער פארמולירונג פון ראיה
מוסיף געווען די אויסנעמלאך-פאָעטישע וואָרימקײט פון זײַן געמיט,
די זעלטענע מוזיקאלישקײט פון זײַן וואָרט און ועל כולם א באצווינג-
ענדיקן טעם פון צערדיקער, טיף עטישע איבערלעבענישן, וואָס האָט זיך
געטראָגן פון זײַן זשעסט, פון זײַן שטים, פון זײַנע טונקעלע אויגן
און פון זײַן גאנצער לולבדיק-שלאנקער געשטאלט אף דער טריבונע.

xxxxxxxxxxxxxx

און א חוץ פילאָזאָפישער שריפטשטעלער, אחוץ גרויס-השפעהדיקער
פובליציסט און ײַדנער איז חיים גרינבערג נאָך געווען א ויכטיקער
כלל-טוער, וואָס האָט זײַן חלק אין דער אויספורעמונג און אין דעם
אויפשטײַג פון דער ײַדישער גאולה-באוועגונג אין אונזער צײַט.

אנגעהויבן האט זיך די דאזיקע עבודת האומה מיט אן ערך א האלבן יאהרהונדערט צוריק וועו גרינבערג,דאס וואונדער־בחורל פון א יאר פופצן,איז געשיקט געווארן צום זעקסטן ציוניסטישן קאנגרעס אין באזל וו׳ דער קארעספאנדענט פון דער אדעסער טאג צייטונג "אדעסקיע נאווסטי"און האט דערנאך פארכאפט אויך ר״דנערייש די פארזאמלונג פון דערוואקסענע,וואס האבן אויסגעהערט דעם בחורלס באריכט וועגן דעם שטורמישן אוגאנדא־פראיעקט אונטער הערצלס פרעזידענטשאפט.

פארעגדיקט האט זיך גרינבערגס ציוניסטישע ארבייט אפן קראנקן בעט,וואו ער האט אין מיט פון אומעגטשלאכע פיזישע יסורים,בייז אן ערך צוויי מעת־לעת פארן טויט ניט אויפגעהערט צו שטיין אין פארבינדונג דונג מיט דעם רעדאקציע־סעקראטאריאט פון "״ידישן קעמפער״און מיט דער״אפטיילונג פאר קולטור און דערציונג״פון דער ״דישער אגענטור.

און אידער פופציק יאר דאצווישן שפריטן זיך אינטענסיווע ציוניסטישע און פאליטישע און ציוניסטישע קולטור אקטיוויטעטן,די טעאריעטישע און ארגאניזאטאריש פורעמונג פון דער "צעירי־ציון"באוועגונג אין קעשענייוו אינאיעם מיט זיין פריינט,דעם היינטיקן ראש הכנסת, יוסף שפרינצאק:די אנפירערשאפט פון דער "תרבות"ארבייט אין רוסלאנד אין די יארן פאר און צום טייל אויך בעת דער רעוואלוציע:די רעדאקטארשאפט פונעם ציוניסטישן וועלט ארגאן"העולם"אין בערלין נאך דער ערשטער וועלט־מלחמה:די גיסטיקע פירערשאפט פון דער ציוניסטישער באוועגונג אין אמעריקע פאר אידער א פעריטל יאר הונדערט: די שאפונג פון אזעלכע צוויי אנגעזעענע פובליציסטישע טריבונעס וו׳ דער״דישער קעמפער״ און״זשוראיש פראנטיער״: די מיטערדאקטארשאפט פונם "בצרון" און די סטימולירונג פונעם ״דיש און העברייאיש־שרייבערישן וואוקס אין אמעריקע :די דיפלאמאטישע ארבייט לטובת מדינת ישראל אין די לענדער פון צענטראל אמעריקע ערב דער ״י ען״אפשטימונג דעם 29טן נאוועמ. 1947,און דעמאלט און דערנאך־אין די אינטעלעקטועלע און קירכלאכע קרייזן פון די פארייניקטע שטאטן: די מיטגלידערשאפט אין דער "״דישער אגענטור״און די בערפאלגרייכע אנפירונג פון דער אגענטורס "אפטיילונג

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

פאר קולטור און דערציונג״וואס הט פאר די לעצטע עטלאכע יאר שטארק סטימולירט דעם העברייאישן חינוך אין די גלות-לענדער און האט מיט דער הילף פונעם ניו יארקער טעלאגישן סעמינאר געשאפן א זיער צוזאגנדיקע און האפענונגספולע פארבינדונג צווישן די לערן-אנשטאלטן פון דער ״דישער אמעריקע און מדינת ישראל.

xxxxxxxxxxxxxxxx

עס שווימען ארויף שמועסן מיט אים,עס לויכטן אויף אין זכרון טיילן פון זינע רייזעס און עסיען,וואס איך האב מיט געדויערנדיקער געשפאנטקייט נאכגעפאלגט אין משך פון מינע יארן אין אמעריקע,און עס שטעלט זיך צו זי וי א פאטעטישער סוף-פסוק די צוואה,וואס גרינבערג האט געלאזט מכוח זיין לוויה,און דער עיקרשט דער אנזאג צו לייענען דאס קאפיטל אכט און צוואנציק פונעם ספר ״איוב״,און עס אנטפלעקט זיך פאר מיר,וי מיר דאכט,היפש קלאר גרינבערגס בליק אף דער וועלט, אף יד און מענטש-די סינטעטישע לעבנסווייזע זינע,וואס האט אים אין אונזערע אויגן דערהויבן צו א ״דישער אידאל-געשטאלט פון אונזער דור.

xxxxxxxxxxxxxxx

וען איך טראכט וואס עס איז געווען דער סאמע יסוד פון חיים גרינבערגס וועלט-בילד,קומט מיר אפן זינען א מעשה,וואס ער פלעגט בייא פאסיקער געלעגנהייט ליב האבן צו דערציילן און האט זי אויך איבערדערציילט אין אינע פון זינע עסיען.עס איז א מעשה מיט צוויי סטודענטישע פילאטן,וואס האבן ״עדות געזאגט״ (דער פארשטארבענער ״פראוודא״רעדאקטאר,דער יד יארסלאווסקי,האט די עדותשאפט געלאזט אפדרוקן)אז עס איז קיין גאט נים דא.דער באווייז?די דערמאנטע פילאטן האבן זיך אויפגעהויבן מיט זיערע ערשפלאנען כמה וכמה טויזנטער מעטער הויך און האבן לאנג ארויסגעקוקט פון זיערע פליהמאשינען דורך מעכטיקע טעלעסקאפן אבער,-גרינבערג האט דערביי א פארשעמטן שמייכל געטאן-זיי האבן ארום און ארום קיינעם ניט געזען.

xxxxxxxxxxxxxxxx

און גרינבערג האט אין זיין עסי-עס איז דאס אינע פון זינע בריוו אין דער זיער אינטערסאנטער קארעספאנדענץ וועגן אמונה און מצוות מיט אברהם מענעסן-געמאכט דעם אויספיר פון דער דאזיקער סוווע-

טיש־פילאָטישער עדותשאפט,דהיינו,אז אין חוך לעבט איז יעדן פון אונז ערגעצוואו עפעס פון דער דאזיקער ארגומענטאציע און דאס איז־האט גרינבערג געהאלטן־האט פאר אונז אלע,חכמים ונבונים,פארשוועדט און אפשר אויך אומסעגלאך געמאכט צו פארענטפערן די עלעמענטארע סאציאלע פראבלעמען פון דער מענטשהייט.

וואָרים כדי צו קאָנען פארענטפערן די דאזיקע סאציאלע פראבלעמען מען־האט גרינבערג געשריבן און אויך אמאל מסביר געווען בעל־פה־פאר אלעמען חאבן א געפיל פון מענטשלאכן וועדט,טע דארף האבן די איבערצייגונג פון דער מענטשלאכער חשיבות.

און מיט דער מענטשלאכער חשיבות איז אזוי.אויב־האט גרינבערג וויטער געצויגן זיין אויפיר־אין דער "סטראטאספערע"איז טאקע קיינער נישטא און אין די הימלן איז "ליט דין ולת דין"פארלירט דער מענטש אף דער ערד זיין "קאסמישע חשיבות"און אן קאסמישער חשיבות איז אויך נישט געמאלט קיין "סאציאלע חשיבות".

xxxxxxxxxxxxxxxx

דער גרונט פרינציפ פון גרינבערגס וועלט אנשויאונג איז געווען: פון "גאט אין היסל"צום "מענטש אף דער ערד".די ביידע פרינציפן זיינען אפסאלוט,און אס איז נישט געמאלט קיין שום מינערונג און קיין שום פשרה ארום דער עקזיסטענץ פון א "לעבעדיקן גאט"און ארום דער "קאסמישער"און סאציאלער חשיבות פונעם מענטש.

xxxxxxxxxxxxxxx

נישט פון יד און אפילו נישט פון מענטש גייט גרינבערג ארויס אין זיין וועלט־בילד,נאר פון א "אלהים חיים",וואס אן זיין וואכער עקזיסטענץ איז גאמיט פון בן אדם און אין דער מענטשלאכער געזעל־שאפט זיינען אין תוך נישט געמאלט קיין ענטפערס נישט אף יחידישע און נישט אף פאלקישע פראבלעמען.

אין שיין פון אט די צוויי זאונגען:לעבעדיקער גאט און אפסאלוטע מענטש־חשיבות האט גרינבערג באטראכט אלע סאציאלע און נאציאנאלע שטרעבונגען פון זיין איגן ייִדיש פאלק און פון אלע פעל־קער אף דער וועלט.אלע וואס קומט אין סתירה מיט אט די עיקרים פון גרינבערגס וועלט־בילד איז דאס "שלעכטס"וואס "גאט האט געבאטן"עס

אויסצובעסערן, עס אפצוראמען.

און אט די מי אויסצובעסערן זיך אליין, דעם־עולם הקטן־און אויך די פארקרי־פלטע שיכותן צווישן מענטשן און פעלקער אין דער גרויסער וועלט־דאס איז בן־אדמס שטענדיקע מאראלישע שפאנונג, וואס אף איר לעבט ער ווי א מענטש און מחמת אט דעם שטענדיקן מאראלישן עול איז ער, וואלט איך געזאגט, אין "חניא"־לשון א "גי"ער"־און ניט קין שטיער.

xxxxxxxxxxxxxxx

און דערפאר האט חיים גרינבערג מיט רעכט כאראקטעריזירט דעם מארקסיסטישן סאציאליזם וי א תורה פון מיסטישן סאציאליזם, וי א תורה פון אום־טראגישקייט, א תורה פון לייכטזינניקן אפטימיזם, וואס האפט דורך דער רעאליזירונג פון א קלאסנלאזער און צו גאט נייטראלער געזעלשאפט צו פארווירקלאכן א "גן עדן"־אף דער ערד און אפצושאפן אלע מאראלישע שפאנונגען פון דער מענטשלאכער נשמה.

אין ליכט פון גאט און מענטש־חשיבות האט גרינבערג אויך געזעען דעם ציוניזם, מדינת ישראל און דאס גאנצע "דישע לעבן. ער האט איינגעראמט אין דער גרויסער ראם און האט קיינמאל ניט פארגעסן, אז וי אלע סאציאלע און נאציאנאלע אידאלן איז אויך דער אידאל פון "דישן אויפלעב, פון "דישן קיום, בלויז א מיטל צו "ענער מענטשחשיבות.

xxxxxxxxxxxxxxx

עס איז דערפאר קלאר, אז חיים גרינבערג האט ניט געקאנט מעסטן, איז ארגאניש־נשמהדיק ניט פאסיק געווען צו מעסטן מיט צווי מעסטלאך: מין פאלק און אנדערע פעלקער, און אז דער זין פון זין לעבן איז געווען גובר צו זין וואס מער די מחיצה, וואס בן־אדמס שדיש פינטלע שטעלט אויף צווישן "איך"־און "דו".

גרינבערג האט זיך מיט זין געדאנק, מיט זין געמיט און מיט זין לעבנספירונג אנטקעגנגעשטעלט די גאט פארליבטע, וואס זינען צו דער זעלבער צייט מענטש־יאגער: ער האט ניט געהאט קין פארשטענדניש פאר ראדיקאלע מענטש־פארגעטערער, וואס מינען ערנסט אדער שפילן זיך אין גאט פארכטונג: ער האט ניט געהערט צו די אין איינעם פאלק איינגעגלויבטע און אינציטיק וועלט־אפגעקערטע, און אוודאי ניט צו די שארפע געריכטיקייט־מאנער, וואס נעמען זיך איבער מיט זייער נאציע־

נאלער זעלבסט־געריכטיקײט. xxxxxx

ער האָט פארשטאנען, וי ער האָט עס פארמולירט אין זײן גרויסער עסי
"בחירה און בכורה"אז "א געוויסע פארם פון נארציסיזם איז זײער אפט
אן ענטפער אף רדיפות און פאראכטונג פון דרויסן", אבער ער איז גע־
וען זיכער אז "אין דער זעלבסקער ציט רעוואלטירט די פאלקס־נשמה
קעגן נאציאנאלער איבער־גאווה, וואס איז אין חוך אן אפליקענונג פון
דער וועלט איינהייט און פון דער ארגאניזשער אחדות פון מענטשלאכן מין.

xxxxxxxxxxxxxxx

דערפאר איז זײן ציוניזם געווען אזא אפסאלוט הומאניסטישער און
זײן טיפע און וואַרצלדיקע ייִדישקײט אזוי נביאיש, אזוי מענטשהײט־
געלײטערט.

איבעראל וואו מענטשן און פעלקער האָבן געקעמפט פאר פרי־
הײט און חשיבות איז גרינבערגס געדאנק און גרינבערגס געמיט געווען
מיט זיי, און איבעראל וואו מענטשן האָבן געטאָן אומרעכט האָט גרינבערגס
וואַרט געהאט דעם באגער זיי צו וועקן צו חשובה און ער אליין־דעם בא־
גער מיט זיי אינאיינעם תשובה צו טאָן.

און דערפאר האָבן מיר אויך אפט געהערט (און עס איז געווען
גוט צו הערן) זײן מוטיק מוסר־וואַרט אף אונזער אייגענעם פראָנט פון
מי קעגן שלעכטס און אומרעכט. זײן מוסר־וואַרט האָט אפגעפרישט, עס
האָט געמינערט די זעלבסט־געריכטיקײט און געגעבן פליגל דעם קאמף
פאר געריכטיקײט.

xxxxxxxxx

(סוף אין קומענדן נומער בולעטין)

פון שרייבערס בוך: „שרייבער פון־
מיין דור."

דר חיים גרינבערגס כיכער אף ייִדיש;
"ייִד און וועלט" און "מענטשן און ווערטן"
With the inner eye אף ענגליש;
****
(מיטן אינעווייניקסטן אויג)
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
****

יאנוש קורטשאק, ייִדיש פוילישער
שרייבער אומגעקומען צוזאמען
מיט די קינדערלאך וועמעס
לערער און גייסטיקער טאטע ער
איז געווען.

ישראל
פאָסט מאַרקע

ישראל פאָסט מאַרקע

משה, אייניג פון די גרעסטע קונסט
בילדער אין דער וועלט, סקולפטור
געשאפן פון דעם אומפארגעסלאכן
מיקל אנזשעלא. געפונט זיך אין
וואטיקאן, רוים.

דאָס שטעטל געמאלן פון אונזער
מארק שאגאל. פראנקרייך.

גרעסטער ייִדישער מאָלער אין
אונזער צייט.

די לוחות, צען געבאָט, מיט א וואג שאָל
וואָס סימבאָליזירט יושר, גערעכטיקייט.

פאָול פינדער, קאָמוניסט.
אונטערגרונט קעמפער.
דערמאָרדערט געוואָרן פון
די נאצים אין יאָר 1944.

פאָסט-מארקעס וואָס סימבאָליזירן
וויכטיקע פערזיינלאכקייטן און זייער
אינטערעסאנטע היסטארישע געשיענישן.

בראזיל און פוילן

ייִדן אין פּאנאמא

(ערשטער קאפּיטל)

(מאטעריאלן צו דער געשיכטע פון די ייִדן אין פּאנאמא)

שאָעק

קומענדן חודש ווערט געפּײַערט 90 יאָר פון דער„קול שאריתּ קהילה אין פּאנאמא. אָבער,מיר ווייסן פון זיכערע קוואלן,אז נאָך אסך פריער זײַנען שוין געווען ייִדן אין פּארשידענע טיילן פון לאנד. געקומען פון:פוילן פראנקרײַך,ענגלאנד און פון נאָך אירָאפּיאישע לענדער. די מערסטע האָבן זיך באזעצט אין „אינטעריאָר פון לאנד. דאָרטן,אין דאוויד,לאס לאכאס,לאס טאבלאס,איז געווען גרינגער זיך דערשלאָגן צו עפּעס ווי אין דער גרויסער שטאָט. אויך לעבנסמיטל,אסך גרינגער.

די ערשטע האָבן זיך אסמערסטן אויסגעמישט,חתונה געהאט מיט היגע פרויען,און בישלעכווײַז,כמעט פארגעסן זייער אָפשטאם. מיר אליין איז אויסגעקומען צו זײַן אין „אינטעריאָר פון פאנאמא וואו אונזער א ייִד, געקומען פון פוילן,געווען פארהיראט צו א שווארצע און זיך געשעמט,אז מיר זאָלן אים דערמאָנען זײַן אָפשטאם. אָבער,אַפּלכע זײַנען געווען בלויז יחידים.

xxxxxxxxxxxxxx

די ערשטע באדײַטנדע אימיגראציע קײַן פאנאמא,האָט זיך אָנגעהויבן ארום 1870.די שפאניש-פּארטוגעזישע ייִדן הויבן אָן צו קומען פון: זשמעיקא,קוראסאָ,דאָטש וועסט אינדיעס,וואירזשן אילאנדס(אינזלן). די אינזלן:סעינט זשאן,סעינט קראָיקס,סעינט טאָמאס,זײַנען געווען די צענטערס פון קאָמערץ אין ייִנער צייט.עס איז אויך געווען דער הויפּט פונקט פון דער„ראָיאל סטימשיפ קאָמפּאניע„. דער דאָזיקער צענטער איז צעשטערט געווארן אין דער ערד ציטערניש און נאטירלאכע קאטאסטראָפעס אין יאָר 1867. דער דאָזיקער פאקט האָט געשפּילט א גרויסע ראָל אין דער אימיגראציע קײַן פאנאמא.מאנכע פאנטאזיאָרן האָבן געוואָלט זײַן די ערשטע צו נעמען אן אנטיל אין דעם בארימטן „גאָלד ראָש „אין די פאריניקטע שטאטן. כאפנדיק א בליק אף פאנאמא,האָבן מאנכע,דער גרעסטער טייל,באשלאָסן צו בליבן און אנהויבן דאָ א נײַ לעבן.

דאן,איז נאָך פאנאמא געווען א טייל פון קאָלאָמביע. דאָס לאנד איז געווען

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

זיער אפגעשטאנען סאציאל און קאמערציעל. די גאסן נים ברוקירט, הייזער אלטע,שמוציקע. דאס גאנצע לעבן איז געווען זיער וויט פון א ציוויליזירט און אנטוויקלט לאנד ווי די יידן נים געקומענע זינען געווען געוואוינט . געזעהן אבער ,אז דא קאן מען גרינגער לעבן און באשלאסן צו בלייבן. xxxxxxxxx

די האלענדישע יידן (די געקומענע פון די האלענדישע אינזלן)אליין פון שפאניש פארטוגעזישן אפשטאם,האבן געבראכט מיט זיך קענטשאפט, ענערגיע,פעיקייטן פאר ארגאניזאציע און דיסציפלין . שפעטער געווארן אויך פארשטייער פון די גרויסע שיף קאמפאניעס פון האלאנד. און א דער גרעסטער טייל פון זיי זינען ארויף אפן לייטער פון עקאנאמישן דערפאלג.

xxxxxxxxx

אפיציעל ווערט געשאפן די ערשטע ייִדישע קהילה פון דער דאזיקער גרופע אימיגראנטן ארום יאר 1976. דאס היסט בלויז א 6 יאר נאך זיער ארייגקום קיין פאנאמא האבן זיי שוין דערפילט די באדערפערניש צו שאפן, ארגאניזירן, א קהילה ווייל זאל ,לויט יענע ערשטע תקנות: ממשיך זיין דאס ייִדישע לעבן ווייל זיי האבן געפירם אין דער אלטער היים פאר זיער קומען קיין פאנאמא. ווען קריגן א רב,א רעליגיעזן פירער- האט נאך ביי יענער קליינער גרופע נים געקאנט זיין קיין פראגע. שפעטער,מיט יארן,קריגן זיי שוין א טשאפלעין פון דער אמעריקאנער ארמי,רבי נאומאן פעלדהיים,ווייל האט צו דער זעלבער צייט וואו ער איז געווען דער אפיציעלער פארטרעטער,רעליגיעזער פירער אין דער זש. ד. בי. (ייִדישע וועלפעיר פארד ,ארגאניזאציע פאר די ייִדישע סאלדאטן) אויך געווען ביי דער גרופע פון דער „קול שארית" געווארן זיער אפיציעלער רבי און אליין א רעפארם רבי,האט ער געווירקט,אז די קהילה זאל אננעמען דאס„רעפארם ייִדנטום."

עס איז דאן געווען א מגפה פון געמישטע חתונות,און,האט רבי פעלדהיים געגלויבט,אז מיטן פארלייכטערן דעם עול פון ייִדישקייט,ווערט מען קאנען איינהאלטן דעם שטראם פון געמישטע הייראטן. שפעטער,האט זיך דאס ארויסגעווייזן פארקערט.עס האט נאך פארמערט די געמישטע חתונות ביז היינטיקן טאג. און איר ווערט טרעפן,אז א פרעזידענט פון

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

דער דאָזיקער רעפאָרמירטער קהילה געפירט זיין טאָכטער צו דער חופה מיט א כשרן קאטויליק אין א קירכע. פאראן גענוג פאמיליעס וואָס א טייל האָט נאָך געוויסע פארבינדונגען מיט יידישקייט, און דער גרעסטער טייל, שוין גוטע קאטויליקן. דאָ האָט זיך דאָס רעפאָרמירטע יידנטום ארויסגעוויזן פאר א געוואלטיקן דורכפאל. ניט בלויז איז דאָס גע-וואָרן א גדר קעגן געמישטע חתונות, נאָר פארקערט, געגעבן א הכשר, אז מען מעג... נאטירלאך, די פירער, די ערשטע זיינען דאָס ניט אויסן געווען. אָבער, אזוי האָט זיך דאָס ארויסגעוויזן דאָ אין דער ווירקלאכ-קייט. באפרייען זיך פון די שווערקייטן פון רעליגיעז אָרטאָדאָקסישן יידנטום, האָט כמעט איבערגעריסן אלע פעדים פון יידישקייט.

xxxxxxxxxxxxxxx

לעצטנס מערקט זיך ביי מאנכע א ווילן אף צוריקער. מאנכע האָבן דער-זען דעם באנקראָט, באמיען זיך מאנכע צו ווערן טעטיק אין געזעלשאפט-לאכע אינסטיטוציעס ווי: "בני ברית", "איינשטיין שול א א וו. צי עס איז שוין ניט צו שפעט -וועט די צייט באווייזן. לויט אונזער אָפשאצונג, נאָך א צענדליק יאָר, און די עלטסטע קהילה וועט פארבלייבן מיט זייער ווייניק יידישע מיטגלידער צו קאָנען אָנהאלטן זייער דין ביסל יידישקייט.

xxxxxxxxxxxxx

פאראן אויך ביי דער קהילה "קול שארית"- א פרויען אָרגאניזאציע, די "סיסטערהוד" וואָס פארנעמט זיך מיט הילפס ארבייט לטובת פארשידענע אָרגאניזאציעס, ווי "זשאָינט" אָרט " ווי אויך לאָקאלע הילף פאר דורכ-רייזענדע נויט באדערפטיקע יידן.

געווען א צייט, מיט עטלאכע יאָר צוריק, ווען די דאָזיקע גרופע האָט ניט ניט געוואלט אנטיילנעמען אין הילף פאר ישראל. דער אויסער-ד, זיי האָבן מורא געהאט, אז זיי וועלן באשולדיקט ווערן אין ניט לאָיאלקייט פון די פאנאמענער און זייער עקאָנאָמישע און סאָציאלע פאָזיציע וועט ליידן.

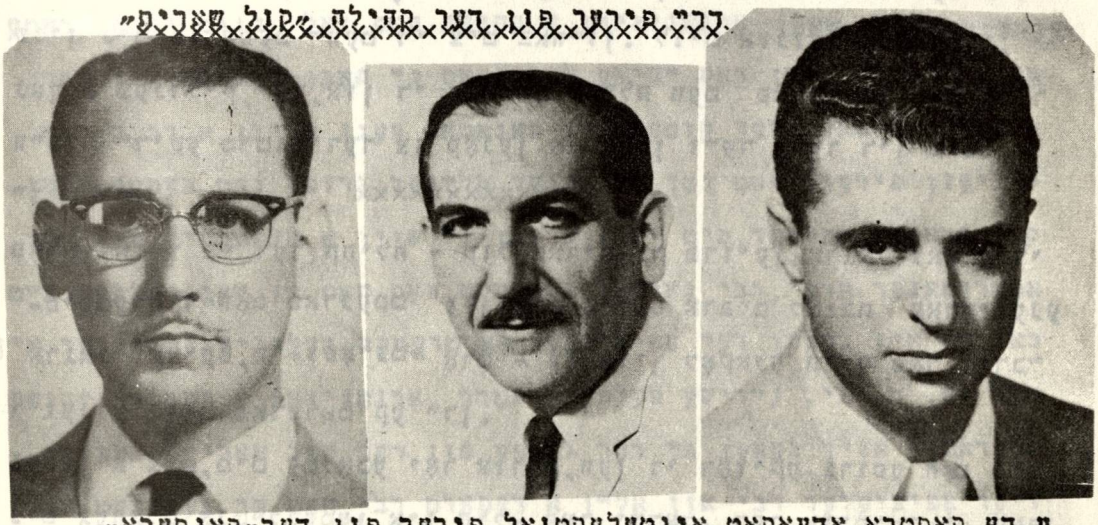
לעצטנס האָט זיך די לאגע אביסל געביטן. זיי זאמלן געלט, ניט צו פיל, ענטלאך, נאטירלאך, און הויבן אָן צו זען, אז ישראל האָט די ווערט געשטיצט צו ווערן. און, אז מען קאָן זיין א גוטער פאנאמענער בירגער, און דאָך העלפן ישראל. זאָל דאָ אויך דערמאָנט ווערן זייער, באמת, פיינע און גרויסע הילף פאר דער איינשטיין שול.

דאן,האבן זיך אויסגעשטעלט גרויסע יחידים ווי פארעמען א פלאץ אין דעם אלגעמיינעם יידישן לעבן,ווי צ.ב. בני בריתּ,קאנטעקּ, א. א ווי. ראלף דע לימא איז דער פרעזידענט פון דער בני בריתּ,און וואודי דע קאסטרּ,דער פרעזידענט פון דער קאנסעקּ.(דער קאמיטעט ווי פארטרעט אלע יידישע קהילות.

ווי שוין דערמאנט אין א פריערדיקן ארטיקל וועגן דער "א-נשטיין שול" נעמען מאנכע פון קול שאריתּ אן אקטיון אנטיי, און בייגעשטיירט גאנץ באדייטנדע סומעס. אבער,אין אלגעמיין,ווערט די דאזיקע קהילה שוואכער פון טאג צו טאג . שוין געוויסע מיינונגען זיין צו פארייניקן, ארייניגיסן זיך אין די אנדערע צוי- קהילות,אבער,דער לעקאלער פאט- ריאטיזם האט נית דערלאזט. צאנקט א קהילה,די עלטסטע דא אין פאנאמא מיט וויניק אויסזיכטן צו קאנען ממשיך זיין איר עקזיסטענץ. ווי די צוקונפט וועט ברענגען,איז שוער צו זאגן.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

דרכי פיורר פון דער קהילה "קול שאריתּ"

ז,דע קאסטרּ,אדוואקאט,אינטעלעקטואל,פירער פון דער"קאנסעקּ"

(קאמיטעט וואס נעמט אריין אלע דריי קהילות)

טש. זעלענקא,ערשטער סעקרעטאר פון דער"בית-אל" היינט,פרעזידענט פון דער קהילה " קול -שאריתּ ישראל "

ראלף דע לימא,פרעזידענט פון דער "בני -בריתּ"

אלע דריי זיינען אויך מעמיק אין דעם"איינשטיין אינסטיטוט."

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

LA SINAGOGA SHEVET AHIM

די שול פון שבת אחים.

(אויסערלאכער אויסזעען)

א טייל פון דער מזרח וואנט

די קהילה „שבת אחים."

די צווייטע און די גרעסטע קהילה אין פאנאמא, איז די ספרדישע גרופע אָרגאניזירט אין דער „שבת אחים." שוין אין יאָר 1896 הויבן אָן קומען יידן פון די מזרח לענדער: עגיפטן, סיריע, איראק, איראן, און אויך פון גריכנלאנד, בולגאריע און אנדערע לענדער. אורזאכן-דער הונגער אין נאָנטן אָריענט איז דאן געווען זייער גרויס, און יידן האָבן, ווי שטענדיק, געזומען דעם וואנדערשטאָק און געגאנגען וואוהין מען האָט אריינגעלאָזט. די אימיגראציע קיין פאנאמא איז נים געווען באגרעניצט, אָדרבה, דאָס לאנד איז געווען זייער אָרים, נים אנטוויקלט און זיך געניטיקט אין פריש בלום.

****

האָבן יידן אויסגענוצט די דאָזיקע געלעגנהייט און אָנגעהויבן דאָ שאפן, בויען א נייי לעבן. געקומען זיינען נים קיין רייכע מענטשן. קוים צוזאמענגעקליבן עטלאכע גראָשן צו קומען אהער, זיינען די מערסטע אימיגראנטן געווָארן קלאפער, פעדלער, אויסער יענע וואָס האָבן געבראכט דערפארונג אין וועלכן עס איז פאך: שוסטער, שניידער, סטאָליארעס א א ו. באזעצט האָט מען זיך אין די קלענערע שטעט אין: טשיטרע, משיריקי פראָווינצן וואו דאָס אינאָרדענען זיך פאר אן אָנהויבער איז געווען אסך גרינגער ווי אין דער גרויסער שטאָט, פאנאמא אָדער די צווייטע גרעסטע שטאָט, קאָלאָן. אזוי האָבן זיך צעשפרייט די ערשטע אימיגראנטן. ביסלעכווייז, קריגט מען נאָר די ערשטע אָפגעשפארטע סענטן, עפנט מען אויף א קליטל, קליין געוועלבלע און מען הויבט אָן פירן מסחר.

****

א מאָדנע זאך, פאנאמא פונקט ווי ארובא „דאָטש וועסט אינדיעס" וואָס איז מיר באקאנט, האָט שוין דאן פארמאָגט פאנאמענער סוחרים, אָבער אָן וויזיע און אָן דעם אימפעט וואָס עס האָבן געבראכט די יידן. אזוי ווי געווירן פאר מסחר, האָבן זיי אנטוויקלט א האנדל וואָס פאנאמא האָט ביז דאן נים געהאלומט אפילו. מען הויבט אָן ברענגען סחורות פון אויסלאנד מען שטעלט זיך נים קיין צו גרויסע פראָפיטן ווי דער היגער סוחר, דערפאר וועלט פארקויפט אסך מער, ווייל דער אינוואויינער איז אָרים און וואָס נים געקאָנט צאָלן די געשוואָלענע פריזן. דערפאר, איז דער יידישער אימיגראנט אָפטען אין א בעסערע לאגע ווי דער היגער.

נאטירלאך,די ערשטע יאָרן זײנען געווען זייער שווערע. בכלל,איז דאָס לאנד פאנאמא,זייענדיק אונטער דער הערשאפט,א טייל פון קאָלאָמביע, געווען זייער צוריקגעשטאנען אף אלע געביטן. מאנכעסמאָל,האָט זיך דער אימיגראנט געמוזט אָפזאָגן פון דעם נויטיקסטן. אויך די שרעק פארן מאָרגן האָט אויך געשפילט א ראָל,אז ער זאָל קאָנען אפילו טראכטן פון אָרגאניזירן א ייִדיש לעבן אָדער וועגן דערציונג פון זײנע קינדער. אָבער,ביסלעכווײז,הויבט אָן זיך צו בעסערן זײן לאגע,הויבט אָן שפּאָרן א סענט צו א סענט און קינדערלאך וואקסן אונטער,דאן אנשטייט די פראָבלעם פון איבערצייגן זיך אין דער גרויסער שטאָט.

וי וויט מיר איז באקאנט פון זייער פיל פאלן,זײנען ייִדן איינגעאָרדנט זייער און זייער גוט אין אינטעריאָר,אין די פראָווינץ שטעטלאך,געקומען אין דער גרויסער שטאָט הויפטזעכלאך צוליב זייערע קינדער.

****

פאנאמא איז א קאטוילישׁ לאנד. די שולן,דערציאונגס אנשטאלטן פאר קינדער שטייען אונטער דער דירעקטער אויפזיכט פון קאטוילישע גלחים. און נאטירלאך,וען די קינדער הויבן שוין אָן פארשטיין און קומען אהיים און הויבן אָן פרעגן די באריכטע פראגעס,וואָר עס האָט גאָטס זון דערמאָנט דערט,הויבט אָן ברענען אין הארץ פון דעם נייַ געקומענעם אימיגראנט.ער דערזעט,אז זיין עשירות וועט אים קאָסטן זיין גאנץ לעבן. מען רייסט פון אים אוועק זײנע קינדער...פּאראן א געפאר,אז זי וועלן אינגאנצן אוועק... וי עס קאָן פאסירן.

****

דאָס האָט געשפילט די גרעסטע ראָל אין דעם וואָס די מערסטע גוט איינגעפונדעטע ייִדישע סוחרים זײנען אוועק פון די פראָווינץ שטעטלאך און געקומען קיין פאנאמא,די הויפט שטאָט וי אויך קיין קאָלאָן. עס איז מיר באקאנט געווען פאלן וואו דער דערפאָלגרייכער סוחר פון דער פראָווינץ איז שוין גאָר נים געווען אזוי דערפאָלגרייך דאָ,אין דער גרויסער שטאָט,וואו דיקאָנקורענץ איז אסך שארפער וי אין קליינעם שטעטל. ייִדן האָבן דאָס געטאָן צוליב דער דערציונג פון זייערע קינדער.

דערציילט מיר דער רעליגיעזער פירער פון דער קהילה שבת אחים,רבי ציון ר.לוי,אז וען ער איז געקומען דאָ צו דער קהילה מיט א 15 יאָרן

צוריק האָט די קהילה געהאט אפיציעל בלויז 80 מיטגלידער,היינט האָבן זיי א 1,000 נפשות מיט אן אפיציעלע מיטגלידערשאפט פון 280.אחוץ א יוגנט ארגאניזאציע פון 60 מיטגלידער.

אין אנהויב ,וי דערמאנט פריער,זינען די מיטגלידער פון דער"קול-שאריה " און די היינטיקע"שבת אחים " געווען איין קהילה געפירט אין ארטאדאקסישן גייסט. נאר אזוי וי אין די יאָרן 1937 האָבדי קהילה, אונטער דערווירקונג פון טשאפלאן נאָרמאן פעלדהיים זיך דערקלערט

און אנגעשלאָסן אין דער רעפארם באוועגונג האָט דאָס געפירט צו דעם וואָס א גרויסער טייל האָט געשאפן אן אייגענע שול. פריער א קליין שולעכל און אין אנהויב די 50ער יאָרן,א ריזיקע געביידע וואָס קאָסט 120 טויזנט דאלאר,און,גיט צו דער חכם,אלץ איז באצאלט קעש,ניט דאָ קיין איין סענט וואָס מיר זינען שולדיק. **********

די"שבת אחים " האָט אויך געשאפן א קולטור קלוב און א ספארט פלאץ פאר דער יוגנט. דער צוועק איז געווען צו קאָנצעטרירן אלע ידן, אן אונטערשיד צו וועלכע קהילה זיי געהערן זאלן ווערן מיטגלידער און געניסן פון אלע פריווילעגיעס. אָבער,דאָס האָט זיך ניט איינגעגבן ביז איצט. ביים היינטיקן טאָג איז דער קולטור קלוב,א ריזיק פלאץ מיט שוים פלאץ און מיט אלע איינריכטונגען וואָס קאָסט אָפ א האלבן מיליאָן געבליבן הויפטזעכלאך,א קלוב בלויז פאר דער"שבת אחים"ארגאניזאציע. עס וואָלט מיר פארנעמען צופיל פלאץ צו דערקלערן די סיבות פאר וואָס ביז היינטיקן טאָג זינען נאָך פאראן גאנצע דרי קהילות דאָ אין פאנאמא וואָס איין גרויסע קהילה וואָלט געווען א ברכה פאר אלע ידן. אָבער,פאראן גרויסע אונטערשידן ניט בלויז אין שפראך,נאר אין קולטור,גיסטיקע ירושה און אלגעמיינע קולטור וואָס דערלאָזט ניט,דערווייל,צו א פולשטענ-דיקע צוזאמענגיסונג פון אלע קהילות אין איין גאנצע.

די "שבת אחים-וי שוין דערמאָנט,ווערט געפירט פון א שטרענג ארטאָ-דאָקסישן רב לוי וואָס פילט,אז דאָ אין פאנאמא קאָן בלויז אזא קהילה דערהאלטן דעם יינגען דור פון זיך אויסמישן מיט די היגע...

און,מיט שטאָלץ,וויזט ער אָן,אז בלויז דרי אזעלכע חתונות,געמישטע זינען געווען אין זיין קהילה און אף איינע האָט ער נעווירקט,אז דער מאן זאל אָפגעבן זיין פרוי און חתונה האָבן מיט א ייִדישע.

קיין צו גרויסע קולטור ארבייטווערט אין דער קהילה ניט געפירט. עס דערקלערט זיך פשוט מיט דעם אלגעמיינעם קולטור ניוואָ פון די מיטגלידער. די מערסטע האָבן געהאט זייער ווייניק בילדונג אין די האלב אזיאטישע ענדער פונואנעם זיי זיינען געקומען. און נאטירלאך דאָ אין קיין אוניווערזיטעטן זיינען זיי ניט געגאנגען. קאָן דערפאר ניט זיין קיין רייד ווענן א קולטור לעבן ווי מיר,אשכנזים,פארשטייען דאָס.פון די מזרח לענדער האָבן זיי קיין צופיל גימסטיק קולטור לעבן ניט מיטגעבראכט. אָבער,מען מוז צוגעבן,אז בייַ דער יוגנט,בייַ א געוויסן טייל מערקט זיך שוין א פארלאנג,אמת,א זייער דינער,קוים באמערקבארער,אף עפעס בעסערעס,א מער גימסטיק לעבן ווי בייַ די טאטעס און זייעס. די שול דערציט א ייִנגען דור מיט בריטערע אלגעמיינע און ייִדישע באגריפן,און לאָמיר האָפן,אז עס ווען דאָך ארויסוואקסן א דור ווָאס ווען קאָנען ממשיך זיין און פארזעצן אונזער ירושה.

****

יחידים ווייזן זיך שוין אף כמעט אלע געביטן. מאנכע זיינען געווארן אקטיוו בייַ דער"בני ברית "אנדערע,בייַ דער "קאָנסערוואָדער אין דער שול,איינשטיין אינסטיטוט. און,מען מוז זאָגן,אז אונטער דער ווירקונג פון די זייער אקטיווע אשכנזישע מיטגלידער,ווערן אויך זיי געזעלשאפטלאך אקטיוו.

פאראן אויך א יוגנט אָרגאניזאציע פון א 60 מיטגלידער ווָאס קומט זיך צוזאמען פון צייט צו צייט דורכצופירן געוויסע פארווילונגען. אָבער,דערקלערט מיר רבי לוי,מיר מוזן נויטיק האָבן א מדריך,א פירער פאר דער יוגנט. אפשר מיט דער צייט ווילן אלע דרייַ קהילות איינזעען און ארונטערברענגען א פירער פאר דער יוגנט.

דיי"שבת אחים"די גרעסטע קהילה דאָ אין פאנאמא פארגרעסערט זיך פון טאָג צו טאָג. איינער זעען ווי שלעכט עס לעבט זיך אין די האלב אזיאטישע ענדער,האלט מען אין אריבערברענגען טאָג טעגלאך, מיטגלידער פון דער משפחה כדי זיך דאָ איינצוארדענען און פארדינען און לעבן א בעסער עקאָנאָמיש לעבן. אויך זעט מען דאָ ניט,הלוואי ווייטער,קיין סימן פון אנטיסעמיטיזם ווי אין אנדערע לאטיינישע מדינות,און דאָס איז א פלוס פארן צופלוס פון נייַע אימיגראנטן.

****

****

יידן און אינדוסטריע

יידן האבן געבראכט ארגאניזירט אינדוסטריען אין לאנד, וואס האט כמעט אינגאנצן נית געהאוסט פון דעם. פונקט וי"דאטש וועסט אינדיעס"איז פאנאמא געווען און פארבליבן א מסחר צענטער. מען האט געבראכט סחורות פון: יאפאן, האנג-קאנג, די שטאטן און פון איראפע און דא פארקויפט צו די טויזנטער טוריסטן וואס קומען דא פון אלע עקן וועלט. אבער, דא פראדוצירן - דאס האט פאנאמא ביז מית א צוויי צענדליק יאר צוריק נית געאנט אפילו. זיינען געקומען די יידן פון איראפע, שטאטן און מיטל מזרח, און אנגעהויבן אוועקשטעלן פאבריקן אף צו פראדוצירן, אויסארבייטן דא אפן פלאץ פארשידענע פראדוקטן פארן טעגלאכן געברויך.

****

אין יאר 1942 האט פאנאמא געהאט אין העמדער פאבריק געפירט פון א פוילישן יד בערעזינער. שפעטער איז געקומען הערשל אלטמאן אזש פון לאס אנזשעלעס און אוועקגעשטעלט נאך א פאבריק. דאס זיינען געווען די ערשטע צוויי פאבריקן אין דער געשיכטע פון דער רעפובליק. היינט האבן מיר שוין צוויי צענדליק העמדער פאבריקן וואו עס ווערן באשעפטיקט טויזנטער ארבייטער. צוזאמען מית דעם, געבן ארבייט פאר אזויפיל פאנאמענער ארבייטער, - איז אויך געקומען דער אויפשטייג אין די פארדינסטן. א מידל וואס פלעגט פריער פארדינען א 15 דאלאר א חודש אלס דינסטמידל, נאכדעם וי זי האט זיך אויסגעלערנט דאס פאך פארדינט אין דורכשניט פון 35 ביז 40 דאלאר וועכנטלאך.

איך האב פריער געזאגט-אויסגעלערנט-די פאבריקאנטן קאנען אונז דערציילן וי אזוי זיי האבן שווער געארבייט אף אויסצולערנען היימישע מידלאך, אן דערפארונג צו ווערן קוואליפיצירטע ארבייטערן. עס האט זיך געפאדערט, צייט, שווייס און בלום, וי אינער האט זיך אויסגעדריקט, צו מאכן פון זיי ארבייטער. און היינט, האט פאנאמא אן אינדוסטריע פון העמדער, אונטערוועש, פרויען קליידער וואס קען זיך נית פארשטעלן מית אנדערע לענדער.

****

יידן זיינען אויך אין קאוף פלאנטאציעס, פארמס, בהמות כאדעווען,

היגער און אייער אינדוסטריע,שוך פאבריקן,טענעריע אויסצוארבייטן לעדער,ווייכע און הארטע פארן גאנצן לאנד,געפונט זיך אין די הענט פון ייִדן.איזשע אייזן געקומען אהער פון מעקסיקע,זיך שווער געפלאגט די ערשטע ייִארן און אויפגעבויט די גרעסטע(אינציקע איצט,נאכדעם וי דער היגער האט געבראכן דעם קאפ...) לעדער פאבריק אין לאנד. זיין ברודער,אהרון איזן,היינט פאנאמענער קאנסול אין ישראל,האט קומענדיק פון קובא אן דערפארונג אין פראדוצירן מעבל,אויפגעבויט די גרעסטע מעבל פאבריק דא אין פאנאמא. אויך א שפיגל פאבריק. אגב,היינט האט ער א גרויסע פאבריק פון מעבל אין ישראל. עס ווערט איצט געשאפן א טעקסטיל פאבריק און אויך אנדערע פאבריקן. ייִדן האבן געפילט,אז מסחר אליין איז ווייט,ווייט נים געגוג. האט מען אנגעהויבן שאפן פאבריקן און באשעפטיקן טויזנטער ארבייטער. ייִדן האבן אויך א געפיל פאר יושר פון טויזנטער ייִארן.

אויך דא האט דער ערשטער פאבריקאנט אהרון איזן געווייזן א ביישפיל און געקויפט לאנד אויפגעשטעלט וואוינונגען (וואס איז דא א פראבלעם) פאר זיינע ארבייטער. דער טאם איז שטארק געלויבט געווארן אין דער פרעסע און געבראכט דעם ייִדישן ישוב רעספעקט און ליבע. א צווייטער פאבריקאנט האט לעצטנס אסעגורירט (פארזיכערט) די פאמיליעס פון זיינע ארבייטער אפן גאנצן לעבן און צאלט פאר זיי.

נאטירלאך,עס קען זיין פראקטישע אויסרעכענונגען מצד דעם פאבריקאנט,אבער דער פאקט בלייבט,די ארבייטער געניסן פון דעם.

****

דער ייִדישער ישוב אין פאנאמא ווערט רעספעקטירט.

ייִדן גיבן גרויסע סומעס פאר פארשידענע אנשטאלטן:רוימער קריץ, שפיטעלער,יתומים היזער,טויזנטער פעקלאך שפיז פאר אריימע יעדעס יאר.

ייִדן אין פאליטיק.

ייִדן מישן זיך זייער וויניק אין פאליטיק.דא אין דיגע לאטינישע לענדער וואו רעגירונגען בייטן זיך זייער שנעל ..וואלט א ייִדישער דיעקטער אנטייל גענומען פאטאל פאר זייער עקאנאמיש און סאציאל לעבן. ייִדן געהערן אין פארשידענע פארטייען,אבער זיינען נים אין דער פי-

רערשאפט און זעען זיך װײניק אָן. און בעסער אזוי...
ײדן האָבן געבראכט קײן פאנאמע דערפארונג, װיסן, אונטערנעמונגס גײסט
װאָס האָט באַרײכערט דאָס לאנד און געבראכט ארבײט פאר טױזנטער היגע
ארבײטער. נאטירלאך די ײדן האָבן דערבײ אויך ניט צוגעלײגט...

****

אף װי װײט פאנאמא האָט אָפגעשפּאנט־אָין די פערציקער יאָרן איז קײן
פאנאמא געקומען א פאָרשטײער פון ײדישן קאָנגרעס דר סטאָן, געקומען
צו דעם צוזאמענרוף, 13 ײדן און אװעקגעפאָרן מיטן גאָר ניט. הײנט
װערט יערלאך געשאפן פון 18 ביז 20 טױזנט דאלאר יערלאך פאר
ישראל אחוץ הונדערטער טױזנטער אינװעסטירונגען אין באָנדס, „כלל" און
אנדערע. אויך אנדערע װעלט אָרגאניזאציעס װי: „אָרט" „זשאָינט" „האיאס,
און ישיבות מכל המינים, װערן געשטיצט. ײדן פארדינען און גיבן געלט.

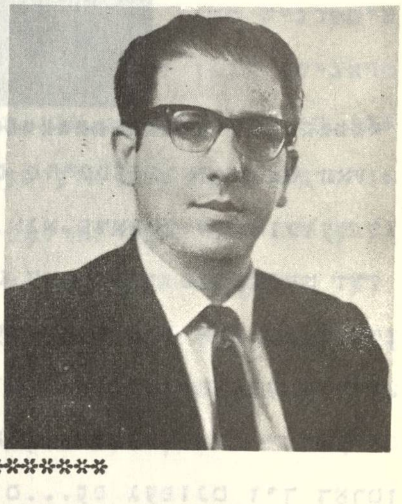
פאראן אויך קלענערע קהילות (דרײ) אין קאָלאָן װאָס פירן אָן א באגרעניצטע
ארבײט. האָבן אויך א האלבע שול פאר קינדער אָנגעפירט פון לערער פון

אײנשטײן אינסטיטוט.

****

פאראן אויך א „בני ברית" און א װיצאָ װעגן װעלכע
מיר װעלן שרײבן באזונדער. אין קומענדן ארטיקל:
די אשכנזישע גרופע אין פאנאמא „בית אל" קהילה.

****

משה מזרחי, אײנער פון אָנגעזעענסטע
און טעטיקסטע מיטגלידער פון דער „שבת־
אחים." געװעזענער פרעזידענט, מיטגליד
פון דער „קאָנסעכאָ", װיצע פרעז. „בני ברית"
און טעטיקער מיטגליד פון דער פארװאלטונג
פון דער אײנשטײן שול.

****

****

****

אן איינפאך הויז --באריכט אין דער וועלט.

דאס הויז געפונט זיך אין אמסטערדאם פרינסענגראכט גאס,וואו עס האט געלעבט,געוואוינט די פאמיליע פון אנא פראנק. אף אונזער רייזע אין 1962 טן יאר,האבן מיר וויזיטירט דאס הויז פונוואנעט די גאנצע משפחה פראנק און דאס באגאבטע מיידעלע אנא איז ארויסגענומען געוואָרן פארטיליקט צו ווערן גלייך מיט די זעקס מיליאן אונזערע יידן.

אינוויניק איז אלץ געבליבן ווי באשריבן אין איר בוך. די יידיש געמיינדע האט דאס פארוואנדלט אין א מוזעאום...עס געפונט זיך דארטן איר טאג בוך אין 17 שפראכן. און עס איז דער ווילן פון די יידן אין האלאנד צו דערהאלטן די גדעכטניש פון דער פינלאכער צייט.

ימים נוראים געדאנקען

פון יהודה בן שלום

חיפה ישראל

פאראן ערגיץ א גמרא:ווען יידן זינען זוכה געווען,איז זייער ארבייט געטאָרן דורך "אנדערע" נאָך אלס חדר ינגל האָב איך געטראכט,אז מיר יידן זינען טאקע אן אויסדערוויילט פאָלק.האָבן מיר א"ויאן" וואָס צוהאקט דאָס חאלץ פאר אונז אין שבת,ברינגט וואסער,ריניקט דעם שמוץ און הייצט דעם אויוון און טוט אלע ארבייטן וואָס שטייען אונז נית אן...

צענדליקע יאָרן שפעטער האָב איך אנערקענט דעם פאטאלן טעות פון דעם דאזיקן"זכות". שטייענדיק אין פראצעס פון איבערבוי פון אונזער לאנד,פאָלק,וואָס אנערקענט ,אז נאָר זי אליין דארף טאָן אלץ אן שבת-גוים ווערן אלטע אנגענומענע אמתן אפגעבליאקעווען און מוזן רעווידירט ווערן. מיר דארפן מאכן א חשבון הנפש,נעמען גייסטיקן אינווענטאר...

****

אין די עשרת ימי תשובה,ווען"א פיש אין וואסער ציטערט,שטייענדיק אין ציטערניש פארן יום הדין,מוזן מיר זאָגן,אז אונדער פאָלק האָט אף א טראגישן אופן דורכגעפירט דעם זכות פון ווערן געפיניקט,געמארדערט אין די מיליאָנען...און וויאלאנג ,פרעגט זיך,דארפן,מוזן מיר זיין די אויסדערוויילטע פון אלע פעלקער ?אפשר וואָלט שוין צייט געווען איבער-געבן די דאזיקע"פריווילעגיע" אנדערן פאָלק ?

דער באשעפער האָט אונז אויסגעקליבן פון אלע פעלקער....צו וואָס, געפיניקט און פארברענט ווערן פון די טארקוועמאדעס,כמעלניצקיס,און פון דעם גרעסטן מערדער אין דער וועלט,היטלער יש...וויאלאנג דארפן מיר אזוי טראָגן דעם טראגישן גורל אונזערן ?

****

מיר זינען דאָס איינציקע פאָלק אין דער וועלט וואָס היט אף,געדענקט פון דור דורות,נית בלויז די פריילאכע געשיענישן,נצחונות,נאָר אויך

אונזערע מפלוח:שבעה עשר בתמוז,תשעה באב,עשרה בטבת,צום גדליהו און נאך א דריי געדענקטעג פון טרויריק טראגישע געשעענישן אין דער גע- שיכטע פון אונזער פאלק.מיר פארמאגן אויך(ווען קיין אנדער פאלק האט ניט)ימים נוראים און מיט יום כיפור אין דער שפיץ...

שווער צו שרייבן פאר א מענטשן,א פרייען,ווען אים דוכט זיך,אז ער האט זיך שוין איינגאנצן באפרייט פון די רעליגיעזע זאבאבאנעס ווען אזא עכט רעליגיעזן טאג - חי יום כיפור. און דאך,טוט עס א טיאקע אין הארץ ווען מיר דערנענטערן זיך צו די דאזיקע טעג...ניין,א פילו דער דער גאר פרייער,איז חיים ניט באפרייט...

****

צוזאמען מיטן אנטשטייען אלס א פאלק האבן מיר זיך צוגעאיילט און גאר שנעל אוועקגעווארפן אלץ,אדער כמעט אלץ,ווען האט א שיכות מיטן נעכטן. מיר האבן ניט געוואלט אפשטיין פון די אמתע אנטי קלעריקאלן...כאטש, מאנכעמאל האט עס איבערגעלאזט א בלויז,פוסטקייט אין דער נשמה... מיר האבן געמוזט האלטן פאסאן.האבן מיר פארווארפן אזעלכע אוצרות ווען קאנען ניט אויסגעפילט ווערן מיט ערזאץ. מיר האבן אפגעשריען הוראו און נאכדעם דערפילט א סאדנע פוסטקייט אף דער נשמה..

אויסגעטאן נאקעט די ייִדיש רעליגיעזע ימים טובים,האבן מיר געמוזט גע- פונען,ארייניטשן א נייעם איינהאלט. האבן מיר געפונען דעם אגראריש קשר.כאטש,מען קאן ניט לייקענען,אז אסך ייִדישע ימים טובים זיינען געווען פארבונדן מיט ערד ארבייט,איז דאס דאך ניט געווען דער עיקר. נאך צעגדליקע יאָרן ,פרואון,פארזוכן צו שאפן נייע ימים טובים,מוזן מיר צוגעבן,ניין:ניט דעם זעלבן טעם,ניט דער זעלבער גייסט.

חי געזאגט,מיר האבן פרובירט שאפן נייע באגריפן פאר די זייער אלטע ימים טובים. נו,האבן מיר געפונען (אזוי האט זיך אונז אויסגעדאכט) פירושים פאר די ימים טובים,אבער,ווען טוט מען מיט די ימים נוראים? ראש השנה-א נייער. גום,ווען איז מיט יום הכיפור?דער הייליקסטער, מוראדיקסטער טאג אין לעבן פון אונזער פאלק,דער שבת שבתון ? דאָ איז ניט פארען קיין שום אויסטייטשונגען אדער ארייניטשונגען...

אינטערסאנט,אז אפילו די אויסגעשפראכענע קעגנער פון רעליגיע

געפונען א חידוש צו גיין אין שול. ניין! ניט חלילה דאוונען. דאָס
ניט,נאָר מען מוז דאָס טאָן פאר די קינדער,עלטערן,מענטשן א א ו. עס
פעלט דער מוט,כוח צוצוגעבן,אז אין דעם דאָזיקן טאָג טוט א טיאכקע
אין הארץ און עס פילט זיך ווי אויסגיסן טיפע נשמה איבערלעבונגען
צו דעם באשעפער אדער...אומזעבארן כח ווָאס רעגירט אין אונזער לעבן.
דער אפילו פריידענקער פילט מאנכעסמאל,אז ער קען ניט פארענטפערן אלע
פראבלעמען פון דער וועלט און אויך ניט זיין אייגענע נשמה איבערלעבונ-
גען.און ווען נאָך ווי אין דער שול אויפעפענען דאָס הארץ...

****

וואָלט איך מיך געפילט בכוח וואָלט איך,אשפר געקאָנט געפונען א פארטיטש
אף ידישע ימים טובים.דער אמאָליקער פירער האָט געוואוסט און פארשטא-
נען,אז כדי צו מאכן דעם יום טוב ווי כטיק,האָט מען געמוזט צוגעבן א
ווי כטיקע געשיענישע אין דער געשיכטע פון פאָלק. א גרויסן נצחון,אדער
גאָר דורכפאל. א דורכפאל ווָאס האָט געשטעלט אין געפאר דעם גאנצן קיום
פון פאָלק,אדער זיג ווָאס האָט פארזיכערט אונזער עקזיסטענץ.
אבער ,ווי געזאגט,איך בין דאָס ניט אומשטאנד צו טאָן. זאָלן דאָס טוען
אנדערע.

עס קען זיין ,אז אסך אנדערע פילן ווי איך אין טאָג פון ימים
נוראים.צו טיף איינגעקריצט גירסע דינקותא.!
יום כיפור,א טאָג פון חשבון הנפש,א טאָג זיך אליין איינקוקן אין דער
נשמה.אפשר ווָאלט דאָס דער מענטש באדארפט טאָן יעדן טאָג..איז דאָך דאָס
אוממעגלאך.ווי זאָגט זיך:אין גוזרין גזירה שרוב הצבור לא יכול
לעמוד בה.(מען מאכט ניט קיין געזעצן ווָאס קיינער וועט דאָס ניט קאָנען
דורכפירן)האָט מען דאָס געמאכט,אז ווייניקסטנס איין טאָג אין יאָר,מוז
דער מענטש זיך פארטיפן אין זיך און נעמען נשמהדיקן איינוועגטאר...

****

פאראן א פאָלקס ווערטל:"האָט גאָט אין הארצן"איז אויב אזוי,מעגן דאָך
אפילו די פריידענקער אויך איין טאָג אין יאָר אריינקוקן אין זיך,און
ריידן צו גאָט,אדער מאָראלן כוח אין אונז,צוזאָגן צו טאָן גוטע טאטן
אפן נייעם יאָר..ניין,איך זע ניט קיין שום פארלעצונג פון אפילו פון
פריידענקערישקייט...אסור מיר,צי עס וועט זיי שאטן...

****

און דער דאזיקער שווערער קאמף בייַ זיך אין הארץ,די שטרעבונג צו מענטש־דערהויבנקייט,צו גוטס,ניט בלויז טראכטן ווערן זיך אליין,פירן אן אומברחמנותדיקן קאמף קעגן יצר הרע וואס רייצט שטענדיק אונז אן צו טראכטן בלויז ווערן אייגענעם נוצן,ניט קוקנדיק ווי־פיל דאס ברענגט צו בייז און שלעכטס דיין חבר,דיין מיט־מענטש,בלויז דאס אליין,און אפשר בלויז איין טייל,גיט די ימים נוראים א ספעציעלן באדייט.דער מענטש איז אונטערגעווארפן געוויסע אייגנשאפטן וואס לאזן אים ניט שטענדיק טראכטן פון אלמענטשלאכע געדאנקען. דער שווערער עול וואס ער טראגט מאכט אים מאנכעסמאל טאן ניט קיין שיינע מאראלישע זאכן. און דער פאר ,מוז ער זיך אמאל אפשטעלן און זיך אליין אפגעבן א רעכענונג אף זיינע טאטן. ער מוז נאכן נעמען אינווענטאר,נשמהדיקן,שווערן ניט מער טאן די שלעכטאטן וואס זיינען סותר די מאראלע געבאטן. ער מוז זיין גוט און טאן גוטע טאטן. די ימים נוראים זיינען די טעג פון חשבון הנפש.!

****

ווי איך פארענדיקן מיטן זאג פון חזל,ווייס איך קוים דעם זכות וואס אונזער לאנדסמאנשאפט האט ארויסצוגעבן אזעלכע גייסטיקע ריזן ווי: י מ וויסענבערג,יחיאל לערער און שלמה בריינסקי,וואס האבן פארייבקט אף שטענדיק אונזער קליין שטעטל. יא,עס איז א גרויסער זכות.

קראקע: די אלטע שול געבויט אין 14טן יארהונדערט

א גרויסע שמחה אין פאָרזעצונגען

אפרים פרידמאן ישראל

די זשעלעכאווער דאָ אין ישראל האָבן געהאט לעצטנס,א ריי שמחות,וואָס עס מאכט דעם איינדרוק וויי אין גרויסע פייערונג אין פאָרזעצונגען. אומגעפער די זעלבע מענטשן אף יעדן צוזאמענקום,דער זעלבער אופן כמעט,און אט ערשט נעכטן זיך געטראָפן בייַ א שמחה און וויידער -- א מין פייערונג אין קאפיטלן.

הויב איך אָן כראָנאָלאָגיש: די ערשטע שמחה בייַ די בן שלומס. א חתונה בייַ זייער ליבע טעכטערל רבקהלע מיט דעם באגאבטן דודיק,. עס האָט זיך שוין זייער לאנג געוואָלט זאָגן א פרידיקן צוזאמענקום בייַ דער פאמיליע...מיט פיל פעדים זינען מיר פארבונדן מיט דער משפחה בן שלום.נאָך פון זשעלעכאָוו ציען זיך די פעדים,אין אָרגאניזאציע, צוזאמען אין א קבוצה אין ישראל,און אויך כמעט אין דער זעלבער צייט אָנגעקומען קיין חיפה.אונ א שטיק וועג דורכגעגאנגען צוזאמען... און דערפאר אזוי פיל פריידבייַ אונז,אויך בייַ אנדערע,וואָן מיר זינען געגאנגען צו אָט דער משפחה שמחה.

די חתונה קומט פאָר אין איינעם פון די גרעסטע און שענסטע זאלן אין חיפה. א 600 פרייַנט זיצן בייַ געדעקטע טישן פון אלדאָס גומס. א געלונגענער אָרקעסטער מיט א פינעם קאָנפראנסיע מאכט דעם עולם פריילאך. דאָ פאָרל שייַנט פון שמחה,אזוי אויך די עלטערן און אלע פרייַנט וואָס זינען געקומען דאָ טיילן,מיטפריען זיך מיט די מחותנים. גאָר איין אן עקסטאז וואָן דער פארזאמלטער עולם נעמט זיך מאנצן און שפעטער וואָן די מאנע גרופע,צו וועלכע די כלה געהער אויך,לאָזט זיך באוויזן זייער טענץ וואָס דערהויבט מסש יעדן איינעם. זיי פארגעסן אויך נים אריינצומען דאָס פאָרל אין טראדיציאָנעלן מצוה טענצל...

בלויז איניקע טעג שפעטער און מיר טרעפן זיך שוין ווידער אף א שמחהלע אין חל אביב.א פייערונג פון גאָר אן אנאנדערן פארנעם. א פיל גייסטריכן אינהאלט וואָס וועט געפייערט די שמחה פון אונזער יינג געוואָרענעם מרדכי איש טוב צו זינע 70 יערלאך.

מאָדנע אָז טראכטן, אז אונזער ליבער מרדכי איז שוין 70 יאָר. אונזער אלעמענס באליבטער מרדכי שוין א זיבעציקער. אלע לאנדסלײט צעשפרײט איבערן לאנד זינען איינגעלאדן געוואָרן. און מרדכי האָט פײנט גרויס שרײַנדיקע זאלן, האָט מען געמוזט דריטלן די דאָזיקע פײַרונג. און דרײַ מאָל האָבן זיך פארזאמלט זינע פרײַנט אים אָפגעבן דעם פארדינטן כבוד.

פײַרן מיר זיין יום טוב און וואונטשן אים כאָטש ביז א 120.

וועלטער קומען פון טיפן הארצן־און דרינגען אריין אין טיפן הארץ. באגריסונגען און וועלטער פון פרײַנט. יעדער האָט און ווײל עפעס זאָגן צו דערגאנצן די פערזײַנלאכקײט פון בעל יובל. הערן מיר אויך דעם "וויצוי" און מיר גרויסן זיך מיט אים. א רײַך אָנגעפיקעוועט אינטערסאנט וויכטיק לעבן. און אויך זיין וויבל, יהודיתל, וויזט וואָס זי קאָן. און זי קאָן טאקע, דאָס האָט זי באוויזן. זי האָט אָנגעפירט דעם קאָנפראנסיע, ממש ווי א פראָפעסיאָנאל מיט אלע פיטשעוויקעס. באמת, א קינסטלערן. און זאָלן די לאנדסלײט נים פארגעסן בײַ געלעגנהײט אויסנוצן דעם דאָזיקן טאלאנט... מיט אלגעמיינעם געזאנג, איבערהויפט חסידישע ניגונים (מיט וועלכע דער חתן בחור קוויקט זיך נאָך היינט...) שליסט זיך (עס ווײַדט זיך אזוי) דער אָוונט. דער עולם ווײל זיך נים שײדן מיטן אָוונט, כאָטש מאנכע פון אונז דארפן נאָך פאָרן צוויי שעהן ביז מיר וועלן אהיימקומען. יאָ, כמעט פארגעסן עס האָט אויך נים געפעלט וואָס צו נעמען אין מויל אריין. פאר דעם האָט שוין יהודיתל געזאָרגט.

****

און וויידער לויפן פארבײַ עטלאכע וואָכן און מיר פײַרן שוין וויידער. א חתונה בײַ דער פאמיליע גליקמאן. זײַער זונדל, זײַער באגאבטן מוזיקיק מיט זיין שיינע כלה שושנה פון הרצליה. זיצן מיר שוין וויידער צוזאמען די זשעלעכאָווער משפחה און אונטערהאלטן זיך אויפסני. ניין! נים אויפסני, נאָר וויידער. אין א שיינעם אריגינעלן זאל אף דעם כרמל בארג, געפונען מיר זיך נאָכאמאָל אין דער אטמאָספער פון אונזער קליין שטעטעלע. אלע פנימער שטראלן וויידער, אונזער שטעטל שטײט אויף אויפסני. א באניטע אויפלאגע, פארשנגערטע, פול מיט חן, און ווי שטענדיק, א טיאָבקע אין הארץ, דערמאָנען־דיק זיך אין די מיליאָנען פארשיטענע לעבנס פון אונזער פאָלק... אפילו דאָ בײַ דער שמחה פארזינק אין אין די זכרונות פון דעם זיסן אמאָל...

****

און אָט דאָ זע איך די ארצי׳קיט,ווארימע פרייַנטשאפט פון אונזערע לאנדסלייט,מען האלזט זיך מען קושט זיך,מען ווינט פון פרייד,און עס ווערן נעלם,פארשוואונדן,די הענט פון עלטער,געשלעכט,אלע פריים זיך ווי מען זעט זיך בייַ פריינט און קאָנען זיך טיילן מיט זייער געפילן. "טוּם געווען"פון דער סעודה של מצוה לאָזט זיך דער עולם נאנצן בייז האלבע נאכט.

****

בייז איצט איבערגעבן בקיצור בלויז פון דרייַ שמחות. כאטש איך ווייס,אז דער המשך גייט אָן. געווען ניין,גאנצע ניין שמחות בייַ אונזערע פריינט,זשעלעכאָוער. כן ירבו.אָבער,אין מינע אויגן,זע איך איין גרויסע שמחה.א שמחה ווי סימבאָליזירט אונזער "נצחיות" אייביקייט, אין פאָרזעצן די באטיילי׳קונג פון ישראל.

מרדכי סימבאָליזירט אונז דאָס ראשונות,דאָס נחשונות,געוואגקייט, פיאָנערישקייט,פון אויסלייזן זיך,אריינפירן א רעוואָלוציע אין געדאנקענגאנג און ארויפירן אין אף חלוצישע ווענן בייז זעלבסט פארשטיינדלאכונג. און דאן נעמי און יהודה,רחל און שמואל,די פאָרזעצער פון זעלבן געדאנק.צענדליקע יאָרן בויען זייערע היימען אויפסניי,און אָט אזוי ציט זיך די"גאָלדענע קייט"-און פונקט ווי מיר האָבן דערלעבט,זוכה געווען צו פייַרן אונזער אייגן לאנד,פונקט אזוי האָבן מיר די זכיה צו פייַרן די שמחות בייַם צווייטן דור דאָ אין לאנד-דארפן מיר מיט נאָך מער מוט ווייטער שפינען דעם גאָלדענעם פאָדים און מיר קלייבן נחת פון דעם המשך ווען מיר האָבן מיט צענדליקע יאָרן אָנגעהויבן.

****

גיסן זיך צוזאמען די שמחות פון צווי דורות.מרדכי דער אָנהויבער און רבקהלע,שושנה,דודיק און גיל די פאָרזעצער.און צוזאמען מיט די נייַע עולים,שרהלע ווען סימבאָליזירן ווידער א נייַעם שטאפל ווען זעצט פאָר די קייט פון בויען און שאפן,פונקט ווי חנה קירשענבערג איז געקומען אויך פון קאָסטע ריקע דאָ צו העלפן בויען און שאפן פונקט ווי מיר אמאָל.

ווילט זיך וואונטשן : לאָמיר זוכה זיין צו באטיילי׳קן זיך אין שמחות, בייַ חתונות פון זייערע אייניקלאך,פון אונזערע לאנסליט דאָ אין ישראל און זאָלן אונזערע,צעשפרייט איבער דער וועלט,אונז צושטעלן דעם מענטשנמאטעריאל אף צו בויען נייַע היימען דאָ. וואויל אונז ווען מיר האָבן זוכה געווען.!

****

„אויסלענדישע חתונות" אין ישראל

בן שלום ישראל

קיין שום בייז אויג,ווי אונזערע עלטערן פלעגן זאגן,האבן מיר געהאט לעצטנס דא אין ישראל גאנצע נעכט שמחות.כן ירבו. ווילן מיר אויסקלויבן בלויז דרייי שמחהלאך.די דאזיקע דרייי זיינען געקומען פון אויסלאנד,דא אויסגעקליבן זיערע היימען און געמאכט ישראל פאר זיער היימלאנד.

אז דיסאבורעס זאלן דא פראסן זיערע חתונות,איז דאך נאטירלאך, אבער די קינדער געבוירן,דערצויגן אין פארשידענע לענדער,מיט פארשידענע שפראכן, געוואוינהייטן, זאלן דא אויסקלייבן און אויך געפונען דא זייער צוקונפט- איז עפעס וואס איז ווערט צו באשרייבן.

לויטן כראנאלאגישן סדר,איז די קירשענבערגס חתונה.געקומען פון קאסטע ריקע שטודירן דא אין ישראל,באקענט זיך מיט איר צוקונפטיקן מאן, אלעקסאנדער און געפראוועט זייער שמחה. די חתונה קומט פאר אין חיפה. א שיינער אינטימער זאל,פיין געדעקטע טישן,און ווי דער שטיגער איז, מוזן מיר זשעלעכאוער גלייך אקופירן א צווי-דריי טישן. דא זיינען מיר דאך אין א מינדערהייט.דעם חתנס עלטערן זיינען געבוירן דא אין קריח- ביאליק. זיינען די מחותנים פון חתן געקומען מאסענווייז זיך צו באטי- ליקן אין דער שמחה פון זייער באליבטן אלעקסאנדער אבער,מיר זשעלעכא- ווער לאזן זיך אויך נישט...און אויך אונזער חנהלעס משפחה דא ווייזט זיך אין גאנץ פיינע צאלן..איר פעטער,אהרן צידון פון קיבוץ מעלה- החמשה מיט זיין פרוי,פילן זיך ווי אמתע מחותנים. דער אונטן לאזט אויבער א טיפן אינדרוק אף אלע אנווענדע.גיין מיר זיך פאנאנדערראון וואונטשן דעם יונגען פארל א גליקלאך צוזאמענלעבן.

קוים געכאפט דעם אטעם און מיר שפאנען שוין וויטער אף א שמחה. דאס מאל צו יהודית גוטערמאן.זי איז געקומען דא אהער ארבייטן בייא איר פאך און פארענדיקט אלס פיזיאטראפיסטן. אנגעהויבן ארבייטן אין צענטער אין ירושלים „הדסה".בייא באזוכן איר ברודער אין קיבוץ,יחיעם,געטראפן זיך מיט א פריינט פון קאלאמביע און באשלאסן צו בלייבן דארטן אף וויטער. האבן מיר געפראוועט די חתונה נומער צוויי. נישט בלויז פריינט,זשעלעכאוער, נאר אויך משפחה אירע וואס זיינען שוין דא יארן ווי אויך די צווי באפעס

****

געקומען צופליען אזש-פון קאלאמביע צו זיער א־ניקס חתונה. דאָ אין דער דאזיקער חתונה זיינען מיר,זשע. געווען אין א געוואלטיקע מינדערהייט,די חתונה איז פארגעקומען צו שנעל,אז מיר זאלן קאנען איינלאדן מאקע אונזערע לאנדסלייט אין ציט. די חופה קומט פאר אין שטעטל, נהריה. אגב,אינם זעלבן אונט קומט דארט פאר (וויידער אמאל סימבאליש) ניין חתונות פון ניין פארלאך. און דאסאינטערסאנסטע,וואס א מיי פון זיי קומען מאקע פון די לאטיינישע לענדער. נו,וי געזאגט,אין דער חתונה זיינען מיר געווען אין א גרויסע מינדערהייט. יהודית,די כלה, קען דאך ניט צופיל זשע. אין ישראל,איז נעבען די גאנצע פארטרעטער־שאפט געפאלן אין די פלייצעס פון די עטלאכע פריינט,זשעלעכאוער,צו פארטרעטן דעם כלל.

****

און צו שילדערן א חתונה אין א קיבוץ־איז צו ארים מיין פעדער. שטעלט אייך פאר אין דער פאנטאזיע בלויז, טויזנט מענשן,מען רייסט פריים זיך,מאנצט,זינגט הוליעס וי אין א שמחה,און איינגוארט פעלט ניט חלילה,דאן וועט איר זיך קוים פארשטעלן די דאזיקע פריידיקע שמחה. מען פארגעסט אויך ניט דעם אפשטאם,דאס לאנד פונוואנעט מען איז נאר וואס געקומען,דעם לאטיינישן מקור,וועלט טאקע געהערט לאטיינישע לידער, טענץ און בכלל דער לאטיינישער ארטמאס. עס נעמט שוין ביז דער עולם גייט זיך פאנאנדער אין דעם שמאלקן,בערגיקן גליק קיבוץ. די שמאלע וועגן זיינען נאן ניט צוגעפאסט צו אזא מאסנפארקער... דו גייסט אוועק און דאס הארץ אנגעפולט מיט פרייד פון דער זכיה צו זיין אזא העלפן אומפארגעסלאך בייד. געזעגענען מיר זיך מיט דער חתן כלה און באפן א בליק אף איר ברודער ,פרוי און זייער אכט חדשימדיק איינגעלע,דער אוריניק פון אונזערע פריינט: רובינשטיין און גוטערמאן. זאלן די עלטערן זייערע און באבעם דערלעבן פון זייער קינדערלאך אסן נחת.

****

שרהלע פיינגעזיכט געקומען פון סאן כאסע,קאסטע ריקע שטודירן און אוין זי דאָ געפונען איר גליק,איר פיינעם חתן,מאן,דאקטאר חנן גלובה. אין איינעם פון די שענסטע זאלן דאָ,די טישן געדעקט רייך און שיין, און דאָ האבן מיר זיך ניט געשראקן,אז מיר זשעלעכאוער ווילן בלייבן א מינדערהייט.ניין,דאָ האבן מיר דאמינירט דעם עולם. דו גייסט ארום

****

פון איין טיש צום צווייטן,אן אמתע פעלקערווענדערונג.מענטשן,שוין
ניט געזעהן יאָרן זיך ווידער געטראָפן און געקומען אנטיילנעמען אין
דעם יום טוב פון אן אייגענעם חבר און פריינט,שמעון און אהרן פיי-
געזיכט.פראָון זייער קינדס שרהלעם חתונה. מען דערזעט זיך,מען פאָט
אף די העזער,מען קושט זיך און מען ווייגט,דערלעבט אזא נחת,אזא
פרייד. די דאָזיקע דערשיינונג,די וואָרימקייט פון אונזערע פריינט,
וואָס וויזט זיך ארויס וען אייגער איז אין א נויט אדער שמחה-איז מיר
שווער צו דערקלערן,באמת. און אָט שטייען זייטיקע און פרעגן,זיינען דאָס
אלע אייערע פאמיליעס ? און גיי דערקלער זיי דאָס אומדערקלערבארע...
אז דאָס זיינען בלויז מענטשן פון א פיצינקע קליין שטעטעלע וואָס איז
א באמערקבאר פינטעלע אף דער מאפע ... און הוליעט מען ביז שפעט אין
דער נאכט,און כאטש מאנכע האָבן נאָך שוין צו פאָרן אהיים,דאָך ווילט זיך
ניט שיידן מיט דער שמחה פון אונזערע פריינט שמעון און אסתר

דאָס זיינען בלויז,אין זייער קורצע שטריכן,דריי אויסלענדישע
שמחות. און ווילט זיך אלעמען וואונטשן פון גאנצן הארץ,אז זיי זאָלן
אלע דאָ,פונקט ווי מיר אלע אלטע חושבים,געפונען זייער אמתע היים.
וועט נאָך ווי מיר פילן און וויסן,אז מיר דארפן האָבן די „אויסלענדער"...
אלעמען,און איבערהויפט די יינגווארג צו העלפן אונז בויען א נייי לעבן.

****

מיר לייענען לעצטנס פון א גרויסע צאָל שמחות בייי אונזערע איבער
דער גאנצער וועלט,פריים עס אונז און מיר זאָגן,כן ירבו. זאָלן די קינדער
אונזערע וויטער פאָרזעצן דאָס וואָס מיר האָבן אָנגעהויבן. וי זאָגט ערגיץ
דער זקן,פירער פון ציוניסטישן (פועלי)געדאנק, זרבבל,צו זיין אכציק-
יעריקן יום טוב : „אין האָב אייך טייערע קינדערלאך אויסגעלערנט א
מעלאָדיע,א ניגון מיין גאנץ לעבן,ווייל אין,אז איר זאָלט אים זינגען,
אפילו וען אין וועלט שוין דאָ נים זיין,דער ניגון פון א באפריים פאָלק
וואָס וויל לעבן אף יסודות פון יושר און גערעכטיקייט."

אזוי איר אלע טייערע זשעלעכאָער וואָס קומט אליין און שיקט אייערע
פליישן און בלוט,אייערע קינדערלאך העלפן אין אונזער, אייער ארבייט,
זייט געבענטשט און געשטארקט. העלפט אונז אויסזינגען דעם אייביקן
ניגון. דעם ניגון פון א באפריים פאָלק וואָס וויל לעבן אן אייגן לעבן.

****

בארענקילא האָט דאָס חאָרט.

מיט עטלאכע יאָר צוריק איז די פרויען גרופע פון בארענקילא געווען די טעטיקסטע פון אלע גרופן. מיט דעם אפשטעל פון בולעטין איז זייער ארבייט אביסל אפגעשוואכט געווארן. זיי נעמען מיר,באמת,צופריידן צו לאָזן וויסן ,אז די בארענקילא פרויען האָבן זיך לעצטנס א נעם געטאָן צו דער ארבייט וויי געהערין,מיטן פולן קנאק. זיי שיקן אונז צו כסדרדיקע בריכטן,בילדער, באגריסונגען און בייי יעדן צוזאמענקום,האָבן זיי אין זין אונזער שריפט. זאָלן זייערע הענט געשטארקט ווערן,און מיר וואונטשן זיי וויטער אָנגיין מיט זייער פיינע ארבייט און זיין א מוסטער פאר אלע אנדערע גרופן לאנדסלייט.

בריכט בארענקילא קאָלאָמביע

א צוזאמענקום אין הויז פון ש.און גאָלדע כאבערמאן לכבוד דעם חשובן גאסט פון סאן פראנציסקא,דאָקטי כאבערמאן,די פרוי פון אונזער ליבן לאנדסמאן ישראל יצחק זל.

בייי שיין געדעקטע טישן מיט מאכלים ווי נאָר גאָלדע קאָן צוגרייטן,האָבן מיר מיר פארבראכט א העראלכן אָוונט צו באגריסן אונזער ליבע פרוי כאבערמאן. צום געזעגענונג האָבן מיר דורכגעפירט א פיינעם אָוונט אין אזייער שיינעם רעסטאָראן. געווען פארזאמלט אלע זשעלעזאָער ווי אויך פרייַנט יאנקלאון פרוי גאָנטער,וואָס זיינען שוין כמעט פאָלנע זשעלעזאָער,וויל זיי קומען און נעמען אנטייל אין אלע אונזערע אונטערנעמונגען און שטיצן אלע טעטיקייטן אונזערע, אונזער פריינט א. ראָטערמאן עפנט דעם אָוונט באגריסט דעם טייערן גאסט דאָקטי כאבערמאן,רידט ווען דער ידישער מידה צו טאָן צדקה,העלפן די יענידע וואָס נויטיקן זיך אין אונזער הילף,ווי אויך ווען בולעטין וואָס ברענגט אונז אלע נעוטער און וואריסט אונזערע געפילן פון משפחדיקייט.

****

עס רידט קאראָלא לוקאָוויצקי,אונזער סעקרעטארן,באגריסט דעם גאסט אין נאָמען פון אלע זשעלעזאָער אין בארענקילא,ווי קלין מיר זיינען אין צאָל,דאָך נעמען מיר שטענדיק אויף געסט מיט א ברייט הארץ.מיט אייער קומען פריינט דאָקטי,זאָגט קאראָלא,האָט אייר אריינגעבראכט א געהויבנקייט אין אונזער גרופע. זייט הארציק געגריסט.

****

עס רייכט דער גאסט דאראטי: דאנקט הארציק אלעמען פאר דער וואריקייט הארציקייט אפ מען האט איר ארויסגעוויזן. באמת, אן אומדערווארטע פיינע שמחה וואס זי ווט לאנג געדענקען. ברעכט צוזאמען אין טרערן אנזי געריכט איז זי געווען. זי האט זיך אויך ביישטייערט מיט 30 ד. פאר אונזער בולעטין.

****

גאלדע כאבערמאן באגריסט איר שוועגערן: וואונטש איר לאנגע יארן און ניט פארגעסן און נאכאמאל קומען קיין בראנקילא וואו עס דערוארט איר א וואריע זשעלעכאוער סביבה. צעקושט זיך מיט איר שוועגערן און זאגט איר, אז דער אונט וי אויך איר ווייזט ווט פארבליבן בי אונז אלעמען לאנג אין זכרון.

נאכן עסן צעזינגט מען זיך וי דער שטיגער. און גאלדע כאבערמאן זינגט פאר אונז יענע לידער פון קליינעם שטעטל וואס מיר אלע האבן געזונגען אין אונזער יוגנט. א צייט וואס איז שוין פארשוואונדן און פארשוואונדן צוזאמען מיט אונזערע נאנסטע און טייערסטע.

דער אונט ווט לאנג געדענקט ווערן בי אלע דא אין בראנקילא.

****

סעקרעטארן: קאראלא לוקאוויצקי

עוא ראטערמאן

מיר דערוארטן דא קומענדע וואך די פריינט מאיר יחיאל און זיין פרוי, קאראלא לוקאוויצקי צו דער חתונה פון זייער ליבן זון מארק, ווען מחותנים מיר זינען געווען אף זינע תנאים, און מיר האפן זיך צו פריין מיט זיי, צוזאמען מיט אלע זשעלעכאוער דא אין פאנאמא. א הארציקן מזל טוב אייך, טייערע פרינט לוקאוויצקי. עס ווט פאר אונז אלעמען זיין א פיינער יום טוב.

****

****

****

**

ב"ה דער שמחה לכבוד דער פרופ' פון ישראל יצחק באבערמאן וואס איז
געקומען וויזיטירן איר פאמיליע אין בראנסוויל.

שיחו באבערמאן.

ח. העפנער, שמואל איר מאן, ראכטשע לוקאשיעצקי, פסח, איר מאן, רחמיאל באבערמאן

שטייענדיק: ר. לוקאשיעצקי, קראלא זיין פרוי, גאלדע באבערמאן, איר שנור.

אליהו ראטשטיין, זיין פרוי, איר שוועסטער זיין פרוי, זיער טעכטערל ראקעלטא.

רעכטס צו לינקס: דער גאסט, ראלפי באבערמאן, פרופ' ארמאן באבערמאן,

אפן בילד: כאסע ארמאן, פרוי, שוער, שוויגער פון אונזער פריינט אליהו
ראטערמאן, שטיענדיק באגריסנדיק דעם גאסט דאראטי כאבערמאן,
זיין פרוי עווא, זייער טעכטערל ראקעליטא, מארקע לוקשוויצקי, כאבערמאן
ח און ש העפנער, גאלדע כאבערמאן.

שטייענדיק: רעכטס צו לינקס:חוה און שמואל העפנער,מ.י. לוקאוויצקי,שנור פון גאלדען,גאלדע כאבערמאן,קאראלא לוקאוויצקי,דער גאסט,דאראטי כאבערמאן די שוועגערן פון גאלדען,ראכטשע און פסח לוקאוויצקי,ירחמיאל כאבערמאן יאנקל גאלטער און זיין פרוי,א נאנטער פריינט וואס נעמט אנטייל אין אלע אונזערע אונטערנעמונגען און צוזאמענקומען.

אפן טיש זיצן פרוי,טעכטערל ראקעל,א. ראסטערמאן,כ. ראסטערמאן,ד. זיאנדיק.

****

מזל טוב מייערע פריינט. מאיר יחיאל און קאראלא לוקאמיעצקי.

מיט א חודש צוריק האבן מיר דאָ פארטראטן די מחותנים מאָס האבן צוליב געזונט אורזאכן,נים געקאנט קומען צו די חנאים. האבן מיר, באשמיטע פארטרעטער,דורכגעפירט אונזער ארבייט בשלמות.

און דאָס מאל,צו דער חתונה זיינען שוין געווען די אמת מאטע ,מאטע זיך פרייען מיט דער שמחה פון חתונה מאכן זייער בחורל מארק.

דער חתן מארק,א טאָרער בחור,די כלה,א חנעחדיק אנגענעמע מייער מיידל האבן זיך געטראפן אין בראנקילא און זיך פארליבט בייז איבער די אויערן. נו,איז די דאזיקע "געמישטע חתונה" ער א קינד פון זשעלעכאמער עלטערן,יחיאל מאיר און קיילע לוקאמיעצקי,זי, א קינד פון די קריספינס,געקומענע פון גריכנלאנד מים יאָרן צוריק און דאָ געמאכט זייער חיים. און אויב פריינט בן שלום באקלאגט זיך,אז בייי געמישטע שאחות איז ישראל זיינען אונזערע זשעל. געווען איז א מינדערהיים,זיינען מיר דאָ געווען א קליין פינטעלע איז דעם גרויסן ים פון ספרדים. קריספין איז א מיטגליד איז דער ספרדישער קהילה,און מיר עם פירם זיך בייי זיקומען אלע כמעט מיטגלידער צו שמחות. בייי זיי איז דאָס א פייער אייגפיר,א כמעט א קהילה יום טוב. נעמען אלע מיטגאן אקטיוון אנטייל. אבער,מיר זשעלעכאמער זיינען געזעסן בייי איין טיש ,נים חיים פון אויבן אן...און די מחותנים האבן זיך"נעבעך" יעדעס מאל באפריים פון דעם אפיציעלן אויבנאן-טיש און זיך צוגעכאפט צום אייגענעם טישל.

****

דער יום טוב,רעליגיעזער טייל,מערם געפראטעט איז דער שבת אחים" סינאגאג,א פראכט סי איז אויסערלאכן אויסזען און מי אויך אינעווייניק דאָס בילד קאָנט איר זעען איז היינטיקן נומער בולעטין) די צערעמאָניע קורץ און שארף מערם דורכגעפירט א"נדרוקספוק. און מען נעמט זיך פאָרן איז צענטער פראון דעם פראזאישן טייל,די סעודה. מוזיק שפילט און דער עולם לאָזט זיך איז א קראהאָד. אויך נים געפעלם די פארשידענע טענץ

****

לאמיינישע,וי אויך מאנכע ישראלדיקע. דאָ האָט דאָס יינגווארג מאקע
געהויבן פיס,אז די דיל האָס אוש געצימערט...אויך די צוקוקער האָבן
אָנגעקוואָלן פון דער פרייד וואָס האָס זיך געזעען אין די פנימער פון
יינגעליים און מיידלאך.

אויך די פריינט אייזיק און מאניע זיינען געקומען צופֿרן
פון א דערבייאיקן שטעטל,בלויז 50 מייל,זיך צו פרייען מים דער
פרייד פון א זשעלעכאוער.

און די מחותנים גופא,געוויען פול מים דאנקבארקיים פאר דעם נחת
וואָס מיר האָבן זיי פארשאפט. אונזערע פריינט דאָ זעען זיך אָן,און
האָבן א זייער פיינעם נאָמען דאָ אין דער רעפובליק. זייער אנטייל
אין דער שמחה האָס נאָכאמאָל באוויזן,אז דער רעטעניש פון אונזער גרופע
די צוזאמענפארבריידערונג ,אזוי זיך נים דערקלערן און פארטיטשן.
אומעטום וואו עס איז פאראן א שמחה,איז דאָס א מייל פון אונזער
אלעמען,מיר אָטעמען מים דער פרייד פון אלע חברים און פריינט וואו
זיי זאלן נים זיין.

****

מיר האָבן זיי היינט פרי באגליים צום ערשטען וואָס וועם זיי
פירן צוריק קיין בראנקילא צו זייער היים,אָבער,די עטלאכע טעג וואָס
זיינען דאָ געווען האָבן זיי אונז נאָכאמאָל באוויזן אז דער באנד פון
פריינט אומעטום איז זייער שטארק,און לאָמיר האָפן,וועם אָנהאלטן אסך
אסך יאָרן. אגב,איז אונזער פריינדן קארלא,אייגע פון די טעטיקסטע
טעקרעטארן אין קאָלאָמביע וואָס דארף זיין א מוסטער פאר אסך אנדערע.

דעם יינגען פאָרל,טייערע קינדערלאך,אסך נחת און גליק. און די
עלטערן־מאיר יחיאל און קיילע (קארלא)נאָר נחת און פרייד פון זיי
און פון אייער טעכטערלס פאמיליע. נאָך אמאָל,טייערע פריינט,

מזל טוב.

****

איך נאָמען פון דער גרופע דאָ אין פאנאמא וואונטשן מיר דעם פאָרל
און די עלטערן מ.מ. און ק.קוקוויעצקי אסך נחת און גליק.

אייזיק ראָטערמאן פאנאמא

****

מזל טוב. תנאים בייַ אונזערע פריינטס קינדער מארלין און פאפיטאָ (סענדער)די מחותנים:הערשל און העניע קאלין.(סענדער פון מאנגעלס קינדער)מיר וואונטשן דאָס יינגע פאָרל,די עלטערן,אסך נחת און גליק. אייער קוזין שמעון באראן פאנאמא

אלע זשעלעכאָווער דאָ אין פאנאמא וואונטשן אייך טייערע פריינט אין בראזיל הערשל און העניע ,אז איר זאָלט דערלעבן צו פירן זייערע קינדערלאך צו דער חופה.מיר פריען זיך מיט אייער פרייד,און זינען זיכער,אז אלע זשעלעכאָווער אומעטום טיילן זיך מיט אייערע געפילן,געפילן פון דערלעבטן נחת. נאָר שמחות בייַ אלע אונזערע פריינט אומעטום.

בר מצוה יום טוב

דער חתן בחור,כאסע(יוסף)לאטערשטיין,א זון פון שמעון און מינטשע די זיידעס,באבעס:ישיהו און שפרה און שמואל,שרהלע טוכבראך ז"ל...

צו אייער שמחה,טייערע פריינט וואונטשן מיר אייך,אז איר זאלט דערלעבן די חתונות פון זיינע קינדערלאך. דעם זיידן און באבן--אסך נחת און פרייד פון אים און פון זיינע קינדערלאך.

עס שניידט ביים הארץ ווען מיר דערמאנען זיך אין אונזערע יונגט-פריינט,שמואל און שרהלע משפטים,ווי גליקלאך וואלטן זיי געווען היינט צו זיין בייא זייער אינזיקלס יום טוב...האט דער גורל פארשניטן זייערע יונגע לעבנס.זאל זיי די ערד גרינג זיין...

אונזערע ליבע פריינט בנימין און העלענא וואטניק און די ריבנבוימס אונזערע וואונטשן צו דער שמחה פון אייערע ליבע קינדערלאך.

יאנקל און אניטא גאלטער

אונזערע טייערע פריינט וואטניקס און ריבנבוימס,אונזערע גליקוואונטשן צו דער תנאים פון אייערע קינדערלאך. איר זאלט דערלעבן פירן זייערע קינדער צו דער חופה.

פסח,רחטשע לוקאוויעצקי

****

די זשעלעכאווער גרופע אין קאסטע ריקע באגריסט אונזערע פריינט אין בראנקילא,וואטניק און ריבנבוים צו דער שמחה פון זייערע קינדער.

צירעלע רידעלמאן סעק.

די ניו יארקער גרופע זשעלעכאווער באגריסן אונזערע ליבע פריינט אין קאלאמביע צו דער שמחה פון זייערע קינדער,גליק און צופרידנהייט.

מלכהלע פרוכטענבערג סעק.

די זשעל. גרופע אין פאנאמא פרייט זיך מיט אייער שמחה טייערע פריינט און וואונטשט דאס פארל,די עלטערן אסך גליק.

אייזיק ראטערמאן סעק.

****

מיר באגריסן הארציק אונזערע ליבע פריינט מיכעל און פיסק צו דער שמחה,חתונה פון זייערע קינדער. לאנגע יארן פון גליק.

זשעלכ. גרופע קאסטע ריקע צ.רידעלמאן סעק.

די פריינט מיכעל און פיסק,אונזערע הארציקע באגריסונג צו דער חתונה פון זייערע קינדער.דיעלטערן,דאס פארל,לאנגע יארן פון נחת.

זשעלעכ. גרופע פאנאמא א.ראטעמאן סעק.

אונזערע גליקוואונטשן די פריינט פיסק און מיכעל צו דער שמחה פון זייערע קינדער,נאר שמחות אין אונזער משפחה.

ניו יארקער גרופע מ. פרוכטענבערג סעק.

****

אויסטראליע גרופע זשעלעכאווער באגריסט הארציק אונזערע ליבע פריינט מיכעל און פיסק צו דער שמחה פון זייערע קינדער.גאשלאק סעק.

אפן בילד:פון רעכטס:דער חתן,אבראם,זיין ברודער פעליקס,העלענא וואטניק,מחותן משה רינגוים,זייער זון פעליקס,בנימין וואטניק,כלה מיני מחותניסטע עוא רינגוים,מארקוש ארמאן,פרוי סאריטא,בנימין,

א האַרציקן מזל טוב אונזערע טייערע פריינט וואטניק און רינגוים פאַמיליעס צו דער פאַרלאָבונג פון זייערע ליבע טייערע קינדערלאך. נחת,פריידן און לאנגע יאָרן פון גליק וואונטשן מיר דאָס פּאָרל און די עלטערן אין נאָמען פון אלע זשעלעכאָוער אין בּאַראנקילא.

סעק. עוא ראָטערמאן

קאַראָלא לוקאָוויעצקי

אונזערע טייערע פריינט וואטניק און רינגוים,צו דער תנאים פון אייערע קינדערלאך,נאָר פריידן און גליק.מיר פרייען זיך מיט אייך.

חוה און שמואל העפנער

מזל טוב. מיני וואטניק, די טאָכטער פון אונזערע פריינט בנימין און העלענא וואטניק, איז מיט מזל געוואָרן א כלה מיט אבראם רינגוים. די תנאים זיינען פאָרגעקומען אין צענטער איזראעליטא.

אונזערע טייערע פריינט וואטניק און רינגוים צו דער פאָרלאָבונג פון זייערע ליבע קינדערלאך, וואונטשן מיר אסך נחת און גליקלאכע יאָרן.

גאָלדע און שיע כאבערמאן

די צוויי אייניקלאך פון רחל(מילער)
אייכענבערגס ייִנגסטן זון
מרים און נאָרא.....
געזונט און א גוטע דערציונג.

טייערע פריינט רחלע און שמואל
גליקמאן,אלע זשעלעכאָוער אין
בראנקילא פריען זיך מיט אייער
שמחה.האָט אסך נחת פון אייערע
קינדער. זשעלעכ. גרופע
בראנקילא,סעק ק לוקאָוויצקי

אונזער הארציקע באגריסונג אונזערע ליבע פריינט יהודה און נעמי בן שלום,נחת און גליק צו דער חתונה פון אייער ליבן טעכטערל רבקהלע. אונזערע הארציקע באגריסונגען צו אונזערע ליבע פריינט בנימין און משה ריינבוים מיט זייערע פאמיליעס צו די תנאים פון זייערע ליבע קינדער. לאנגע יאָרן פון גליק.

זשעלעכ גרופע בראנקילא סעקר. קאראָלא
לוקאָוויצקי

א הארציקן מזל טוב אונזערע ליבע פריינט,אסך נחת און גליק,דאָס וואונטשט אייך מאיר יחיאל און קאראָלא לוקאָוויצקי .
איך און מיין פרוי וואונטשן אייך טייערע פריינט וואטניק און ריינבוים צו דער שמחה פון אייערע קינדער,מיני און אבראם. נחת און לאנגע יאָרן פון גליק. עוא און אליהו ראָטערמאן בראנקילא

דער זון איסאק אייכענבערג (די מאמע רחל מילער)מיט זיין ליבע פרוי ווירגינא, קינדערלאך : פערעלע און דבורהלע. אסך נחת און גליק,דערלעבט צו זעהן זייערע אייניקלאך.

די דרייי אייניקלאך פון רחל אייכענבערג(מילער)

כאסעם קינדערלאך:בלימע,אברהם און סאמועל.

מיר טוב פריינם שמעון און האדעס חיערזשביצקי צו דער שמחה,
חתונהחצון אייער טאכטערל ראזא מים ריטשארד אסערקיס. דעם יינגען
פארל די עלטערן,די מחותנים־אסך נחת און גליק.

Mr. and Mrs. Simon D. Wierzbicki
request the honor of your presence
at the marriage of their daughter

Rosa
to
Mr. Richard Ojserkis
on Monday, the twenty-sixth of December
Nineteen hundred and sixty-six
at one o'clock

Hotel Warwick
65 West 54th Street
New York, N. Y.

מיר באגריסן הארציק אונזערע טייערע שמעון און האדעס צו זייער
שמחה,דעם יינגען פארל אסך יארן פון צופרידנקיים און גליק.

רויזע און פאמיליע,שמעון חעיר,אסתר און פאמיליע,יאנקל
און סילוויע חעיר און פאמיליע. לאמיר נאר האבן שמחות אין
אונזער משפחה,שוין געהען געגנוג טרויער,זאל פון היינט אן
זיך אנהויבן בלויז שמחות.

אונזערע הארציקע באגריסונג צו אייך טייערע פרינט,שמעון און האדעס
צו אייער שמחה,א שאד מיר קאנען נים זיין מים אייך און טיילן אייער
פריד. שאלע,אסתר פאנאמא

****

אונזערע הארציקע באגריסונג אין נאמען פון אלע ניו יארקער זש.
אונזערע ט־ערע פריינם ם און ק לוקאוויצקי צו דער חתונה פון זייער
ליבן זון מארקע,אסך נחת און גליק.

מלכהלע פרוכטענבערג סעקרעטארן

****

אונזערע הארציקע באגריסונג אונזערע טיערע פריינם ם און קארלא
לוקאוויצקי צו דער שמחה פון זייער ליב זונדל מארקע,אסך גליק און
דערלעבם צו פירן זיין זונדל צו דער חופה.

בראנקילא עוא ראסערמאן סעקרעטארן

****

אונזערע הארציקע באגריסונג אונזערע ליבע פריינם לוקאוויצקי צו
דער שמחה פון זייער זונדל מארקע. מיר פריען זיך מים אייער פרייד.

באגאמא ברוך דרעזנער סעקרעטאר

אונזער הארציקע באגריסונג אונזערע ליבע פריינם לוקאוויצקי צו דער
חתונה פון זייער זונדעלע,לאמיר זיך אלע פריען א, שמחות.

ישראל ש גליקמאן און אריה לעדערמאן סעק.

****

מיינע הארציקע באגריסונגען צו אייך טיערע פריינם לוקאוויצקי
צו אייער שמחה,א שבד וואס איך האב נים געקאנט זיין מים אייך.
נעמם צו מיינע ברכות. ליבוש שיקאגא

דער זשעלעכאטער סאסיעראם איז ניו יארק באגריסם די פריינם ווייר
זשביצקי צודער שמחה פון זייער טעכטערל,דערלעבם אסך נחת און גליק.

מלכהלע פרוכטענבערג ניו יארק

זשעלעכאטער גרופע איז אויסטראליע באגריסן אונזערע פריינם שטיון
און חאדעס וויר,מאיר יחיאל און קיילע לוקאוויצקי צו די שמחות
פון זייער קינדער,דערלעבם פון זיי אסך נחת און פרייד.

ג. אשקאק סעקרעטאר

****

א האַרציקן מזל טוב און פיל נחת וואונטשן מיר אונזערע קוזינען, זינא און מענדל קורצאַרזש צו דער תנאים פון זייער טעכטערל סאַניא מיט גרשון בריפמאן,א גליקלאכע צוקונפט טייערע.

רעבעקא און מאַטל ראַטפאַרב אויסטראַליע

****

אונזער ליבע שוועסטער און שוואַגער זינא און מענדל קורצאַרזש,צו דער שמחה פון אייער טעכטערל אסך נחת און גליק.אייער שמחה איז אונזערע.

זשעני און ישראל נייטשטעטער מעלבאָרן אויסטראליע

א האַרציקן מזל טוב און נחת אונזערע ביזנעס שותפים צו דער תנאים פון זייער טעכטערל,לאנגע יאָרן פון גליק.

רחל משה יעקב ייגליצקי פייגעלע און זשעקי אויסטראל.

****

מזל טוב אונזערע טייערע פרייַנט זינא און מענדל קורצאַרזש צו דער שמחה פון זייער טעכטערל פערעלע.מיט גרשון בריפמאן. דעם ינגען פאָרל,די עלטערן,אסך נחת און גליק.

חנה,יאָסל,שרהלע און בעני אשלאק מעלבאָרן אויסטראליע

נאָר שמחות טייערע פרייַנט זינא און מענדל,אסך נחת און גליק.

עווא,גדליהו און אלאן אשלאק מעלבאָרן אויסטער.

****

אונזערע טייערע פרייַנט צו דער תנאים פון זייער ליבע טעכטערל פערעלע מיט גרשון בריפמאן אסך יאָרן גליקלאכע .

יהודית,חנהלע און וועלוול באַראַנסקי מעלבאָרן.

א האַרציקן מזל טוב אונזערע שוועסטער און שוואַגער הענדל און יעקב דישקין צו דער חתונה פון זייער טעכטערל מיני מיט טשארלס גראָס. דעם ינגען פאָרל,די עלטערן אסך גליק.

כעלא און אהרון באַראַנסקי מעלבאָרן.

אסך פרייד גליק דעם ינגען פאָרל מיני און טש גראָס. די עלטערן, פיל נחת. יהודית און וועלוול באַראַנסקי מעלבאָרן.

****

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

אונזערע טייערע פריינט מיכעל און פיסק וואונטשן מיר אסך נחת צו דער חתונה פון זייערע קינדערלאך.

אירעלע רידעלמאַן סעק. זשעל. גרופע

סאַן באַסע קאָסטע ריקע.

אונזערע טייערע פריינט מיכעל און פיסק, דערלעבט צו פירן זייערע קינדערלאך צו דער חופה.

מלכהלע פרוכטענבערג ניו יאָרק

פאַר דער זשעל גרופע

****

אונזערע הארציקע גליקוואונטשן די פאמיליעס, לאנדסלייט, פיסק און מיכעל צו דער שמחה פון זייערע קינדערלאך.

פאַר דער גרופע אייזיק ראָטערמאַן פאנאמא

****

מזל טוב טייערע פריינט פיסק און מיכעל, נחת און גליק.

פאַר דער גרופע זשעל. אויסטראליע ג אָשלאַק

****

אונזערע חשובע פריינט ראָזא און הערשל מיאָדאָווניק, צו דער שמחה, פארלאָבונג פון זייער טעכטערל פערערלע מיט דר בערנארד קאָגאן א גליקלאַכע צוקונפט.

זשעלעכאָווער גרופע אויסטראליע

סעק ג אָשלאַק

****

אונזערע טייערע פריינט, מזל טוב, נאָר שמחות און גליק.

רעבעקא, מאָטל ראָטפּארב און משפחה

אונזערע לאנדסלייט און טייערע פריינט ראָזא און הערשל אסך נחת און גליק.

ראָזא און יחיאל שנאַפּסטילער

****

אונזערע טייערע פריינט זינא און מענדל קורצארזש צו דער פארלאָבונג פון זייער טעכטערל סאָניא מיט גרשון בריפמאן דעם יינגען פאָרל, די עלטערן, אסך נחת און גליק.

זשעלעכאָווער גרופע ג אָשלאַק אויסטראליע

מזל טוב מזל טוב

Otto y Rosa de Piszk

Bernardo y Gueña de Majchel

se complacen en participar a Ud.
el matrimonio de sus hijos

Sandra e Israel

y tienen el gusto de invitarle a la ceremonia religiosa, que se celebrará el sábado 22 de octubre, a las 8.30 p. m. en la Sinagoga Sharei Sion, así como a la recepción que ofrecerán en los salones del Centro Israelita Sionista

Dirección cablegráfica: Joan

San José, octubre de 1966.

לאנדסלייט זינען זיך משדך צום צוזיטן מאל אין קאסטע ריקע.
די פרינט פיסק,קינדער פון אונזער טיערן פרינט אלעזר פינזילבער
(וואס איז אזוי ינג אומגעקומען,און נים דערלעבט דאס נחת פון זינע
איניקלאך)און די פרינט מיכעל פירן זיערע קינדערלאך צו דער
חופה. וואונטשן מיר זיי א הארציקן מזל טוב.דעם ינגען פארל-
יאך פון גליק. אלע פרינט,זשעלעכאוועך אומעטום.

מיינע האַרציקסטע ווינטשן טייַערע רישע און שמעון צו דער חתונה פון אייער ליבע טעכטערל שרהלע, האָט פון אירע פיל נחת און גליק. און דעם ינגען פּאָרל־לאנגע יאָרן פון גליק.

אייער פעטער פון שיקאגע לייבוש

הורי הכלה
אסתר ושמעון פיינגזיכט

הורי החתן
זהבה ושמחה גלובה

מתכבדים להזמין את כב' וב"ב להשתתף בשמחת כלולות בניהם

ש ר ה עב"ל **ח נ ן**

החופה תתקיים אי"ה ביום שני, כ"ג באלול תשכ"ו (12.9.66) בשעה 7.00 בערב, באולם „בני ברית", רח' קפלן 10, תל-אביב.

למברקים: פיינגזיכט-גלובה, אולם „בני ברית", קפלן 10 תל-אביב.

דאָס ינגע פּאָרל, די מחותנים, אסך יאָרן פון נחת און גליק.

מזל טוב מזל טוב

שרה און חנן־פיינגעזיכט,גלובה.

טייערע פריינט שמעון און רישע פיינגעזיכט,מיר אלע אייערע פריינט זשעלעכאוער איבער דער וועלט,פריען זיך מיט אייער שמחה. נאר נחת און גליק. דערלעבט צו פירן זייערע קינדערלאך צו דער חופה

אפן בילד: מארגא שלאק,טאכטער פון סאניא און מאקס,ארגענטינע.
די פייערונג צו איר 15 יאריקן געבורטסטאג,וועלכע אלע פרינט באגריסן
און וואונטשן איר אסך יארן פון גליק.בי דער שמחה האבן זיך די
פרינט שלאק באשטייערט 5,000 פעזעס פאר דער לי קאסע. אפן בילד זעט
זיך אויך רייע און מארק שלאק:

אסך נחת און פריד טייערע פרינט.
מזל טוב טייערע פרינט צו אייער,אונזער שמחה,האט פון איר אסך גליק.

אברהם און פראדיל ראזענרגער

דער זשעלעכאוער גארוואלינער פארין "לא רעקאנקיסטא" באגריסן אונדזער
חשובן פרינט מיט זין פאמיליע צו דער שמחה פון זייער טעכטערל.מיר
וואונטשן אייך צו דערלעבן אסך נחת פון איר.

סעקרעטאר א. ראזענרגער ארגענטינע

א הארציקן מזל טוב אונזער ליבן ברודער און שוועגערן,שמאגער:
שמעון רובינשטין מיט זין ליבע פרוי אדעלע צו דער בר מצוה פייערונג

פון זײער געראטן זונדעלע הערש פישל.דערלעבט פון אים אסך נחת און גליק. פאמיליע: ל. און איסאק ראזענפעלד,מרים און יאסל רובינשטיין און אברהם,פראדיל ראכוערגער.

****

אונזערע ארציקע באגריסונגען אונזער ליבן ברודער,שוואגער און שוועגערין יאסל רובינשטיין מיט זין פרוי מרים צו דער פיערונג פון זייער זילבערנער חתונה. וואונטשן אין,אירע קינדער צוזאמען מיט דער גאנצער משפחה צו פיערן אייער גאלדענער חתונה.

אדעלע שמעון רובינשטין,פראדיל,אברהם ראכוערגער און לעטשע, איסאק ראפעלד. ארגענטינע

****

פרינט שריבן: אברהם ראכוערגער ארגענטינע

איך מוז דיר זאגן ליבער שלעפק,אז דער בולעטין איז א פראכט.באמת, שיין אין אויסזעען און אינהאלטסרייך,עס איז א צירונג פאר אלע זש. איבער דער גאנצער וועלט,אז מיר קאנען ארויסגעבן אזא אויסגאבע וואס באריכערט אונזער וויסן און בערעגט נענטער איינער צום צוויטן. די ארטיקלן הויך קולטורעל,מאנכע לייען איך איבער עטלאכע מאל,כדי צו קריגן דעם אמתן טעם...איך שטעל מיר ניט פאר,וי אזוי וואלטן מיר היינט געקאנט דורכפירן אונזער ארבייט אן דער שריפט.א נייער נומער בערעגט שטענדיק ידיעות,פריילאכע און אפילו טרויריקע,עס איז אונזערס מיט אלצדינג. און דערפאר,ווייל איך דיר לאזן וויסן,אז מיר אומעטום שאצן אפ די דאזיקע ארבייט און וואונטשן אייך דערפאלג אף לאנגע יארן. מיר וועלן זיך באמיען העלפן אייך אין וויפיל מיר קאנען. זייט געשטארקט! א האר צי ק ן דאנק פאר די וואריעע וועדטער,טייערע פרינט!

****

דער זשעלעכאוער קאמיטעט פון ישראל באגריסט האר צי ק די משפחה שמעון און אסתר פינגעזיכט צו דער חתונה פון זייער טעכטערל שרהלע. האט פון איר נחת און פריד. סעק אריה לעדערמאן

אונזערע הארציקע גליקוואונטשן אונזערע קוזינען שמעון און אסתר פינגעזיכט צו דער שמחה פון זייער ליב טעכטערל שרהלע,אסך נחת פון אלע אייערע קינדערלאך.

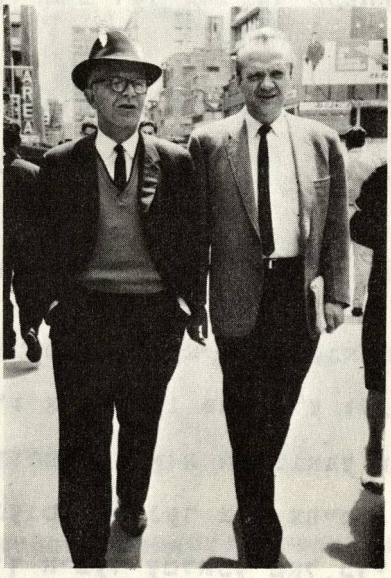
אייערע קוזינען: אריה,חוה,שאול און יוסי

---

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

פרינט שרייבן:

אט מין טיערער פרינט,וי דאס לעבן גיט. אט ערשט נעכטן שפאצירט מיט אונזער מיטארבייטער,און מין יארנלאנג פרינט,ג ביידערמאן, שפאצירט און געשמועסט וי אזוי איינארדענען און דורכפירן א שלום עליכם אונט,דערוויל האט מען אונז פאטאגראפירט. און איין טאג שפעטער, א הארץ אטאקע און שוין,א מענטשלאך לעבן אויסגעלאשן..אף אייביק.

פאר אונזער פאגאטא,א שווערער קלאפ, שוין באלד ניט דא מיט וועמען א ווארט אויסצוריידן,אויסער דאס בארימטע... טעשל קארטן וואס איז דער נערוו,מישטינס געזאגט,פון היגן ידישן לעבן...א שאד באמת.

מען האט מיר צוגעזאגט געבן א גרעסערע ארבייט וועגן אים,אזוי שנעל וי איך וועל דאס קריגן,שיק איך דאס דיר צו. הארציקע גריסן אלעמען.

ברוך דרעזנער פאגאטא

****

טיערע פרינט אלטמאנס און בארן.

א הארציקן דאנק איך פאר פארטרעטן אונז בי אונזער זונס שמחה. אונזער זונדל קען זיך ניט אפלויבן פון אונזערע לאנדסלית.און לאמיר האפן,אז מיר וועלן זיך אפדינען אין נחת,וי מען פלעגט זאגן. דערהאלטן דעם בולעטין מיט דעם בילד,זייער שין,באמת,א פריד און א נחת. זייט געזונט און גיט אן מיט אייער ארבייט וואס ברענגט כבוד אלע אונזערע פרינט,זשעלעכאווער איבער דער גאנצער וועלט.

נאר אף שמחות.

מאיר יחיאל און קארולא לוקאווייצקי

בארנקילא קאלאמביע

****

****

****

צו דער חתונה פון אונזערע טיערע קוזינען יאסקע און שיינדל משפטים פון זייער זון יאנקל סענדער,וואונטשן מיר דעם יונגען פאָרל,די אלטע פאָרלאך,די מחותנים,אסך נחת און גליק.

מלכהלע,אברהמל פרוכטענבערג,אהרן אלטשטיין און פאמיליע,א.

דאנאוויטש און פאמיליע,שרה האהן. ניו יארק,ברוקלין

די חתונה קומט פאָר דעם 12טן נאוועמבער אין בראזיל.

מיינע הארציקע באגריסונגען מיינע טיערע יאסקע,שיינדל און דאס יונגע פאָרל,לאנגע יארן פון גליק.

שמעון באראן פאנאמא

****

אונזערע הארציק באגריסונג צו אונזערע פריינט שמעון און אסתר, פינגעזיכט און פאמיליע איצקאוויטש,שרהלע און אפרים,צו דער חתונה פון זייערע קינדער מרדכי און בלימעלע דעם 3טן יאנואר 1967 אין סאן כאסע קאסטע ריקע. אסך יארן פון פרייד און גליק טיערע.

שאלעק,אסתר,ליבוש,מלכהלע און אברהמל.

****

אונזער הארציקע באגריסונג די פריינט פינגעזיכט און איצקאוויטש צו דער חתונה פון זייערע ליבע קינדער. לאנגע יארן פון צופריידנהייט און גליק. זשעלעכאווער גרופע קאסטע ריקע

סעק. צירעלע ריבעלמאן.

די זשעלעכאווער גרופע אין פאנאמא באגריסט הארציק אונזערע טיערע פינגעזיכטס און איצקאוויטשעס צו דער שמחה פון זייערע ליבע קינדער.

זשעלעכאווער גרופע פאנאמא איזיק האטערמאן סעק.

****

די ניו יארקער גרופע וואונטשט אייך פריינט איצקאוויטש און פינגעזיכטס אסך נחת פון אייערע קינדערלאך. מלכהלע פרוכטענבערג סעק.

****

מיינע הארציקע גליקוואונטשן אלע אונזערע פריינט צו זייערע שמחות אומעטום,א פארגעניגן צו הערן פון פרייד בייַ אונזערע פריינט אומעטום.

ש.

****

פריינט שרייבן.

שרייבט אונזער ליבער מרדכי איש טוב פון ישראל:

****

חפילה בצבור-געבעט פון מאסן מענטשן, קאן ברעכן מויערן.די ברכות פון אזויפיל פריינט פון פארשידענע לענדער,ריידן צום הארץ. א ישר כח אייך טייערע פריינט,און האף אייך צוריקדינען בי אייערע 70 יערלאך...

****

געלייענט דעם בולעטין נומער 8. דער ארטיקל פון דר קלעפפיש,וועגן חסידות,דער אריינפיר,געשריבן וואונדערבאר. איבערהויפט,איז מיר דער ענין ניט פרעמד. זיך דערמאנט,אז אין יאר 1921 וען איך האב געלייענט אין זשעלעכאוו א ציקל לעקציעס וועגן: קבלה,חסידות און השכלה...אויך די אנדערע ארטיקלן שטייען אף זייער א הויכן ניוא. זייט געשטארקט טייערע פריינט פון דער רעדאקציע.

****

אונזערע טייערע פריינט שמעון און רישע פינגעזיכט צו דער חתונה פון זייער ליב טעכטערל,אונזערע הארציקע ברכות.

יהודה בן שלום,נעמי,מרדכי איש טוב און יהודית.

ישראל

אונזער גליקוואונטשן דער פאמיליע פינגעזיכט:שמעון און אסתר,צו דער שמחה פון זייער טעכטערל שרהלע. נאר נחת און גליק.

זשעל. גרופע קאסטע ריקע צירעלע רידעלמאן

סעקרעטארן

דער משפחה וואטניק צודער שמחה זייערע אונזערע הארציקע באגריסונג איר זאלט דערלעבן פיל נחת פון זיי.

זשעל. גרופע ניו יארק מלכהלע פרוכטענבערג

סעקרעטארן.

****

מינטשע,שמעון,שפרה און ישיהו לאטערשטיין,צו דער שמחה פון אייער זונדעלע,איניקל,אונזערע הארציקע ברכות. וי וואלטן אונזערע יונגע פריינט: שמואל און שרהלה,געוען גליקלאך צו דערלעבן אזא נחת פון זייער ערשט איניקל,בר מצוה..

לייבוש,שאלעק,אסתר,מלכהלע און אברהמל...

טרויער וועגט אין נייז יארק.

דעם 16טן אקטאבער האבן מיר אדורכגעפירט אונזער יזכור פארזאמלונג. אהרן דאנאוויטש עפנט די פארזאמלונג און לאדט איין פריינט אברהמל פרוכטענבערג אנצופירן מיטן פראגראם . ער רופט ארויף אף דער בינע זעקס פון די שאריח הפליטה ,אליין צוגעזעהן דעם אונטערגאנג פון אזוי פיל מיליאנען דארטן איז דער צייט פון היטלער פעריאדע,אנצוציינדן די זעקס ליכט,סימבאלן פון אונזער דריטל פארשניטן פאלק.

אפרים העפנער מאכט הזכרה נאך די קדושים.איין זאל הערשט א שטילקייט און יעדער איינער לעבט דורך די פיינלאכע מאמענטן פון זיינע אייגענע בלום און פליש צוזאמען מיט די זעקס מיליאן פארטיליקטע ברודער און שוועסטער אונזערע.

חנה בריינסקי ריידט וועגן די פארשניטענע און גיט איבער וואס מען האט געטאן צו א דריטל פון אונזער פאלק און די וועלט,ברוטאלע,האט געשוויגן צוגעזעהן וי א פאלק גייט אף אין בלוט....און געשוויגן... ניין!מיר וועלן ניט פארגעסן ,עס איז אוממעגלאך צו פארגעסן און שוין פארגעבן,וי מאנכע וילן דאס טאן...

לאמיר האבן,אז אזא ברוטאלקייט זאל שוין מער ניט פארקומען.

מלכהלע פרוכטענבערג סעקרעטארן.

ליבער ישראל העפנער,פון טיפן הארצן פילן מיר מיט אייער צער,פרוי, מאמע און באבע . וויסט ניט מער פון קין צער און אומגליק.

ברוך און רבקה פערקאל שרה און ר בוימגארטן

****

טיף דערשיטערט זיינען מיר פון דער ידיעה,אז אנא הערבסט ,איז שוין מער ניט דא צווישן אונז .אונזער טיפסטן מיטגעפיל איר פאמיליע.

ברוך,רבקה פערקאל,העענך רעגינע פירסענבערג.

****
****
****
**

טרויער אין אונזער משפחה.

שרהלע העפנער(ראָטענבערג)
געבוירן אין זשעלעזנאָ וואָלין
אין פראנקרייך דעם 22טן מאי 66.

דערצויגן אין אַרטאַדאָקסישער פאמיליע. געארבייט אין וואַרשע אלס האנדלס אָנגעשטעלטע. אין די 20ער יאָרן געוואָרן טעטיק אין די סאָציאל-יסטישע אנשטאלטן.מיטגליד פון פאָלקסייע ביי דער שיך בראנזשע. געוען אויך טעטיק אין די קולטור-ארבייטן פון יענער צייט. אויך מיט-געזונגען אין כאָר פון דיריגענט ליאָו אין גראָסער קלוב פון "בונד".

דאָס איז אין קורצן די ביאָגראפיע פון אונזער פארשטאָרבענער פרוי פון ישראל העפנער. אין נאָמען פון אלע זשעלעזנאָווער דריקן מיר אויס אונזער צער און מיטגעפיל אונזער ליבן פרינט ישראל. דו זאָלסט מער נית וויסן פון קיין אומגליק.

****

די גרופע אין אויסטראליע דריקט אויס צער און מיטגעפיל צו אונזער פרינט ישראל העפנער וי אויך צו דער פרוי רויזעלע וועיר(וויערזשביצקי) צו זייער אומפארגעסלאכן וויטיק און אומגליק.

ג אָשלאק סעקרעטאר

די גרופע אין ישראל דריקט אויס דעם וויטיק און צער צו אייער גרויסן וויטיק,פרינט ישראל,איר זאָלט מער נית וויסן פון קיין צער.

א לעדערמאן אין נאָמען פון דער גרופע

פון רחל איבענבערג

בין טיף דערשלאָגן פון דער טרויריקער נייעס,אז מין קוזין יאָסל יגליצקי איז טויט,דערשלאָגן פונקט וי אונזער גאנצע משפחה. רחל מילער

****

טרויער און פײן אין אונזער משפחה.

****

טיף דערשיטערט זינען מיר פון דעם פריצייטיקן טויט פון בען ווײר בנימין ווײרזשבײצקי.זײן יונג פארשניטן לעבן איז א גרויסער פארלוסט ניט בלויז פאר זײן משפחה ,נאָר פאר אלע זינע פרײנט איבער דער ווועלט. זײן פרוי רויזעלע,זינע קינדער,דער גאנצער משפחה-אונזער טיפן מיט-געפיל. געפונט א טרייסט אין זײן נאָמען און אין די טאטן זינע.

זש. קאָלאָניע ארגענטינע סעק. ראָכווערגער

****

אונזער צער און טיפן מיטגעפיל צו דעם פריצייטיקן טויט פון אונזער מיטגליד הערשל דרעס. זײן ליבע פרוי,כעלע,קינדער און אינקלאך-אונזער האריקן מיטגעפיל

סעק. אברהם ראָכווערגער

פאריין לא רעקאָנקיסטא

****

אונזער מיטגעפיל דער משפחה ציבולקעוויטש צוליבן טויט פון בידע בריידער: אלטער ,א פרײנט פון אלע אין קאָלאָמבע,ווער עס האָט זיך גענוטקט אין א בריידערלאכע האנט,און משה,דער ווענראן פון אונזער באוועגונג אין שטעטל נאָך אין 50ן יאָר,און דער ווענראן פון אונזער הילפס ארבײט דאָ אפן לאטינישן קאָנטינענט. זײן גוטער נאָמען ווי אויך אלטערס,ווועלן שטענדיק געדענקט ווערן צום גוטן. זײט געטרייסט.

****

פאריין לא רעקאָנקיסטא סעק .אברהם ראָכווערגער

צוזאמען מיט אלעמען איבער דער ווועלט ווען עס לעבן זשעלעזנאָער,דריקן מיר אויס אונזער מיטגעפיל צו דער פרוי פון שמואל זאנוויל רובינקטיין הייקע און זיערע קינדער און פאמיליע. שמואל זאנוויל רובינקטיין איז געווען פאר לאנגע יאָרן די נשמה פון דער גרופע אין ניו יאָרק. א שטיק קוועקזילבער,זינגען און טאנצן,ריידן,בכלל,אינער פון די טעטיקסטע מוער. קיין זאך איז ניט געווען צו שווער פאר אים. זײן טויט איז א גרויסער קלאפ פאר אונזער משפחה אומעטום.

****

פאריין „לא קאָנקיסטא" סעק. א. ראָכווערגער

א האַרציקן מזל טוב אונזערע טײַערע פּריינט: שמעון און אסתר צו דער חתונה פון זײער טעכטערל שרהלע פּינגעזיכט מיט דר גלאָבע. אסך נחת און גליק,טײַערע פּריינט. דאָס וואונטשט אײַך די גאנצע זשעלעכאָווער גרופּע אין קאַסטע ריקע. סעקרעטארן צירעלע רידעלמאן

****

פּריינט גליקמאן ישראל.

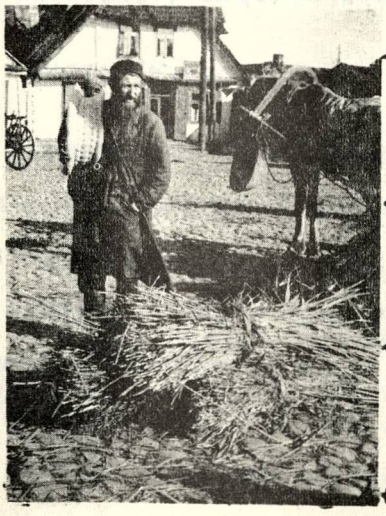
א האַרציקן דאנק אלע אונזערע פּריינט אומעטום וואָס האָבן זיך געפּריט און אויסגעדריקט זײַערע האַרציקע וואונטשן צו אונזער שמחה. מיר ווילן באַגריסן אונזערע פּריינט שמעון און רישע צו זײער שמחה,נאָר גליק פּאר אײַערע קינדערלאך און פּאר אײַך טאקע אויך. לאָמיר זיך נאָר פּריען אף שמחות.אויך א האַרציקן מזל טוב אונזערע פּריינט ש. לאקסמאן און פרוי צו דער חתונה פון זײער טעכטערל. עס איז געווען א פּאַרגעניגן צו זען אזויפיל זשעלעכאָווער בײַ אלע שמחות. געווען לעצטנס גאנצע אכט חתונות בײַ אונזערע פּריינט. כן ירבו..

****

שרײַבט רחלע מילער טײַערע פּריינט,געהאלטן בײַ זיך צווי בילדלאך,געהיים זיי אפילו זײַנדיק אין סיביר,די געדענקעניש פון אונזער שטעטל וואו אונזערע טײַערע זינען אזוי ברוטאל פּאַרטיליקט געווָארן. פון זעקס מיליאָן געבליבן בלויז,יזכור ביכער,בילדער,בולעטינען....

זשעלעכאָוו אין מארק.א.בעקערס הויז. בײַם טיך צו חשלך...

די בילדלאך פאָטאָגראָפירט פון יצחק לעערער זל.

****

טייערע פרייַנט.

מיר האָבן פלאַנירט אַרויסצוגעבן א נומער,א גאַנצן,געוויידמעט אונזער גרויסן קינסטלער,מייסטער פון ווערט,אונזער אומשטערבלאכן ווייסענבערג. אָבער,מיר האָבן באשלאָסן צו ווידמען עטלאכע אַרטיקלן אין עטלאכע נומערן. עס ווערט אביסל שווערלאך פאר מאנכע אין איין נומער צו לייענען אזויפיל אַרבייטן וועגן זעלבן ענין,פערזאָן,מעג ער זיין ווי גרויס. נאָך מער,וואָס גרעסער,אינטערסאנטער,זיינען די עסייען טיפער און שווערלאכער,דערפאר האָבן מיר באשלאָסן צו געבן אין יעדן נומער אן אָפשאצונג פון אונזער גרויסן בן עיר,ווייסענבערג און אזוי ארום וועט זיך שאפן אן אלזייטיק בילד פון אונזער קלאסיקער.

אין היינטיקן נומער גיבן מיר,אן אָפשאצונג,איינע פון די ערשטע וואָס האָט דערזעען אזפון זיך אליין,פון אינעווייניק לאָזט זי אויסשטראלן א ליכטיקייט,וואָס איז פון לאנג אן,דוכט זיך,געווען,נאָר עפעס א פאָרהאנג איז געהאָנגען,און סאיז פארשטעלט געווארן פון אונז....״

ש. ניגער.

****

ש. ניצער וועלט פארעכנט פאר איינעם פון די גרעסטע ליטעראטורקריטיקער פון דער ייִדישער ליטעראטור.

דאן האָבן מיר,א רייד געהאלטן בייַם קבר פון אונזער ווייסענבערג, געדרוקט אין ״היינט״אין 1938 וואָס איז א מוסטער,וואָס נעמט ארום אין קורצן,גייט אסך הכל,פון דעם פענאָמען ווייסענבערג.

אויך האָבן מיר ,דעם ערשטן טייל פון ישראל שטערן,אן אייגנארטיקע אָפשאצונג פון גרויסן מייסטער. געשריבן,פארטראכט,אייגנארטיק און אָריגינעל. גלויבן מיר,אז מיט דעם באשייַדענעם אָנהויב פירן מיר אריין אונזערע לייענער אין היכל פון אומשטערבלאכן,בן־עיר ווייסענבערג. מיר וועלן דערגאנצן אין די ווייטערדיקע נומערן און געבן אן אלזייטיק בילד פון דעם מייסטער פון ווערט.

****

מיר ווילן צייַן די אויפמערקזאמקייט אף דער עסיי פון ש. ביקל וועגן חיים גרינבערג. עס ווערט 13 יאָר זיינט זיין פטירה,חיים גרינבערג איז געווען א יחיד במינו. און עס איז ווערט,אז מיר זאָלן

****

זיך באקענען מיט זיין פערזענלאכקייט. מיר האָבן ניט געוואָלט געבן א צו גרויסע און שווערע ארבייט פון דעם נפטר, האָבן מיר אויסגעקליבן א קורצע און לייכטע עסיי און מיר האָפן, אז עס וועט קומען די צייט, ווען מיר וועלן קאָנען געבן זיין אומפארגעסלאכע ארבייט, "דער אוניווערסאלער געדאנק ביי יידן." לאָמיר האָפן, טייערע פריינט, אז איר וועט אָפּשאצן די דאָזיקע ארטיקלן און עסייען. זיי וועלן אייך באַרייכערן און פארשענערן אייער לעבן. אין דער געזעלשאפט פון שעפּפערישע מענטשן, ווערט אונזער גרוי לעבן שענער און פילפארביקער.

אינהאלט פארן קומענדן נומער:

א) ווייסענבערג ישראל שטערן צווייטער טייל.

ב) חסידות דר׳ העשיל קלעפפיש דריטער טייל.

ג) יידן אין פאנאמא שאָלעק דריטער טייל.

ד) חיים גרינבערג דר׳ ש. ביקל צווייטער טייל.

ה) ניט די יוגנט איז שולדיק א גאָלאָמב

ו) יעווטושענקאָ און שטיינבערג א בריוו אויסטויש

****

און נאָך א רייע ארטיקלן וועגן וויכטיקע ענינים.

****

גרייזן און טעותן.

אין נומער 7 בולעטין, זייט 41 איז ארייַנגעפאלן א זייער פארדיסלאכער טעות. עס שטייט: די גרופּע פון דגניה האָט זיך אָנגעשאין דער אנדרוס ארמיי. עס דארף זיין, די גרופּע האָט זיך אָנגעשלאָסן אין דעם בריטישן אָפּטייל וואָס האָט געקעמפט קעגן די נאצי מערדער. אנטשולדיקן מיר זיך פאר אונזער פריינט בן שלום. און זאָל די געשיכטע ניט פארפעלטשט ווערן. אנטשולדיקט פאר מיין טעות.

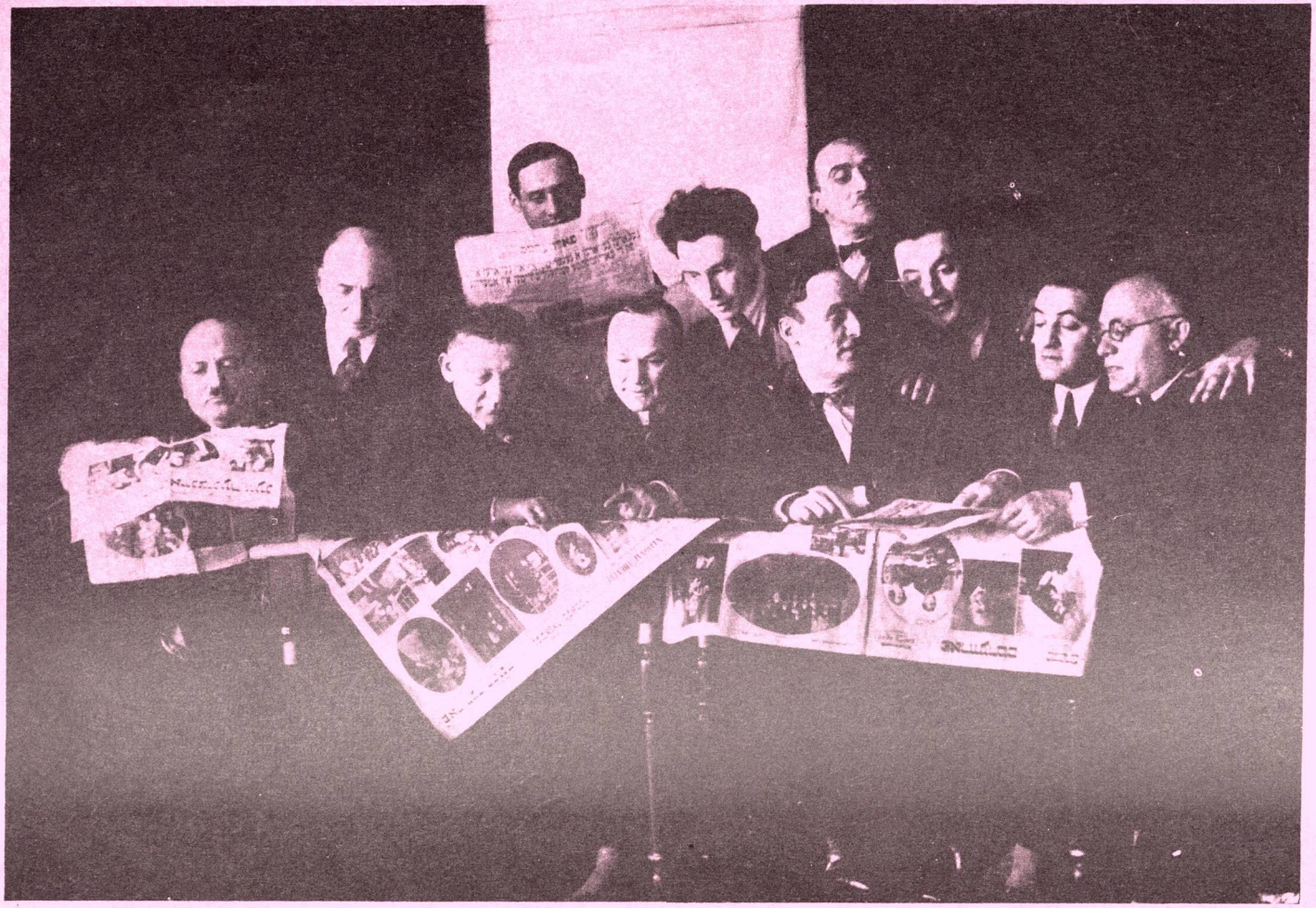
אין בולעטין נומער 8 זייט 47 שטייט גף־ כפוף. א טעות, עס דארף זיין גבי־כפוף. גבי־ מיינט רוקן, און גף־מיינט פליגל, קערפער... און זאָל זיין שלום אף דער וועלט!

****

****

******

IMPRENTA
BARCENAS

GROUP OF YIDDISH ACTORS IN WARSAW. (M .KIPNIS)

אַ גרופּע אידישע אַקטיאָרן אין וואַרשע (מ. קיפּנים).

M. FRUCHTENBERG

2823 WEST 12th STREET

CONEY ISLAND BROOKLYN N Y